

BRIQ

Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi

Gelişen Dünyanın Alternatif Kalkınma Programı

SEMİH KORAY
Milli Demokratik
Devlet ve Kalkınma

XI JINPING
Ortak Refahı Gerçekleştirmek İçin
İzleyeceğimiz Program

MICHAEL ROBERTS
Çin: Sosyalist Bir
Kalkınma Modeli Mi?

KİTAP İNCELEME
JOHN BELLAMY FOSTER
Çin'in Ekonomik Diyalektiği
Üzerine Değerlendirme

EFE CAN GÜRCAN
Çin Ekonomik
Mucizesinin Kodları

DING BING
Kamu Ekonomisinin Hâkim Konumu
Çin Sosyalizminin Can Damarıdır

TOLGA DIŞÇI
Erken Cumhuriyet Dönemi'nde
Kemalizm'in Ekonomi Politikası

FOTOĞRAF CEMİL ŞAHİN

RESİM KAĞAN GÜNER

KARİKATÜR TURHAN SELÇUK

75 TL • KKTG 90 TL

Genel Yayın Yönetmeni (Sorumlu Müdür)

Fikret Akfırat

Yayın Kurulu Koordinatörü • Doç. Dr. Efe Can Gürcan, İstinye Üniversitesi

Yazışleri Müdürü • Ebru Şahin, Dokuz Eylül Üniversitesi

Yayın Kurulu

Mehmet Adnan Akfırat, Türk-Çin İş Der • Latif Bolat, Türk Müziği ve Folklorü Uzmanı • Salih Ertan, Elektrik Mühendisi

Doç. Dr. Efe Can Gürcan, İstinye Üniversitesi • Hüseyin Haydar, Şair

Doç. Dr. Şiir Kılış, TÜBİTAK, ODTÜ • Serhat Latifoğlu, Serbest Fon Yöneticisi

Doç. Dr. Uğur Murat Leloğlu, ODTÜ • Ali Şahin, İstanbul Üniversitesi

Dr. Hande Günözü Ulusoy • Dr. Öğr. Üyesi Yang Chen, Şanghay Üniversitesi

Danışma Kurulu

Cankut Bagana, Onur Air Yönetim Kurulu Başkanı • Prof. Cheng Enfu, Çin Sosyal Bilimler Akademisi

Prof. Ding Xiaoqin, Dünya Politik Ekonomi Derneği Genel Sekreteri

Prof. Dr. Guo Changgang, Şanghay Sosyal Bilimler Akademisi • Prof. Dr. Emin Gürses, Yeditepe Üniversitesi

Doç. Dr. Han Zhimin, Şanghay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi • Faik Işık, Avukat

Prof. Dr. Birol Kılış, OSTİM Teknik Üniversitesi • Murat Kolbaşı, DEİK Türkiye-Hong Kong İş Konseyi Başkanı

Prof. Dr. Semih Koray, Bilkent Üniversitesi • Ethem Sancak, ES Yatırım Yönetim Kurulu Başkanı • Prof. Dr. Sun Degang, Fudan Üniversitesi

Editörler

Onurcan Balcı, Liaoning Normal Üniversitesi, Lisans mezunu • Necati Demircan, Şanghay Üniversitesi, Doktora öğrencisi

Orçun Göktürk, Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi • Anıl Solmaz, Şanghay Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi

Ahu Yalçın Terzi, Çevirmen • Şafak Terzi, Gazeteci • Arda Tunçel, Şanghay Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi

Serdar Yurtççek, Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi, Doktora öğrencisi

Grafik Tasarım • Çiçek İlsever

Yönetim Yeri • Esentepe Mah. Yüzbaşı Kaya Aldoğan Sk. No: 4 İç Kapı No: 209 Şişli-İstanbul

www.briqjournal.com • editor@briqjournal.com

Yayın Türü • Süreli Bilimsel Dergi

Sahibi ve Genel Müdür

Çin İş Geliştirme ve Dostluk Derneği (Türk-Çin İş Der) adına Emine Sağlam

Baskı Sorumlusu ve Dağıtım • Ajans Gala

+90 (312) 232 10 75 +90 (546) 789 38 32

Baskı • Öztepe Matbaa

Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. İskitler Özer Han D: 95 Altındağ-Ankara

Bu dergi Index Copernicus ve Citefactor'da indekslenmektedir.

Yayın İlkeleri

Dünya siyasetinin çok kutuplaşması ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin hız kazanması, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu bir dünya düzeni yaratma arzusunun boşa çıkarmıştır. İşte böyle bir dönemde, emperyalist devletlerin küreselleşmeciliğini reddeden yeni bir dünya düzeninin şekillendiği gözlemlenmektedir. Şekillenmekte olan yeni dünya düzeni, kamusal ağırlıklı projeler üzerinden ortak kalkınma ve dayanışma sağlamaya meyilli gelişmekte olan ülkelerin gereksinim ve özelemlerine yanıt vermelidir. Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping'in 2013'te ortaya attığı Kuşak ve Yol Girişimi, bu temelde yeni bir işbirliği modeli için uygun bir fırsat ve zemin oluşturmıştır.

Kuşak ve Yol Girişimi, İpekyolu kavramını yeniden uygulamaya yönelik çağırıcı bir hamledir. İpekyolu, 2 bin yıl öncesine kadar Çin'in küresel refaha, ticarete ve işbirliğine yoğun şekilde katkı koyduğu bir dönemi betimlemektedir. Günümüzün İpekyolu projesi ise bu kez demir ve deniz yollarının yanı sıra dijital sistemleri de içermektedir.

Kuşak ve Yol Girişimi; Çin'in teklifi ve desteğiyle Asya, Avrupa, Afrika ve Latin Amerika'dan 60'ın üzerinde ülkeyi ortak refah ve kalkınma gayesiyle bir araya getirmeyi öneriyor. Bütün bu ülkeler, günümüzde dünya gayri safi milli hasılasının neredeyse yarısını gerçekleştirmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi; Batı merkezli dünya düzeninden farklı olarak, insanlığın ortak çıkarları adına küresel üretim ve ticareti ilerletmeye yönelik barışçıl bir işbirliği yaratma arzusundadır. Emperyalist sömürü düzenini kesin olarak reddetmektedir. Barut, baharat, ipekliler, pusula ve kâğıdı 2 bin yıl önce insanlığa sunan Asya merkezli İpekyolu; bugün de yapay zekâ, kuantum bilgisayar, yeni enerji ve malzeme teknolojileriyle uzay vizyonunu yaygınlaştırmayı, gelişmekte olan ülkelere teklif ediyor. Bunun yanı sıra, Kuşak ve Yol Girişimi, ekosistemi yok olmanın eşiğine getiren iklim değişikliği ve diğer çevresel tehditlere karşı biyoekonomik planların oluşturulup harekete geçirilmesi için paydaş ülkelere teşvik ve fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğini ilerletmede kilit bir konuma sahiptir. Tıpkı eski İpekyolu'nda olduğu gibi, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Asya'dan batıya açılan en ileri kapısı konumunda olacaktır. Yine Türkiye, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ekseninde son derece önemli bir konumdadır. Ancak genel olarak Çin'in gelişmesi ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin insanlığın geleceğine katkıları; Türkiye'de akademide, medyada ve siyaset dünyasında çok yüzeysel bir şekilde bilinmektedir. Bu durumun başlıca nedeni, Türk akademi ve medyasının, buna bağlı olarak da siyasi karar vericilerin, Çin'i Batı kaynaklarından takip etmeleridir. Aynı şekilde Türkiye'deki değişim ve dönüşümlerle ilgili bilgiler, Batı kaynakları süzgecinden geçerek Çin'e ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin potansiyel ortakları olan diğer ülkelere ulaşmaktadır.

BRIQ, Asya Yüzyılı'na doğru ortaya çıkan yeni olanak ve güçlükleri derinlemesine anlama amacıyla yayın hayatına atılmıştır.

BRIQ, öncelikle Çin ve Türkiye'nin akademisyen, aydın ve karar vericileri arasında doğrudan görüş ve bilgi alışverişini sağlayacaktır. Aynı zamanda insanlığın ortak geleceği için tarihsel olanaklar sağlayan Kuşak ve Yol Girişimi temelinde bütün dünyanın, özellikle de gelişmekte olan dünyanın entelektüel birikimini bir araya getirecek bir platform olma iddiasındadır.

Dergi, bireysel kâr ve çıkar sistemine karşı halkın yararının temel ilke olarak benimsendiği kamucu ekonomilerin dönüştürücü gücünü ortaya koyan entelektüel katkıların yayımlanmasına adanmıştır. Özellikle Kuşak ve Yol Girişimi'nin kamucu ekonomi modelinin uygulanmasındaki rolünü ve bu girişimin gelecekteki ortaklarının mevcut dönüştürücü potansiyele katkılarını anlamak derginin öncelikleri arasındadır.

BRIQ, adil bir uluslararası dünya düzeni altında insanlığın birliğini savunmaktadır. Dolayısıyla Avrasya, Afrika ve Amerika başta olmak üzere tüm dünyadan seçkin akademisyen ve aydınların bulunduğu bir yayın organı olacaktır. Barış, kardeşlik, işbirliği, refah, toplumsal fayda ve ortak kalkınma ilkeleri temelinde yeni bir uygarlığın savunucuları BRIQ çatısı altında buluşacaklardır.

Yazım Kuralları

BRIQ, akademik makalelerden kitap incelemelerine, araştırma/inceleme yazılarına, röportajlara, haber bültenlerine ve ana makalelere uzanan geniş bir içerik dizisini yayımlar.

Yayın Kurulu, özel konular için bildiri çağrısı yayımlayabilir; yazılara katkı sağlaması için yazarları davet edebilir. Ayrıca talep edilmemiş gönderileri de memnuniyetle karşılar.

Gönderiler İngilizce ya da Türkçe kabul edilir. Tüm gönderiler kısa bir biyografi (en fazla 150 kelime) içermeli ve briq@briqjournal.com adresine Microsoft Word dosya eki olarak gönderilmelidir. Daha önceden yayımlanmış olan ya da başka dergiler tarafından incelenmekte olan makaleler ve diğer içerikler yayımlama için dikkate alınmayacaktır.

BRIQ, American Psychology Association (APA, 6th edition, <https://www.apastyle.org>) yöntemini izler ve İngilizce makalelerde Amerikan İngilizcesi yazımını kullanır.

BRIQ, tüm "akademik makaleler" için çift kör hakem değerlendirme sürecini uygular.

Akademik makaleler özetler, notlar, referanslar ve diğer tüm içerikler dahil 5000 ila 9000 kelime aralığında olmalıdır. Bir özet (en fazla 200 kelime) ve 5 anahtar kelime içeren tamamen isimleştirilmiş yazının ve tam yazar bilgisinin dahil olduğu bir kapak sayfası da dergiye ulaştırılmalıdır.

Kitap incelemeleri 1000 kelimeden uzun olmamalıdır. İki ya da daha fazla çalışmayı içeren araştırma/inceleme yazıları en fazla 3000 kelime olabilir.

Haber gelişmelerinin kısa analizini içeren haber bültenleri, 1500 kelimeden uzun olmamalıdır. Rapor ve analizi birleştiren ana makaleler en fazla 3500 kelime olabilir.

Röportaj önerileri için lütfen Yayın Kurulu ile iletişime geçiniz.

EDİTÖRDEN

Gelişen Dünya Ülkeleri İçin Zorunlu Rota: Bağımsız, Kamucu, Halkçı Yönetim

Taraftarları ve karşıtlarının, herkesin üzerinde birleştiği gerçek şu: Neoliberal ekonomik sistem iflas etti. Bu sistemin başarısının iki zorunluluğu vardı: Fukuyama'nın "tek kutuplu dünya" hayali ve Milton Friedman'ın "dünyanın düzlenmesi". Ancak insanlık, 21. Yüzyılın belirleyici gerçeğinin milli devletler olduğunu, büyük mücadelelerle öğrendi. Başta Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere üretimi olağanüstü geliştiren ulusal ekonomilerin emperyalist sömürüyü kısıtlaması, neoliberalizmin sonunu getirdi. Buna koşut olarak dünyada çok kutupluluğun gelişmesiyle, Atlantik sisteminin çözülmeye başladığı görülüyor. Atlantik sisteminin vaaz ettiği neoliberal programlar, sistemin merkez ülkeleri dahil olmak üzere çıkmaza girmiş durumda. Küresel salgın ve kapanmalar, "piyasanın görünmez el"inin iddiasının yetersizliklerini ve sınırlılıklarını apaçık ortaya koydu. Üstelik serbest piyasa, özel çıkar ve kâr sisteminin, sadece insanların yaşamları açısından değil devletlerin sürdürülebilir bir kalkınmayı gerçekleştirmesi bakımından da nasıl bir çıkmaz yol olduğunu gösterdi.

Bu koşullarda, gelişen dünya ülkeleri, ulusal pazarı koruyan ekonomik politikalarını zorunlu olarak derinleştiriyor. Neoliberalizme seçenek yaratma arayışındaki gelişen dünya devletleri, eşitlik, ortak yarar ve paylaşarak gelişme temelinde uluslararası işbirliğini ilerletme çabalarına ağırlık vermeye başlıyor. Ulusal sınırların ortadan kaldırılmasını hedefleyen neoliberal küreselleşmeciliğe karşı mücadele eden milli devletler üstünlüğü elde etme yolundadır.

Dünya nüfusunun yaklaşık beşte birine sahip olan Çin'in, 1949'da Mao Zedung önderliğindeki devrimden bu yana geçirdiği 70 yılda, inişleri ve çıkışlarıyla gerçekleştirdiği başarı, isabetli şekilde "mucize" olarak tanımlanıyor. Çin'in başarısının sırrı ise, bağımsızlıkçı, kamucu, halkçı bir yönetim anlayışı ve merkezi planlamada yatıyor.

Türkiye de, 1980'lerde benimsenen neoliberal ekonomik programın yarattığı sorunlardan kurtulmak için; yatırım, üretim ve istihdamı esas alan bir ekonomik modeli önüne koymuş durumda. Üstelik, Türkiye'nin geçmiş tecrübesi, bu çabada en büyük dayanaklardan birini oluşturuyor. Atatürk önderliğindeki Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Devrimi'nin ardından Türkiye'nin gerçekleştirdiği ekonomik kalkınmanın sırrı da tıpkı bugünkü Çin mucizesiyle aynı formüle dayanıyor: Devletin merkezi rolde bulunduğu, planlamaya dayanan, kamucu, halkçı bir devlet yönetimi, emek seferberliği, kamu yatırımları, kamu-özel ortaklıkları, üretim ve istihdam. Çin, bu modelin 21. Yüzyılda gelişmiş bir örneğini uygulayarak başarı kazanıyor.

Bu iki model, hem Türkiye hem de gelişen dünya ülkelerinin kalkınması, milli pazarlarını koruması ve milli devletini güçlendirmesi açısından zorunlu rotayı ortaya koyuyor: Bağımsız, kamucu, planlamaya dayalı, halkçı yönetim!

Çin'de uluslararası ekonomi alanında önde gelen akademisyenlerden Dünya Politik Ekonomi Derneği (WAPE) Genel Sekreteri Ding Xiaoqin, BRIQ Danışma Kurulu'na katıldı.

BRIQ 2. yılının sonunda iki ayrı uluslararası indekste taranmaya başlandı. BRIQ, Citefactor'ün yanısıra, bu sayımdan itibaren akademi ve bilim dünyasında prestijli Index Copernicus'ta yer almaktadır.

Türkiye'nin seçkin aydınlarından BRIQ Danışma Kurulu üyesi Prof. Dr. Sencer İmer hayatını kaybetti. Yakınlarına, dostlarına ve Türk akademi dünyasına başsağlığı diliyoruz.

İÇİNDEKİLER

06-15

SEMİH KORAY

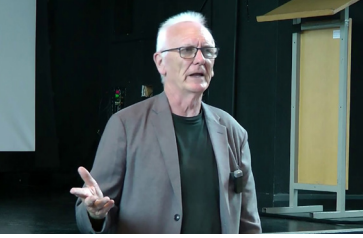
**Milli Demokratik
Devlet ve Kalkınma**

16-23

XI JINPING

(Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı)

**Ortak Refahı Gerçekleştirmek için
İzleyeceğimiz Program**

24-45

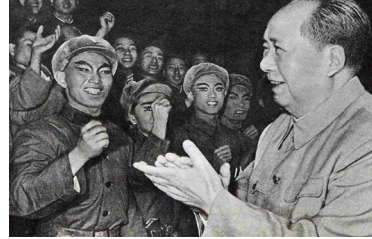
MICHAEL ROBERTS

**Çin: Sosyalist Bir
Kalkınma Modeli Mi?**

46-75

EFE CAN GÜRCAN

**Çin Ekonomik Mucizesinin Kodları:
Gelişen Dünya İçin Dersler**

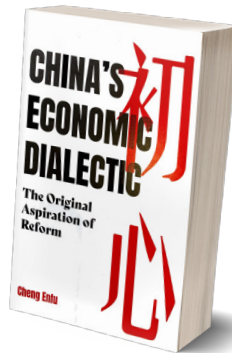

76-77

KİTAP İNCELEME

JOHN BELLAMY FOSTER

**Çin'in Ekonomik
Diyalektiği: Reformun
Asıl Amacı Üzerine
Değerlendirme**

78-81

DING BING

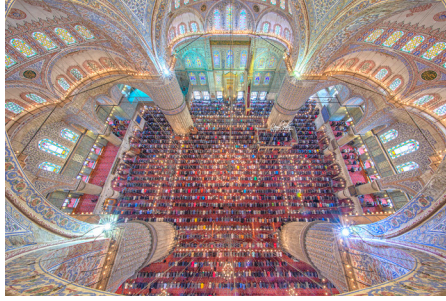
Kamu Ekonomisinin Hâkim Konumu
Çin Sosyalizminin Can Damarıdır
Dünya Marksist Ekonomi
Ödülü Konuşması

82-90

TOLGA DIŞÇI

Erken Cumhuriyet
Dönemi'nde Kemalizm'in
Ekonomi Politikası
(1923-1938)

92

FOTOĞRAF

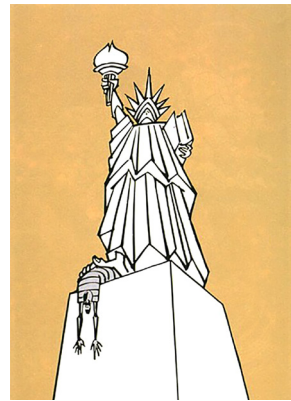
CEMİL ŞAHİN

93

RESİM

KAĞAN GÜNER

94

KARİKATÜR

TURHAN SELÇUK

Milli Demokratik Devlet ve Kalkınma

SEMİH KORAY

Prof.Dr.
Ekonomi Bölümü, Bilkent Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Semih Koray, matematik alanındaki doktorasını 1980 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nden almıştır. Social Choice and Welfare, Review of Economic Design, Journal of Economic Theory, Econometrica ve Semigroup Forum gibi dergilerde yayımlanmış çeşitli makaleleri bulunmaktadır. Koray, Review of Economic Design dergisinde editörlük ve asosiye editörlük, Güney Avrupa İktisat Kuramcılar Birliği'nde Başkanlık ve Genel Sekreterlik, Türkiye Matematik Olimpiyat Komitesi'nde Başkanlık, Uluslararası Matematik Olimpiyatları Danışma Kurulu'nda üyelik ve İktisadi Tasarım Vakfı'nda Başkanlık yapmıştır. Koray'ın araştırma konusundaki ilgi alanları, iktisadi ve toplumsal tasarım, oyunlar kuramı ve toplumsal seçme kuramı üstünde yoğunlaşmaktadır. Koray, halen Vatan Partisi'nin Uluslararası İlişkiler Bürosu'ndan sorumlu Genel Başkan Yardımcısı'dır. Aylık Teori ve Bilim ve Ütopya dergilerinde yayımlanmış siyasi ve toplumsal konulara ilişkin çeşitli makaleleri bulunan Koray, aynı zamanda Aydınlık gazetesinde haftalık Avrasya Seçeneği adlı köşesindeki yazılarını sürdürmektedir.

E-posta: ksemih@bilkent.edu.tr

Atıf : Koray, S. (2022). Milli demokratik devlet ve kalkınma. *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(2), 6-15.

ÖZ

21. yüzyılın 20. yüzyıldan en büyük farkı, Ezilen Dünya'nın kendi içinden hayatın her alanında emperyalist sisteme seçenек olmaya yönelen bir Gelişen Dünya çıkarmış olmasıdır. Dünyada üretimin odağı Batı'dan Doğu'ya kaymıştır. Bu sürecin başını çeken Çin Halk Cumhuriyeti'nin devlet öncülüğünde kamucu ve paylaşımcı bir yaklaşımla kazandığı başarılar bütün dünyada bir "mucize" etkisi yaratmıştır. Bugün bütün dünya, daha eşitlikçi ve adil yeni bir uluslararası düzen arayışı içindedir. Daha da önemlisi, Gelişen Dünya'nın başarıları ve beraberinde getirdiği çok kutupluluk, her ülkenin kendisi için belirlediği kalkınma stratejisi doğrultusunda uluslararası işbirliğinden yararlanması için uygun bir zemin yaratmaktadır. Bugün emperyalist hegemonyanın geriletilmesinin gelişmekte olan ülkelerin hayat alanını genişletmesi, bu ülkelerin nesnel zorunluluklarının hem yönetimlerinin hem de halklarının tutumlarını yönlendirmede daha etkin bir rol oynamasına yol açmaktadır. Dünyadaki nesnel koşullar, Türkiye'nin Kemalist Devrim'le büyük bir atılım yaparak başlattığı millî demokratik devrimini tamamlaması için son derece uygun bir zemin yaratmaktadır. 20. yüzyıl, Rusya, Türkiye, Çin ve İran'da yükselen demokratik devrim dalgasıyla başlamıştı. Bu dört ülkenin 21. yüzyılın başlarında yine emperyalist hegemonyaya karşı mücadelenin ön saflarında yer almaları, kuşkusuz bir rastlantı değildir. Bu durum, çağımızın Millî Demokratik Devrimler ve Sosyalizme Açılım Çağı olduğunun açık bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Çin, devrim, ekonomi, gelişen dünya, Türkiye.

21. YÜZYILIN 20. YÜZYILDAN EN BÜYÜK farkı, Ezilen Dünya'nın kendi içinden hayatın her alanında emperyalist sisteme seçenек olmaya yönelen bir Gelişen Dünya çıkarmış olmasıdır. Dünyada üretimin odağı Batı'dan Doğu'ya kaymıştır. Bu sürecin başını çeken Çin Halk Cumhuriyeti'nin devlet öncülüğünde kamucu ve paylaşımcı bir yaklaşımla kazandığı başarılar bütün dünyada bir "mucize" etkisi yaratmıştır. Batı'da geliştirilmiş olan büyüme ve kalkınma kuramları köklü bir biçimde sorgulanmaya başlamıştır. Dünya Bankası'nın ve Uluslararası Para Fonu'nun bütün ülkelere dayattığı tek tip reçeteler artık itibarlarını da, işlerliklerini de yitirmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yerküreye dizginsiz bir biçimde egemen olmaya yönelen ABD'nin neoliberal uluslararası düzeni, dünyanın çok kutuplu bir hale gelmesiyle birlikte çöküşe geçmiştir. Bugün bütün dünya, daha eşitlikçi ve adil yeni bir uluslararası düzen arayışı içindedir. Daha da önemlisi, Gelişen Dünya'nın başarıları ve beraberinde getirdiği çok kutupluluk, her ülkenin kendisi için belirlediği

kalkınma stratejisi doğrultusunda uluslararası işbirliğinden yararlanması için uygun bir zemin yaratmaktadır.

Bugün Gelişen Dünya'da nesnel zorunlulukların öznel tutumları çok güçlü bir biçimde etkilediği bir dönemden geçiyoruz. Emperyalist sistemin hegemonyasının geriletilmesiyle kazanılan hayat alanının genişlemesi, bu etkinin siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda hızla yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Nesnel etkenlerin tetiklediği cereyanların bu kadar güçlü olması, devrimin yükseliş dönemlerine özgü bir durumdur. Bugün insanlık, yepyeni bir dünya yaratmanın eşiğindedir.

Öte yandan nesnel etkenlerin tetiklediği yönelimlerin insanlığı kendiliğinden bu yeni dünyaya ulaştırmasına olanak yoktur. Özellikle insanlığın toplumsal gelişmede kendiliğindenliğin sonuna varmış olduğu çağımızda bu olanaksızlığın kavranması daha da büyük bir önem kazanmıştır. Çin'e özgü olmasına karşın, Çin deneyinin benzer bir sorunsalla karşı karşıya olan Gelişen Dünya'ya öğrettiği en önemli

Araştırmacılar, Çin'in başkenti Pekin'deki Uluslararası Büyük Veri Araştırma Merkezi'nde Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri için çalışıyor, 8 Eylül 2021.
(Xinhua, 2021)

ders, başarıya ulaşmada bilimin ışığında hazırlanmış bütünsel bir program ve stratejinin devlet öncülüğünde uygulanmasının vazgeçilmezliği.

Milli Demokratik Devrimler ve Sosyalizme Açılım Çağı'nın Temel Sorunsalı

İnsan, üretici güçlerin merkezindeki temel unsurdur. İnsanın özü, onun toplumsal varlığıdır. Toplumsal ilişkiler, toplumun yaratıcılığını ve enerjisini seferber ederek dünyayı değiştirme yetisine katkıda bulundukları ölçüde insanın özüne güç katar. Tarih boyunca toplumsal sistemler, yükseliş dönemlerinde insanın toplumsal özünü pekiştirirken, çöküş süreçlerinde sönmülmeye yönelmiştir. Sistemin insanın toplumsal varlığı üstündeki etkisini toplumsal olarak neyin ileri, neyin geri olduğunun belirlenmesinde nesnel ölçüt olarak almak yanıltıcı olmaz.

İnsanın üretici güçler içindeki konumu, günümüzde her zamankinden daha farklı bir anlam kazanmıştır. Çünkü insanlık, tarihin değil, ama üretim ilişkilerinin gelişiminde kendiliğindenliğin sonuna varmıştır.

Kapitalist üretim ilişkileri, bir önceki sistemin bağrında kendiliğinden gelişmiş olan üretim ilişkilerinin son örneğidir. Kapitalist üretim ilişkileri, demokratik devrimlerin ürünü olarak ortaya çıkmamıştır. Tersine demokratik devrimler, devrim öncesinde feodalizmin bağrında gelişmiş olan kapitalist üretim ilişkilerinin bir ürünüdür. Devrimin başardığı şey, bu ilişkilerin yaygınlaşmasının önündeki feodalizm engelini yıkılarak kapitalizmin egemen üretim tarzı haline getirilmesidir.

Oysa ne sosyalist ne de sosyalizme yönelen milli demokratik üretim ilişkileri kapitalizmin bağrında kendiliğinden oluşur. Sosyalizm ve sınıfsız topluma geçiş, dünya üstünde herhangi bir coğrafyada gerçeklik kazanmadan önce, tarihsel bir öngörü olarak ortaya atılmıştır. Sosyalizme ve giderek sınıfsız topluma yönelen üretim ilişkilerinin tasarlanması, tasarımın yaşama geçirilmesi için gerekli araçların oluşturulması ve bu dönüşümün arsız bir biçimde sürdürülmesi gerekir. Böyle bir dönüşüm, bilimin yol göstericiliği altında oluşturulmuş bütünsel bir programa sahip, bu programı uygulama planlarıyla bütünleyen ve bu planların gerçekleştirilmesi için topluma öncülük edip onu seferber eden bir toplumsal örgütlenmeyi gerektirir. Diğer bir deyişle, günümüzde üretim ilişkilerinin arsız bir süreç olarak tasarım ve dönüşümü, üretici güçlerin merkezinde yer alan insana düşen bir görev haline gelmiştir. Günümüzde bu yetiye sahip olan toplumsal örgüt, milli demokratik devlettir.

Aslında "geç kapitalizm" in ülkelerini oluşturan Almanya, Japonya ve İtalya'da kapitalizmin egemen üretim tarzı haline gelmesinde devletin oynamış olduğu öncü rol de, bu açıdan öğreticidir. Emperyalizm Çağı'nda mazlum ülkeler için "geç kapitalizm" yolu tıkanmıştır. "Geç kapitalizm" i hedeflemenin gelişmekte olan bir ülke açısından kaçınılmaz olarak beraberinde getireceği şey, emperyalist piyasalara tabi hale gelen ülkenin bağımsızlık ve egemenliğinin büyük yaralar almasıdır.

Bağımsızlık ve egemenliği korumanın dayanacağı temel güç, millettir. Bir ülkenin kendini emperyalist piyasaların yönlendirmesine terk etmesi, milleti zaafa uğratar. Milletin büyük çoğunluğunu oluşturan çalışan sınıflar bu yükün altında ezilirken, sanayici ve iş adamlarının ayakları ülke toprağına basan önemli bir kesimi de yıkıma uğrar. Emperyalizmin azami hedefi, ezilen ve gelişmekte olan ülkelerin milli devletlerinin etkisiz hale getirilmesidir. Milli devletin zayıflaması, emperyalist sistemin ülke içindeki toplumsal fay hatlarını kurcalayarak milletin dağıtılmasında yeni mevziler kazanmasına yol açar. Öte yandan milletin dağıtılması da milli devleti daha büyük zaafa uğratar.

Bağımsızlık ve egemenlik, milletin üretim alanındaki gizilgücünü en üst düzeyde açığa çıkarmayı olanaklı kılan önkoşuldur.

Millet, bağımsızlık ve egemenliği koruma ve pekiştirmenin yanı sıra, ülkenin en başta ekonomi olmak üzere her alanda kalkınmasının da temel gücüdür. Bağımsızlık ve egemenlik, milletin üretim alanındaki gizilgücünü en üst düzeyde açığa çıkarmayı olanaklı kılan önkoşuldur. Bu gizilgücün dışavurumuna refahın milli birliği pekiştirecek biçimde milletin bütünü tarafından paylaşılması eşlik ettiğinde, bağımsızlık ve egemenlik de sarsılmaz bir güvenceye kavuşturulmuş olur. Gelişmekte olan mazlum ülkelerin karşı karşıya bulunduğu temel sorunsal, hem bağımsızlık ve egemenliklerini korumak ve pekiştirmek için milli birliği güçlendirmek, hem de üretim ilişkilerini üretici güçleri nitel ve nicel olarak en iyileştirecek biçimde düzenlemek ve dönüştürmektir.

Bu iki amacı karşılıklı olarak birbirlerini güçlendirecek bir uyum içinde gözetmenin hazır bir reçetesi yoktur. Sorunsal ortak olduğu için farklı

ülkelerin birbirlerinin deneyiminden yararlanma olanağına sahip olmalarına karşın, aslolan her ülkenin bilimin ışığında kendi koşullarına özgü yalnızca ekonomi değil her alanda kalkınma stratejisini belirlemesi ve uygulamasıdır. Üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki ilişkiyi doğru kurma ve dönüştürmede de, bu süreci milleti oluşturan değişik sınıf ve kesimler arasındaki ilişkiyi hem uzlaşmaz hale, hem de gelişmenin önünde engel haline getirmeden yönetmede de, en gerçek yol gösterici bilimsel sosyalizmdir. Günümüzde bilimsel sosyalizmin kuramsal gelişmesinin pratikteki ana kaynağı da, bu sorunsaldır.

Hayatın her alanını kapsayan bu karmaşık süreç, ancak devletin öncülüğünde yürütülebilir. Milletin enerji ve yaratıcılığını seferber edebilmesi için devletin gerçekten milletin örgütlenmiş haline dönüştürülmesi gerekir. Bu amaca da ancak bilimsel sosyalizmi rehber edinerek ulaşmak olanaklıdır. Bugün işçi sınıfının kendisini kurtarmak için bütün insanlığı kurtarmak zorunda olan sınıf olduğu gerçeğinin son derece somut bir biçimde ete kemiğe büründüğü bir dönemden geçmekteyiz.

Milli Demokratik Devrim ve Kalkınma

İhtiyaca göre dağıtımı olanaklı kılan bir üretim bolluğuna ulaşamadığı sürece, bireyler arasında bölüşüm rekabeti varlığını sürdürecektir. Kamu çıkarını bireysel çıkarın üstünde tutan bireylerin varlığı, günümüzde insanlığın toplumsal ilerlemesini sağlamanın vazgeçilmez bir koşulunu oluşturmaya karşın, tek başına bölüşüm rekabetini ortadan kaldırmaya yetmez. Diğer bir deyişle, ekonomi açısından nesnel zemini oluşmadığı sürece, kamu çıkarıyla bireysel çıkar arasındaki çelişmeyi salt ideolojik mücadeleyle ortadan kaldırmaya olanak yoktur.

Bu belirlemeden hareketle şu dört çıkarımı

Şanghay'da yüklenen konteyner gemileri,
Yangshan Limanı. (Ji Haixin/China Daily, 2022)

yapabiliriz. Birincisi, günümüzde bir milletin gizilgücünü en üst düzeyde üretim gücüne dönüştürebilmek için bireysel çıkarın da tetikleyici bir etken olarak kullanılması kaçınılmazdır. İkincisi, bu süreci kapitalist piyasaların kendiliğinden yönlendirmesine terk etmek yerine, bireysel çıkarı kamu çıkarına tabi hale getirecek toplumsal ve ekonomik düzeneklerin tasarımına gereksinim vardır. Üçüncüsü, üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişmesinin önünü açacak hale getirilmesi, tek atımlık değil, sürekli gündemde tutulması gereken kesintisiz bir süreç olarak ele alınmalıdır. Dördüncüsü, bu sürecin doğru yönetilmesi, ancak kamu çıkarını bireysel çıkarın üstünde tutan ve bilimi kendine rehber edinmiş bir siyasal iktidarın varlığı altında olanaklıdır.

Yıkıcı Değil, Yaratıcı Rekabet

Kapitalizm altında rekabet dizginsizdir. Kapitalist sistemde rekabeti ortadan kaldıran da, bu dizginsizliği nedeniyle rekabetin kendisi olmuştur. Üstün gelmek için her şeyin mubah sayılması, rekabette ekonomi dışı güç araçlarının öne geçmesine yol açmıştır. Tekelleşme, rekabetin kendisini bu şekilde yok etmesinin ürünüdür. Mali sermayenin üretim

kan dolaşımı olmaktan çıkıp, üretim ekonomisine hükmeder bir konuma ulaşması, para sermayeye sahip olmanın rekabette sağladığı üstünlük nedeniyledir. En önemlisi de, rekabette yeni ve güçlü araçlar edinme amacının kapitalizm altında devleti mali sermayenin kolektif silahlı örgütü haline getirmesiyle emperyalist devletin oluşumuna yol açmış olmasıdır. Emperyalist devlet, yoğunlaşan ve kendine yeni alanlar arayan mali sermayenin ihracının önünü açmaya yarayan silahlı bir aygıt dönüşmüştür. Emperyalist devlet, günümüzde zora dayalı yöntemlerle doğrudan haraç toplamanın aracı haline gelerek mafyavari bir karakter kazanmıştır.

Kapitalist sistem, rekabetçi dönemde kaynakların verimli dağılımına yol açan işleyişini sürdürme yetisini artık yitirmiştir. Günümüzde piyasaların bu yetisinden yararlanma olanağına sahip olan sistem, sosyalizme açılan bir milli demokratik sistemdir. Öte yandan rekabetin milletin üretim gizilgücünü ve yaratıcılığını açığa çıkartan işlevini sürdürmesi için ekonomiyi piyasaların kendiliğinden yönlendirmesine terk etmemek esastır. Çünkü kapitalizm altında rekabetin kendisini yok etmesine yol açan temel etken sürecin kendiliğindenliği olmuştur. Rekabetin amaca uygun sürdürülebilirliği, ancak en başta çalışan sınıflar olmak üzere milletin bütününün çıkarlarını gözetken ve kendini piyasaları yönlendirmek için gerekli merkezi araçlarla donatmış bir devletin varlık ve öncülüğünü gerektirir. Üstelik devletin kendini bu süreç içinde ekonomik güç kazanan kesimlerin kendi çıkarları doğrultusunda kolektif amaçtan sapırtıcı etkilerinden koruyacak sağlam bir zırhla donatması yaşamsal önem taşır. Diğer bir deyişle, “kapitalist yolcuların” iktidardan, özellikle de iktidarın kilit noktalarından uzak tutulması gerekir. Bugün mazlum bir ülkenin emperyalist dünya piyasasına eklemlenerek kapitalist bir ülke haline gelmesine olanak yoktur. Ama böyle bir ülkenin kapitalistleşmesinin biricik yolu, milli demokratik devrimle ekonomisini geliştirdikten sonra “kapitalizme geri dönmesi”dir.

Bireysel Çıkarı Kolektif Çıkarı Tabi Kılmak İçin Planlama

Milli demokratik devletin piyasalar üstündeki düzenleyici ve yönlendirici rolü, bölüşüm sürecine müdahale etmekle sınırlı değildir. Refah artışından milletin bütün kesimlerinin yararlanmasını sağlamak milli birliği pekiştirmek için kuşkusuz son derece önemlidir. Üstelik burada milletin en yoksul kesimlerine ve ülkenin en yoksul bölgelerine de öncelik vermek gerekir. Ama devletin ekonomi alanındaki yönlendiriciliğini bu işleyle sınırlamak, onu “sosyal devlet” derekesine indirgemek anlamına gelir. Kolektif çıkarın uzun erimli odak noktası üretici güçlerin geliştirilmesidir. Onun için planlama sıradüzeninin başında içerik ve düzey açısından üretim yer alır.

Üretim hedeflerinin kolektifin çıkarlarını yansıtmayı esastır. Planlama, salt teknik nitelikte bir etkinlik olarak ele alınmamalıdır. Kalkınma, hem ekonomik hem de toplumsal ayağı olan bir süreçtir. Çünkü yaşama geçirilmesi ancak milletin topyekûn yetisinin güçlendirilmesiyle olanaklı hale gelir. Belirlenen hedeflere ulaşmak, yalnızca gerekli teknik ve bilgiyle donanmış bir işgücünün yetiştirilmesini değil, aynı zamanda milletin izlenecek stratejiyi benimseyerek seferber olmasını gerektirir. Stratejinin uygulanmasında milletin enerji ve yaratıcılığını açığa çıkararak etkin bir katılımı sağlamak kilit önem taşır. Milletin kültürel ve toplumsal düzeyinin yükseltilmesi, sürekli olarak gözetilmesi gereken bir unsurdur. Toplumsal gelişmenin ekonomik gelişmenin gerisinde kalması, giderek ekonomik gelişmenin de hem yavaşlamasına hem de kolektif çıkardan uzaklaşmasına yol açar. Her kalkınma stratejisine bir örgün ve yaygın eğitim stratejisinin eşlik etmesi esastır.

Planlama hem hedefleri hem de o hedeflere ulaşmak için izlenmesi gereken yol ve araçların belirlenmesini kapsar. Hangi alanların doğrudan planlanıp, hangi alanlarda ise belirlenen hedefe ulaşmada piyasaların

işleyişinden yararlanılacağına doğru ayrımını yapmak büyük önem taşır. İnsan bedeninden örnek vermek gerekirse, kalp atışlarımızın, nefes alıp vermemizin ya da iç organlarımızın çalışmasının otomatiğe bağlanmış olması, bizim bilincimizi hayatta kalmak için zorunlu bedensel etkinliklerin dışına yoğunlaştırmamıza olanak tanır. “Kan pompası”nı ya da “nefes körüğü”nü sürekli kendimiz çalıştırmak zorunda kalsaydık, insanın hayatta kalmak için debelenmek dışında hiçbir şey yapmasına olanak kalmazdı.

“Ekonomik ve toplumsal tasarım”, bireysel çıkarın bir tetikleyici olarak kullanılmasının kaçınılmaz olduğu ortamlarda, ortaya çıkan sonuçların kolektif çıkarla uyumlu olmasını sağlamaya yönelik ekonomik ve toplumsal düzeneklerin tasarımıyla uğraşan görece yeni bir bilim dalıdır. Ekonomi bilimi içinde bu alana yoğunlaşmak, son derece yararlı sonuçlar vermeye adaydır.

Devletin Öncülüğünde Arasız Dönüşümleri Esas Alan Bir Planlama Süreci

Milli demokratik kalkınmanın temelinde yatan sorunsal, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki uyumun üretici güçleri geliştirecek biçimde sağlanmasıdır. Bu durum, üretici güçlerde sağlanan nitel ve nicel gelişmeye bağlı olarak üretim ilişkilerinde de sürekli olarak yeniden uyarlamaları gerekli kılar. Çin Deneyi, bu açıdan bize zengin örnekler sunmaktadır.

1990’larda Çin’in devlet şirketleriyle yabancı şirketler arasında kurulan ortaklıklar aracılığıyla Çin’in ileri teknolojileri edinip geliştirebilir hale gelmesini olanaklı kılan etken, 1978’de başlayan Reform ve Dışa Açılma Hareketi’yle Çin’in imalat sanayisinde üretim yetisini belli bir eşğin üstüne çıkartmış olmasıdır. Köylük bölgelerle kentler arasındaki eşitsizliğin giderilmesi, sanayinin gelişme hızıyla uyumlu bir kentleşmeyi gerektirir. Çin’in bir dönem yüksek büyüme hızına kilitlenmiş olmasının nedenlerinden biri planlanan kentleşmenin işsizliğe yol açmadan

gerçekleştirilmesini sağlamak olmuştur. İhracatı esas alan bir ekonomiden iç pazarı güçlendirmeyi birincil hedef olarak gözeten bir ekonomiye geçişte, hane halklarının tasarruf oranlarını düşürmeye yönelik önlemler alınmıştır. Bu geçişe bütün ülkede yaşanan bir refah artışı eşlik etmiş, orta sınıf güçlendirilmiş ve bölgeler arası eşitsizlikleri azaltmak için merkezi olarak geri bölgelere üretime yönelik kaynak aktarımına hız verilmiştir. 2021 yılında Çin'de mutlak yoksulluğun ortadan kaldırılması bu sayede mümkün olmuştur. Mutlak yoksulluk, “parasal destek dağıtarak” değil, yeni üretim ve istihdam olanakları yaratılarak ortadan kaldırılmıştır.

Üretim ilişkilerinin merkezinde mülkiyet ilişkileri yer alır. Çin ekonomisi, bugün devletin öncülük yaptığı bir karma ekonomidir.

Piyasa güçlerinin yönlendirmesine terk edilmiş bir ekonomide, geri teknolojilerin yaygınlık kazanmış ileri teknolojilerin yanında varlıklarını sürdürmelerine olanak yoktur. Bunun nedeni, ekonomiyi yönlendiren esas etkenin “kâr güdüsü” olmasıdır. Oysa üretim ve istihdamı esas alan devlet öncülüğündeki bir ekonomide aynı alanda ileri ve geri teknolojilerin bir arada kullanılma olanağı mevcuttur. Çin, kendi gelişme sürecinde bu olanaktan da başarılı bir biçimde yararlanmıştır.

Üretici güçlerin geliştirilmesinde işgücünün üretkenliğinin yükseltilmesi esas alınmıştır. Çin'in ileri teknolojileri edinmek amacıyla oluşturulmuş “ileri teknoloji bölgeleri”, ileri teknoloji kullanan doğrudan yabancı yatırımlarla kurulan ortaklıklardan ibaret değildir. Her ileri teknoloji bölgesinde, üretim etkinliğinin yanı sıra, üniversite, meslek okulları ve araştırma-geliştirme merkezleri yer almaktadır.

Meslek okulları eğitimlerini üretim etkinliğinin bir parçası olarak iş üstünde gerçekleştirdikleri gibi, üniversiteler ile ar-ge merkezleri arasında da bir işbölümü söz konusudur. Üniversiteler, söz konusu bölgenin daha genel ve kuramsal yönü belli bir ağırlık taşıyan sorunlarına ilişkin çözümler geliştirmeye çalışırken, ar-ge kuruluşlarına verilen görev, ürünlerin rekabet gücünü arttıracak yeniliklerin tasarımıdır. Ayrıca bu bölgelerde yer alan ortaklıkların bütün yönetim kademelerinde belli bir oranda Çinli yöneticilerin bulunması zorunluluğunun getirilmiş olması, aynı zamanda “yaygın yöneticilik eğitimi” sağlamaya yöneliktir.

Üretim ilişkilerinin merkezinde mülkiyet ilişkileri yer alır. Çin ekonomisi, bugün devletin öncülük yaptığı bir karma ekonomidir. Kamu mülkiyeti, grup mülkiyeti ve kişisel mülkiyetin bir arada yer aldığı Çin ekonomisinde, bu süreç içinde değişik “melez mülkiyet biçimleri” de “deneysel olarak” irdelenmiştir. Tasarlanan melez mülkiyet biçimleri, önce pilot bölgelerde uygulamaya konmuş, üretim gücünü geliştirme yetileri denendikten sonra, başarılı olanlar yaygınlaştırılmış, başarısız olanlar ise terk edilmiştir.

Faiz oranları, kurlar, enflasyon, istihdam, tasarruf ve yatırım oranları ve benzeri makroekonomik göstergeler, bir ekonomik ortamın iklimini oluşturur. Onun için bu değişkenlerin her dönemin önceliklerine uygunluk açısından farklı optimal değerleri söz konusudur. Devletin ekonominin dönüşümü için gereksinim duyulan ve bu değişkenler arasındaki nesnel ilişkilerle uyumlu rota değişikliklerini yapmasını olanaklı kılacak merkezi araçları elinde bulundurması gerekir. Para dolaşımını üretimin kan dolaşımı olarak üretime tabi kılmayı esas alan bir yaklaşımla bu tür rota değişikliklerini yapan Çin, bu sayede küresel mali krizlerden görece daha az zarar görerek çıkmayı başarmıştır.

Devlete Bilimin Yol Göstericiliğinde Kamu Çıkarının Yön Vermesi

Millet, günümüzde hem emperyalist hegemonyaya karşı ülkenin bağımsızlık ve egemenliğinin korunmasının hem de ülkenin kalkınmasının temel gücüdür. Milli devlet de, bu mücadelede milletin sahip olduğu temel örgüttür. Milli devletin bu süreçleri başarılı bir biçimde yönetmesinin iki ana esası vardır. Birincisi, bilimin yol göstericiliği ile milletin topyekûn ve etkin biçimde seferber edilmesinin birleştirilmesi; ikincisi de, siyasal iktidarın bireysel çıkarın kolektif çıkara tabi kılınması ilkesine bağlı kalmasının sağlanmasıdır. Milli devlet, bu iki esas yerine getirildiği ölçüde gerçekten milletin örgütlemiş haline dönüşür.

Batı'da burjuva demokratik devrimleriyle birlikte

Bilimi rehber, halka hizmeti ilke edinmiş iktidarlar, ortak bir geleceği paylaşan Yeni Dünya'nın öncü birliklerini oluşturacaktır.

kurulmuş olan demokrasilerin esas kaynağı, egemen sınıfların kendi içlerinde uzlaşma gereksiniminin karşılanmasıdır. Bu demokrasilerde halka biçilen konum edilginindir. Kapitalizmin yükseliş döneminin insanı özgürleştirici etkisi, halkın sistem tarafından kendisine biçilen konumun ötesine geçmesine ve önemli hak mücadeleleri vermesine yol açmıştır. Sömürgeleri yağmalayarak kendi iç çelişmelerini yumuşatmayı başaran emperyalist ülkelerde demokrasi, giderek sisteme olan itirazı toplumun kıyısına sürüp etkisizleştirmenin bir aracına indirgenmiştir. Emperyalist sistemin Gelişen Dünya ülkelerinde “demokrasi”ye biçtiği işlev, ülkenin kanallarının emperyalist etki, baskı ve müdahalelere açık tutulması olarak özetlenebilir.

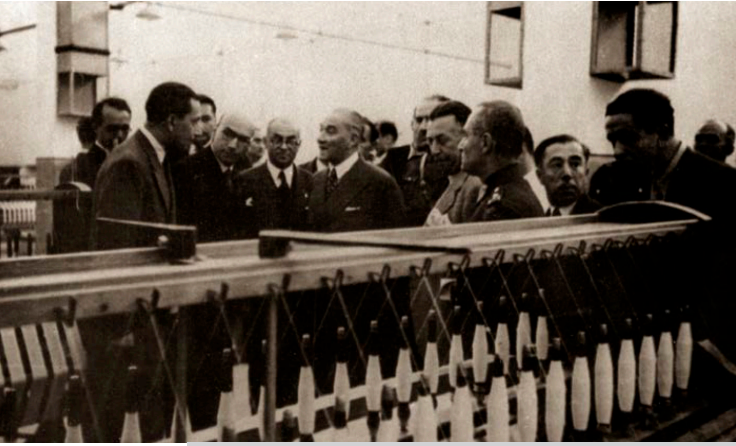
Oysa gelişen ülkelerin ihtiyacı halkın etkin bir konuma getirilmesidir. Ülkenin bağımsızlığının ve milletin egemenliğinin korunup pekiştirilmesinin de, kalkınma program ve stratejilerinin yaşama geçirilmesinin de temel güvencesi, milletin seferber edilmesidir. Gelişen Dünya'nın kitlelerin düzeyini kendi deneyimleri içinde öğrenerek yükseltmesini gözetken, onların yaratıcılık ve enerjileri açığa çıkartmaya hizmet eden bir Yeni Demokrasi'ye ihtiyacı vardır. Her ülke, Batı'nın dayattığı tek tip “demokrasi reçeteleri” yerine, kendi koşullarına uygun ve baş ilkesi “halka hizmet” olan kendi “Yeni Demokrasi”sini kurma ve geliştirme göreviyle karşı karşıyadır.

Gelişen Dünya'da toplumsal ve ekonomik gelişmede bilimi en gerçek yol gösterici kabul eden, kamu çıkarı ve paylaşımcılığa dayalı siyasal iktidarların oluşumu ve yaygınlaşması, ancak bu hedefin en başta emekçi sınıflar olmak üzere bütün millete maledilmesiyle olanaklı hale gelecektir. Ekonomik bakımdan güç kazanan kesimlerin iktidara egemen olmaları, bu hedefin önüne bir engel olarak çıkar. Bilimi rehber, halka hizmeti ilke edinmiş iktidarlar, ortak bir geleceği paylaşan Yeni Dünya'nın öncü birliklerini oluşturacaktır.

Çin Deneyi bu açıdan da öğretici olan unsurları içermektedir. Çin'in başarısının sırrı, milletin çağımızın temel toplumsal gücü olarak yeniden ve daha derinden keşfi ile sosyalizmde ısrarda yatmaktadır. Günümüzde de sosyalizmin inşasını sürdürmek için de kapitalist yolcuların iktidardan uzak tutulmasına özel bir özen gösterilmektedir.

Eşitlikçi ve Adil Bir Uluslararası Düzen ve Kalkınma

Kapitalizm altında rekabet, emperyalizm aşamasında yıkıma dönüşmüştür. Emperyalistler arası paylaşım rekabetinin tetiklediği iki dünya savaşı, insanlığa

Atatürk, Nazilli Basma Fabrikasının hizmete açılışında, Nazilli, Aydın, 9 Ekim 1937. (Atatürk websitesi)

tarih boyunca eşi görülmemiş bir yıkım getirmiştir. Emperyalizmin dünyaya dayattığı uluslararası düzenin anahtar kavramı, hegemonyadır. Hegemonya, bugün yalnızca emperyalist sistemin Ezilen Dünya üstündeki zora dayalı egemenliğini değil, aynı zamanda emperyalist sistemin kendi sıradüzeni içinde ABD'nin diğer emperyalist ülkeler üstündeki denetimini de kapsamaktadır. ABD'nin bu amaçla tasarlayıp dayattığı neoliberal uluslararası düzen günümüzde hızlı bir çöküş sürecine girmiştir. ABD hegemonyasının hızla gerilemesine yol açan temel etken, Yükselen Avrasya'dır. Emperyalist sisteme hayatın her alanında seçenek oluşturmaya yönelen bu yükseliş, insanlığın ortak geleceğini birlikte şekillendirmeyi hedeflemektedir. Askeri, siyasal, ekonomik, ideolojik ve kültürel alanlarda ABD hegemonyasına karşı yürütülen bu mücadele içinde yeni, eşitlikçi, adil ve karşılıklı yarara dayanan bir uluslararası düzen de şimdiden kurulmaya başlanmıştır.

Günümüzde tek tip olan emperyalist dünyadır. Gelişmekte olan ülkeler, milletleşme sürecinin değişik aşamalarında bulunmaları ve tarihsel, kültürel ve toplumsal birikimlerinin farklılığı nedeniyle geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Yeni

uluslararası düzen, bu çeşitliliğe saygı gösteren ve her ülkenin kendi koşulları çerçevesinde belirlediği kendine özgü gelişme stratejisi doğrultusunda uluslararası işbirliğinden yararlanmasına olanak tanıyan bir düzen olacaktır. Gelişen Dünya'nın çeşitliliği, böylelikle ülkeleri ayırıştırarak değil, onları insanlığın ortak geleceğini kurmada birleştiren yeni bir güç kaynağına dönüşecektir. Farklı kültürler arasındaki etkileşim, yeni ve daha üst düzeyde ortak bir insanlık kültürünün inşası sürecine güç katacaktır.

Yeni bir uluslararası düzen, masa başlarında değil, ancak hayatın ve mücadelenin içinde bütün ülkelerin etkin katılımıyla inşa edilebilir. Çin'in başını çektiği Kuşak-Yol Girişimi bu süreci ilerletmenin etkin ve önemli bir aracını oluşturmaktadır. Avrasya'nın karasal yapısını da bir ayakbağı olmaktan çıkarıp bir üstünlük unsuru haline getirmeyi amaçlayan bu girişimin başarısı, Çin dışındaki diğer ülkelerin bu girişimin hem şekillenmesi hem de uygulanmasına daha etkin bir biçimde katılmalarına bağlıdır.

Eşitlikçi ve adil bir uluslararası düzenin en sağlam güvencesi, bütün ülkelerin güçlü hale gelmesidir. Çin'in "mucizevi" olarak nitelendirilen hızlı gelişmesi, bütün dünyaya yoksulluğun kader olmadığını göstermiştir. Bilim temelinde saptanmış ve devlet öncülüğünde uygulamaya konan doğru bir kalkınma stratejisinin milletin üretim gizilgücünü açığa çıkarmada ne kadar etkili olduğu böylelikle gözler önüne serilmiştir. Bir ülkenin refahının Kaf Dağı'nın ardında ulaşılamaz bir yerde olmadığı çıplak gözle görülür hale gelmiştir. Çin deneyiminden çıkarılması gereken en önemli ders, budur. Üstelik emperyalist sistem altında bir köstek olan "uluslararası işbirliği"ni yeni uluslararası düzende her ülkenin gelişmesini hızlandırmada yararlanabileceği bir desteğe dönüştürme olanağı, insanlığın önünde yeni ufuklara yol açmaktadır.

Program, strateji ve siyasetler, insanlığın ortak

özlemlerini ne kadar güçlü bir biçimde yansıtırlarsa yansıtırlar, nesnel koşulları oluşmadığı sürece hayatın dışında kalırlar. Bugün emperyalist hegemonyanın geriletilmesinin gelişmekte olan ülkelerin hayat alanını genişletmesi, bu ülkelerin nesnel zorunluluklarının hem yönetimlerinin hem de halklarının tutumlarını yönlendirmede daha etkin bir rol oynamasına yol açmaktadır. Türkiye Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, kısa bir süre önce “Çin Modeli’ni benimsedikleri” yönünde bir açıklama yapmıştır. MetroPOLL Araştırma Şirketi, yaptığı saha araştırmasında Türk halkı içinde Türkiye’nin dış ilişkilerinde “Çin ve Rusya’ya öncelik vermesi” isteminin “ABD ve Avrupa Birliği’ne öncelik verme” istemine ağır basar hale geldiğini saptamıştır. Afrika’da yeni sömürgeciliğe karşı yükselen mücadelede, Rusya, Çin ve Türkiye Afrika’nın dostları olarak görülmektedir. Bütün bunlar, dünya milletlerinin kendi deneyimleri içinde gerçekleri hızla görme ve öğrenmeye yöneldiklerinin göstergeleridir. ABD’nin Kuşak-Yol Girişimi’ni engellemek için her türlü çabaya öncelik vermesi, ya da Xi Jinping, Vladimir Putin ve Tayyip Erdoğan’ın emperyalist sistemin yarı resmi yayın organlarında “bir an önce bertaraf edilmesi gereken liderler” olarak birlikte resmedilmeleri, aynı madalyonun diğer yüzünü oluşturmaktadır.

Kemalist Devrim’in ilkeleri, içinde barındırdığı geniş çeşitliliğe karşın, Gelişen Dünya’nın günümüzdeki ortak programının belkemiğini oluşturmaktadır.

Türkiye, 20. yüzyılın başında emperyalist işgale karşı verdiği Kurtuluş Savaşı’yla bağımsızlık ve egemenliğini sağlamıştır. Atatürk’ün önderliğinde yürütülen Kemalist Devrim, Türkiye’nin milli demokratik devriminin

eşsiz bir atılımını oluşturmuştur. Milliyetçilik, Halkçılık, Cumhuriyetçilik, Devletçilik, Laiklik ve Devrimcilik ilkeleri, Kemalist Devrim Programı’nı özetlemektedir. Milliyetçilik, hem bağımsızlık ve egemenliğin korunmasını hem de ekonomik ve toplumsal gelişme için temel gücün millet olduğunu ifade etmektedir. Halkçılık, en başta köylülük olmak üzere halka dayanma ve halka hizmeti esas alan yaklaşımın ilkesidir. Bu ilke, halkın refahını ve etkin katılımını sağlamadan ülkenin geleceğinin güvence altına alınamayacağı esasına dayanmaktadır. Cumhuriyetçilik, milli devletin gerçekten milletin örgütlenmiş hali olması gereğinin ifadesidir. Devletçilik, milli demokratik bir ekonomi ve toplumun inşası için devletin öncü ve planlayıcı işlevinin vazgeçilmezliğini vurgulamaktadır. Laiklik, milletleşme sürecinin önünde engel oluşturan feodal unsurların aşılmasının temel aracıdır. Bu ilke, bilimi hayatta en gerçek yol gösterici kabul eden Aydınlanma temeli üstünde yükselmektedir. Devrimcilik, devrim sürecinin arasız biçimde yürütülmesi gerektiği gerçeğini yansıtmaktadır.

Aradan geçen bir yüzyıl Kemalist Devrim’in ilkelerini eskitememiştir. Bu ilkeler, içinde barındırdığı geniş çeşitliliğe karşın, Gelişen Dünya’nın günümüzdeki ortak programının belkemiğini oluşturmaktadır. Esneklikten ancak sağlam bir belkemiğinin varlığında istenen yarar sağlanabilir. Dünyadaki nesnel koşullar, Türkiye’nin Kemalist Devrim’le büyük bir atılım yaparak başlattığı milli demokratik devrimini tamamlaması için son derece uygun bir zemin yaratmaktadır.

20. yüzyıl, Rusya, Türkiye, Çin ve İran’da yükselen demokratik devrim dalgasıyla başlamıştı. Bu dört ülkenin 21. yüzyılın başlarında yine emperyalist hegemonyaya karşı mücadelenin ön saflarında yer almaları, kuşkusuz bir rastlantı değildir. Bu durum, çağımızın Milli Demokratik Devrimler ve Sosyalizme Açılım Çağı olduğunun açık bir göstergesidir. 🌸

Ortak Refahı Gerçekleştirmek İçin İzleyeceğimiz Program*

Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Xi Jinping

"Herkes refah getirmek, Çin tarzı modernleşmenin önemli bir özelliği olduğu kadar sosyalizmin de temel bir gereğidir. Ulaşmaya çalıştığımız ortak refah herkes içindir, hem maddi hem de manevi anlamda insanların yaşamlarının zenginleştirilmesini kapsar. İleride, daha yüksek bir kalkınma düzeyine ulaştığımızda aşırıya kaçmamalı ve aylaklık yaratan refahçılık tuzağından uzak durmalıyız."

1978'DE REFORM VE DIŞA AÇILMADAN SONRA sonra, olumlu ve olumsuz tarihsel deneyimleri kapsamlı bir şekilde inceleyen Partimiz, yoksulluğun sosyalizmde yeri olmadığını anladı. Böylece eski sistemlerin kısıtlamalarından sıyrılmaya başladı. Bu reform, önce bazı bölgelerin ve insanların daha iyi duruma gelmesine izin verdi ve üretici güçlerin gelişerek özgürleşmesini sağladı.

2012'de düzenlenen 18. ÇKP Genel Kurultayı'ndan bu yana, Merkez Komitesi, gelişme aşamamızdaki yeni değişiklikleri sıkı bir şekilde kavradı ve herkes için refah hedefine kademeli olarak ulaşılmasına daha fazla ağırlık verdi. Bu amaçla, Partimiz farklı bölgeler arasında eşgüdümlü kalkınmayı teşvik etmiş ve insanların refahını iyileştirmek, aşırı yoksulluğu ortadan kaldırmak ve her bakımdan orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmek için etkili önlemler benimsemiştir. Bu çabalar, herkes için re-

fah getirmeye elverişli koşullar yaratmıştır. Böylece ortak refaha doğru sağlam adımlar atacağımız tarihi bir aşamaya geçmiş bulunmaktayız.

Şimdi, Çin'i büyük bir modern sosyalist ülkeye dönüştürmek için "İkinci Yüzüncü Yıl Hedefi"ne doğru yürüyoruz. Çin toplumunun karşı karşıya olduğu başlıca zorluklara ve insanların daha iyi bir yaşam sürdürmesi için artan gereksinimlerine yanıt olarak, ortak mutluluğu ve refahı sağlamayı odak noktası haline getirmeliyiz. Bu bakış açısıyla sarf edeceğimiz çabalar, karşılığında Parti'nin uzun süreli yönetiminin temellerini de sağlamlaştıracaktır. Yüksek nitelikli gelişim, yüksek kabiliyette iş gücü gerektirir. Yalnızca ortak refahı teşvik ederek, kentsel ve kırsal gelirleri artırarak ve beşeri sermayeyi geliştirerek toplam faktör verimliliğini artırabilir ve yüksek nitelikli kalkınma için güçlü bir ivme temeli oluşturabiliriz. Artık

* İngilizce metin Qiushi websitesinden (http://en.qstheory.cn/2022-01/18/c_699346.htm) alınmış, Onurcan Balcı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

gelir eşitsizliğinin göze batan bir sorun olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Bazı ülkeler, zengin ve fakir arasındaki devasa uçurumun büyümesine, sosyal bölünmeye, siyasi kutuplaşmaya ve popülizm dalgasına yol açan orta sınıfın çöküşüne tanık oldu. Bu büyük bir derstir. Biz, Çin’de, toplumsal uyumu ve istikrarı korumak için kutuplaşmayı önle-

Herkese refah getirmek, Çin tarzı modernleşmenin önemli bir özelliği olduğu kadar sosyalizmin de temel bir gereğidir. Ulaşmaya çalıştığımız ortak refah herkes içindir, hem maddi hem de manevi anlamda insanların yaşamlarının zenginleştirilmesini kapsar.

mek ve ortak refahı teşvik etmede kararlı çaba göstermeliyiz.

Bu arada, dengesiz ve yetersiz kalkınmanın Çin’de önemli bir sorun olmaya devam ettiğinin ciddi bir şekilde farkında olmalıyız. Özellikle kırsal ve kentsel alanlar arasında hem kalkınma hem de gelir dağılımı açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bilimsel ve teknolojik devrimin son aşaması ve endüstriyel dönüşüm, yalnızca ekonomik kalkınmaya güçlü bir itici güç sağlamakla kalmadı, aynı zamanda istihdam ve gelir dağılımı üzerinde derin bir etki yarattı. Bu derin etki, dikkatli şekilde ele alınıp çözülmesi gereken belirli olumsuz etkileri içerir.

Herkese refah getirmek, Çin tarzı modernleşmenin önemli bir özelliği olduğu kadar sosyalizmin de temel bir gereğidir. Ulaşmaya çalıştığımız ortak refah herkes içindir, hem maddi hem de manevi anlamda insanların yaşamlarının zenginleştirilmesini kapsar. Bu hedefe ilerlerken katı bir biçimde

eşitlikçi olmaktan da kaçınmalıyız.

Farklı aşamalarındaki hedefler üzerinde kapsamlı araştırmalar yapmalı ve ortak refah hedefine aşamalar halinde ilerlemeliyiz. 14. Beş Yıllık Plan (2021-2025) döneminin sonunda, herkese refah getirme yolunda sağlam bir ilerleme kaydetmiş olacağız ve bireysel gelirler ile fiili tüketim seviyeleri arasındaki fark giderek kapanacaktır. 2035 yılına kadar, ortak refaha yönelik daha dikkate değer ve önemli ilerlemeler kaydetmiş olacağız ve temel kamu hizmetlerine adil erişim sağlanacaktır. Bu yüzyılın ortalarına gelindiğinde, temel olarak ortak refah sağlanacak, bireysel gelirler ile fiili tüketim seviyeleri arasındaki farklar uygun bir aralığa kadar daraltılacaktır.

Bu hedeflere ulaşmak amacıyla, ortak refahı geliştirmek için derhal bir eylem planı oluşturmalı ve Çin’in ulusal koşullarına uygun rasyonel ve uygulanabilir hedef sistemleri ve değerlendirme yöntemleri geliştirmeliyiz.

Ortak refah düzeyini ilerletirken uymamız gereken dört ilke vardır.

Birincisi, insanları yenilik ve sıkı çalışma yoluyla refaha ulaşmaya teşvik etmek

Nasıl mutlu bir hayat çok çalışarak elde edilirse, ortak refah da ancak yetenek ve çaba ile yaratılabilir. Kalkınma yoluyla insanların refahını sağlamaya ve iyileştirmeye bağlı kalmalıyız. Yüksek nitelikli gelişimi birinci öncelik haline getirerek, insanların eğitimlerini ilerletmeleri ve kendilerini geliştirmeleri için daha kapsayıcı ve adil koşullar yaratacağız. Bu, insan sermayesini geliştirecek, insanların iş bulma ve iş kurma olanaklarını iyileştirecek, insanların refaha daha kalıcı

14 Mayıs 2021, Cumhurbaşkanı Xi Jinping, Henan Eyaleti, Nanyang'daki Güneyden Kuzeye Su Yönlendirme Projesinin takip ve geliştirilmesi konulu bir forumda önemli bir konuşma yapmıştı. Toplantıdan bir gün önce burada, Zouzhuang Köyü'ndeki yerel halkla, su yönlendirme projesinin bir sonucu olarak taşınan insanlar için iş geliştirme fonu ile kurulan sebze ve meyve üreten bir çiftlikte sohbet ederken görülüyor. (Wang Ye/Xinhua, 2021)

bir şekilde ulaşmasını sağlayacaktır. Yukarı doğru hareketlilik için açık kanallar sağlayarak ve daha fazla insanın daha iyi durumda olması için fırsatlar yaratarak sosyal tabakalaşmayı önlemeliyiz. Bunu yaparak, herkesi katılmaya teşvik eden ve insanları hareketsiz kılan fikirler arasında kaybolmaktan caydıran bir geliştirme ortamını teşvik edeceğiz.

İkincisi, temel ekonomik sistemimizi korumak

Çalışmalarımızı, Çin'in sosyalizmin birinci aşamasında olduğu gerçeğine dayandırmalı, kamu ve kamu dışı sektörlerinin gelişimine olan bağlılığımızı yeniden teyit etmeliyiz. Kamu sektörünün ortak refahı ilerletmedeki önemli rolünden yararlanıp çeşitli mülkiyet biçimlerinin yan yana gelişmesine izin verirken, kamu mülkiyetinin baskınlığını sürdürmeliyiz. Diğer yandan, ekonominin kamu dışı sektörün ve bu sek-

törde çalışan insanların sağlıklı bir şekilde büyümesini sağlamalıyız. Önce bazı insanların müreffeh olmasına izin verirken, bu insanların, onların ardından gelenlere de yardımcı olmalarının gerekliliğine daha fazla vurgu yapmalıyız. Özellikle, gayretli çalışma, girişimcilik ve meşru ticari faaliyetler yoluyla refah peşinde koşmaları için başkalarına ilham veren insanları teşvik etmeliyiz. Uygunsuz servet edinme yolları teşvik edilmemeli, yasaların veya yönetmeliklerin ihlalleri yine yasalara uygun olarak ele alınmalıdır.

Üçüncüsü, imkanlarımız dahilinde çalışırken elimizden gelenin en iyisini yapmak

Rasyonel bir kamu politikası çerçevesi oluşturmalı ve herkesin pastadan adil bir pay aldığı makul bir dağıtım modeli oluşturmalıyız. İnsanların hayattan ve yönetim-

den daha hoşnut olması için daha fazla çaba göstermeli ve daha etkili önlemler almalıyız. Ancak aynı zamanda, Çin ile gelişmiş ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyi farkının hala büyük olduğunu da bilmeliyiz. Hem gerekli hem de mümkün olanı göz önünde bulundurarak, ekonomik kalkınmamızın ve finansal kaynaklarımızın sürdürülebilirliğini korurken insanların refahını sağlamalı ve iyileştirmeliyiz. Aşırı hırslı olmamalıyız veya tutamayacağımız sözler vererek insanları umutlandırmamalıyız. Devlet yönetimi her şeyi üstlenemez. Hükümetin temel sorumluluğu, kapsayıcı şekilde temel ihtiyaçları karşılamaya odaklanan kamu refahı ile ilgili projeleri gerçekleştirip geliştirilmesi için çalışmak olmalıdır. Hatta, ileride, daha yüksek bir kalkınma düzeyine ulaştığımız ve daha önemli finansal kaynaklarla donatıldığımızda da çok yüksekleri hedeflememeli veya sosyal güvenlik konusunda aşırıya kaçmamalı ve aylıklık yaratan refahçılık tuzağından uzak durmalıyız.

Genel ilkelerimiz, insan merkezli kalkınma felsefesine bağlı kalmak, yüksek nitelikli kalkınma yoluyla ortak refahı teşvik etmek ve eşitlik ile verimlilik arasındaki ilişkiyi uygun şekilde dengelemektir.

Dördüncüsü, ilerlemeyi takip etmek

Uzun vadeli bir hedef olarak, ortak refaha ulaşmak zaman alacaktır. Bunu bir gecede başarmayı bekleyemeyiz. Bu hedefin uzun vadeli, karmaşık ve zahmetli doğasını derinlemesine tanımalı ve bunu gerçekleştirmek için ne bekleyebileceğimizi ne de çok aceleci

davranabileceğimizi kabul etmeliyiz. Bazı gelişmiş ülkeler yüzyıllar önce sanayileşmeye başladılar, ancak sosyal sistemlerindeki eksikliklerin bir sonucu olarak, yalnızca ortak refah sorununu çözmede başarısız oldular, aynı zamanda zengin ve fakir arasında giderek şiddetlenen bir eşitsizlikle karşı karşıya kalıyorlar. Bu nedenle sabırlı olmalı ve çabalarımızın somut sonuçlar vermesini sağlamak için adım adım çalışmalıyız. Zhejiang Eyaleti ortak refah için örnek olma yolunda sağlam ilerleme kaydederken, diğer bölgeleri de kendi koşullarına uygun etkili yolları keşfetmeye teşvik etmeliyiz. Deneyimleri bir araya getireceğiz ve sonrasında bunları yavaş yavaş diğer alanlarda uygulayacağız.

Bu konudaki genel ilkelerimiz, insan merkezli kalkınma felsefesine bağlı kalmak, yüksek nitelikli kalkınma yoluyla ortak refahı teşvik etmek ve eşitlik ile verimlilik arasındaki ilişkiyi uygun şekilde dengelemektir. Birincil, ikincil ve üçüncül dağıtım arasında koordinasyonu ve tamamlayıcılığı sağlayan temel kurumsal düzenlemeler oluşturmamızdır. Vergilendirme, sosyal sigorta ve transfer ödemeleri yoluyla dağıtımı düzenlemeye yönelik çalışmalarımızı yoğunlaştırmalı ve bu çabaları daha kesin hale getirmeye çalışmalıyız. Bu, orta gelir grubunun göreceli boyutunu genişletmemizi, düşük gelirli arasında gelirleri artırmamızı, aşırı gelirleri uygun şekilde ayarlamamızı, yasadışı gelirleri ise yasaklamamızı sağlayarak ortadan geniş uçlara doğru incelen zeytin tanesi şeklinde bir dağıtım yapısı oluşturmamıza yardımcı olacaktır. Bunu yaparak, sosyal adaleti ve insanların çok yönlü gelişimini teşvik edebilecek ve herkes için ortak refah hedefine doğru sağlam adımlar atabileceğiz.

Bu hedefe ulaşmak için çabalarımızı aşağıdaki altı alana odaklayacağız:

Cumhurbaşkanı Xi Jinping, 25-27 Nisan 2021 tarihlerinde Guangxi Zhuang Özerk Bölgesi'ni gezerken 27 Nisan sabahı Nanning'deki Guangxi Antropoloji Müzesi'nin yakınlarında Üçüncü Çifte Festival için etnik kültürel etkinliklere katılan yerlilerle konuşuyor. (Xie Huanchi/ Xinhua, 2021)

1. Gelişimimizi daha dengeli, koordineli ve kapsayıcı hale getirmek için çalışacağız.

Sosyalist piyasa ekonomisini iyileştirme çabalarını hızlandıracak, daha dengeli, düzenli ve kapsayıcı kalkınmayı teşvik edeceğiz. Bölgesel kalkınmayı daha dengeli hale getirmek için önemli bölgesel stratejiler ve eşgüdümlü bölgesel kalkınma stratejileri uygulayacak, transfer ödemeler sistemini iyileştirecek, bölgeler arasındaki kişi başına düşen mali harcama farklarını azaltacak ve az gelişmiş bölgelere verilen desteği artıracaktır. Ayrıca, farklı endüstriler arasındaki gelişimsel tutarlılığı artırmak için çalışacağız. Bu amaçla, tek el sektörlerinin reformunu hızlandıracak, reel ekonomi ile finans ve gayrimenkul sektörleri arasında eşgüdümlü gelişmeyi destekleyeceğiz. Ayrıca, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimini destekleyecek, her büyüklükteki işletmenin birbirine ba-

ğımlı ve birbirini güçlendirecek şekilde geliştiği bir ortam yaratacağız.

2. Orta gelir grubunu artırmak için çaba göstereceğiz.

Kilit gruplara odaklanarak, daha fazla düşük gelirli orta gelir grubuna girmesine yardımcı olmak için hedeflenen önlemleri alacağız. Yüksek öğrenim mezunları, orta gelir grubu için önemli bir kaynaktır. Bu nedenle yükseköğretimin niteliğini artırarak mezunların sosyal gelişimin ihtiyaçlarına en kısa sürede uyum sağlamasına yardımcı olmalıyız. Teknik çalışanlar da orta gelir grubunun önemli bir bölümünü temsil ediyor. Bunu akılda tutarak, daha yüksek nitelikli yetenekleri bu gruba katmak için nitelikli personelin eğitimini iyileştireceğiz ve teknik işçilerin ücretlerini artıracaktır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sahipleri ve serbest

meslek sahipleri, girişimcilik yoluyla gelir elde eden önemli bir grubun parçasıdır. İstikrarlı iş faaliyetlerini sürdürmelerine ve gelirlerinin sürekli büyümesine yardımcı olmak için ticaret ortamını iyileştirecek, vergi yüklerini azaltacak ve daha fazla piyasaya dayalı finansal hizmetler sunacağız.

Düşük gelirli gruplar, ortak refahı teşvik etme çabalarımızda yardım ve desteğin temel hedefidir. Tüm grupları kapsayan beşeri sermayeye yatırımı artırmalı, zor durumdaki ailelerin eğitim yükünü hafifletmeli, dar gelirli ailelerin çocuklarının eğitim düzeylerini yükseltmeliyiz.

Orta gelirli bir diğer önemli bölümünü oluşturan kırsal kesimden göçmen işçilerle ilgili olarak, hane halkı kayıt sistemi reformunu derinleştireceğiz. Ebeveynleri ile birlikte yaşayan, kırsal kesimden olup şu anda şehirlerde çalışan çocukların eğitim sorunlarına, devamlı bir işte çalışmalarına ve şehirde yaşama konusunda kendilerini daha rahat hissetmelerine yardımcı olacağız. Başta yerel düzeyde çalışanlar olmak üzere kamu görevlilerinin yanı sıra kamu iktisadi teşekküllerinin ve kamu kurumlarının birinci kademe çalışanlarının ücret paketlerini uygun şekilde artıracaktır. Kentsel ve kırsal konutlardan, kırsal arazilerden ve finansal varlıklardan elde edilen geliri artırmak için ek adımlar atılacaktır.

3. Temel kamu hizmetlerine adil erişimi destekleyeceğiz.

Düşük gelirli gruplar, ortak refahı teşvik etme çabalarımızda yardım ve desteğin temel

hedefidir. Tüm grupları kapsayan beşeri sermayeye yatırımı artırmalı, zor durumdaki ailelerin eğitim yükünü hafifletmeli, dar gelirli ailelerin çocuklarının eğitim düzeylerini yükseltmeliyiz.

Emeklilik ve sağlık sigortası sistemlerini düzenleyerek, kentsel ve kırsal bölge sakinleri arasındaki fon ve yardım farklarını adım adım kapatacağız. Bununla beraber, kırsal ve kentsel sakinler için temel emeklilik yardımlarını kademeli olarak artıracaktır. Temel ihtiyaçlar için yardım sistemini iyileştireceğiz, kentsel ve kırsal sosyal yardım standartları arasındaki farklılıkları azaltmak için daha hızlı çalışacak ve insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak için hem kentsel hem de kırsal bölge sakinleri için asgari geçim ödeneklerini kademeli olarak artıracaktır. Ayrıca konut arz ve destek sistemlerini iyileştirmek için adımlar atacağız. Konutların spekülasyon için değil, yaşamak için olduğu ilkesinden hareketle, hem konut kiralama hem de satın almayı teşvik edecek, şehre özgü politikalar uygulayacak, uzun vadeli kiralık konut politikalarını iyileştirecek ve devlet destekli kiralık konut arzını artıracaktır. Bu doğrultuda, yeni kent sakinlerinin konut talebinin karşılanmasına öncelik verilecektir.

4. Yüksek geliri düzenlemek için daha sıkı önlemler alacağız.

Meşru gelirin hukuka uygun olarak korunmasını sağlarken aynı zamanda kutuplaşmayı önlemeli ve dağıtımdaki haksız uygulamaları ortadan kaldırmalıyız. Aşırı yüksek geliri makul bir şekilde düzenleyeceğiz, kişisel gelir vergisi sistemini iyileştireceğiz ve sermaye kazançlarının yönetimini standartlaştıracaktır. Emlak vergisi mevzuatının ve yapılan reformların ge-

liştirilmesi için aktif ve basiretli çabalar gösterecek, bu konuda denemeler yapacağız. Dağıtımın düzenlenmesinde tüketime dayalı vergilerin rolünü ve tüketim vergisinin kapsamını genişleteceğiz. Yüksek gelirli grupları ve işletmeleri topluma daha fazlasını vermeye teşvik etmek için kamu yararı ve hayırseverlik çabaları üzerinde standartlaştırılmış yönetimi güçlendirecek ve tercihli vergi politikalarını iyileştireceğiz.

Herkese refah getirmek, çok yönlü insani gelişmeyi ilerletme çabalarımızla son derece bütünüştür. Temel sosyalist değerlerin yol gösterici rolünü pekiştirmeli, vatanseverlik, toplumsallık duygusu ve sosyalizm eğitimini güçlendirmeliyiz.

Makul olmayan gelirleri kontrol altına alacağız. Tekelci endüstrilerde ve devlete ait işletmelerde gelir dağılımını düzenleme çabalarını yoğunlaştıracğız. Özellikle, gelir dağılımını düzeltecek şekilde reform kisvesi altında yönetici gelirlerinin artırılması gibi anormallikleri düzelteceğiz. Yasa dışı geliri kesinlikle yasaklayacak, nüfuzlu satışları durdurmak için kararlı adımlar atacak ve içeriden bilgi ticareti, borsa manipülasyonu, mali dolandırıcılık ve vergi kaçakçılığı dahil olmak üzere yasa dışı gelir elde etme yöntemlerini çökmekteyiz.

Yıllarca süren denemelerden sonra, yoksullukla mücadele için eksiksiz bir önlem paketi geliştirdik, ancak yine de refahın nasıl sağlanacağı konusunda daha fazla deneyim edinmemiz gerekiyor. Mülkiyet ve fikri mülkiyet haklarının korunmasını güçlendireceğiz ve servet kazanmaya yönelik yasal faaliyetlerin korunmasını sağlayacağız. Sermayenin düzensiz genişleme-

sine kesinlikle karşı çıkmalı, hassas alanlara erişim için olumsuz listeler oluşturmali ve tekel karşıtı gözetimi yoğunlaştırmalıyız. Bu arada, girişimcileri desteklemeli, her tür sermayenin sağlam ve düzenli gelişimini teşvik etmeliyiz.

5. Manevi anlamda da ortak refahın sağlanması için çaba göstereceğiz.

Herkese refah getirmek, çok yönlü insani gelişmeyi ilerletme çabalarımızla son derece bütünüştür. Temel sosyalist değerlerin yol gösterici rolünü pekiştirmeli, vatanseverlik, toplumsallık duygusu ve sosyalizm eğitimini güçlendirmeliyiz. Kamusal kültürel taahhütleri ve kültürel kamu hizmet sistemini geliştirerek, insanların entelektüel ve kültürel alandaki çeşitli, çok düzeyli ve çok yönlü taleplerini karşılamaya devam edeceğiz. Aynı zamanda, ortak refah için yapılan baskıya ilişkin söylemleri yönlendirmede daha iyisini yapmalı, insanlar arasındaki kafa karışıklığını ortadan kaldırmalıyız. İnsanların hızlı sonuçlar için çok istekli olmamalarını veya zorluklarla yüzleşmekten korkmamalarını sağlamalıyız. Böylece ortak refah hedefine ulaşmak için elverişli kamuoyu ortamını sürdürebiliriz.

6. Kırsal alanlara ve kırsal kesimde yaşayanlara ortak refah getireceğiz.

Ortak refahın ilerletilmesinde en çetin görevler hala kırsal alanlarda yatmaktadır. Kırsal alanlarda ortak refah ile ilerlemeye ihtiyacımız olsa da yoksulluğu azaltma mücadelesinde yaptığımız gibi hedefleri nicel olarak belirtmek yeterli değildir. Yoksullukla mücadelede elde ettiğimiz başarıyı pekiştirecek ve güçlendireceğiz. Bunu yaparken, yoksulluğa tekrar düşme riski

Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping orta Çin'in Henan Eyaleti Nanyang'daki Güneyden Kuzeye Su Yönlendirme Projesinin yüksek nitelikli takip sürecinin ilerletilmesi konulu sempozyumda, 14 Mayıs, 2021. (Wang Ye/ Xinhua, 2021)

altındaki insanların durumunu takip edeceğiz. Gerekirse onlara yardım etmek için hızlı adımlar atmaya hazır olacağız. Ayrıca, yoksulluktan kurtulan ilçelere, yoksulluğun yeniden ortaya çıkmasından korunmaları için destek vermeye devam edeceğiz. Kırsal canlandırma stratejisini uygulamak için çok yönlü çaba göstermeliyiz. Örneğin, tarımsal sanayileşmeyi hızlandıracak, kırsal varlıkları kullanıma sunacağız ve kırsal kesimde yaşayanların mülk gelirlerini artıracak, böylece onların çok çalışarak refaha ulaşmalarına yardımcı olacağız. Kırsal altyapı ve kamu hizmet sistemlerinin gelişimini hızlandıracak ve kırsal alanlarda yaşam ortamını iyileştireceğiz.

Özetle, ortak refaha ulaşmanın her bakımdan orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmekle aynı damarda bütünsel bir kavram olduğuna inanıyorum. Ortak refah tüm toplum için bir

hedefdir ve bu nedenle onu kentsel ve kırsal alanlar veya doğu, batı bölgeleri için ayrı hedeflere bölmemelidir. Bunun yerine, genel bir bakış açısı benimsememiz gerekiyor. 1.4 milyar insanın ortak refahına ulaşmak için ısrarlı bir çaba göstermeli ve gerçekçi bir tavrı sürdürmeliyiz.

Amacımız ne herkese aynı anda refah getirmek, ne de bölgelerin aynı anda belirli bir refah düzeyine ulaştığını görmek. Farklı insan grupları, yalnızca potansiyel olarak elde edebilecekleri refah düzeyi açısından değil, aynı zamanda bunu elde etmek için ihtiyaç duydukları süre açısından da farklılık gösterir. Ayrıca, aralarında hala var olan zenginlik uçurumları nedeniyle tüm bölgeleri aynı hızda geliştirmek imkânsız olacaktır. Bu, ilerlemeye yönelik dinamik bir süreçtir ve sürekli sonuçlar elde etmek için sürekli çaba sarf etmeliyiz. 🌸

Bu metin, Genel Sekreter Xi Jinping'in 17 Ağustos 2021'de Merkezi Mali ve Ekonomik Komisyonun 10. toplantısında yaptığı konuşmadan bir alımdır. (İlk olarak Qiushi Journal, Çince baskı, No. 20, 2021'de yayınlanmıştır.)

Çin: Sosyalist Bir Kalkınma Modeli Mi?*

MICHAEL ROBERTSEkonomist

Michael Roberts, kırk yılı aşkın bir süredir Londra'da çeşitli finans kurumları için ekonomist olarak çalışmıştır. Akademik makalelerini <https://independent.academia.edu/MichaelRoberts33> adresinde yayınlamaktadır. Yazdığı kitaplar arasında: Büyük Durgunluk - Marksist bir görüş (Lulu, 2009); "Uzun Depresyon" (Haymarket, 2016); ortak editörü olduğu "Krizdeki Dünya" (Haymarket, 2018); "Marx 200" (Lulu, 2018); ve "Engels 200" (Lulu, 2020) bulunmaktadır. G.Carchedi ile birlikte ortak yazarı olduğu "21.Yüzyılda Kapitalizm: Değer Prizmasıyla" adlı kitabı Pluto Press tarafından bu yaz yayınlanacaktır. Yazar "thenextrecession.wordpress.com" adresinden de düzenli olarak blog yazılarına devam etmektedir.

E-posta: bobmckee99@yahoo.com

Atıf: Roberts, M. (2022). Çin: Sosyalist bir kalkınma modeli mi?. *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(2), 24-45.

ÖZ

Son kırk yılda, Çin olağanüstü bir büyüme kaydetmiştir. Küresel mali krizden ve büyük kapitalist ekonomilerdeki Büyük Durgunluk'tan bu yana Çin, önde gelen kapitalist ekonomilerle de üretim açığını kapatmaya devam etmiştir. Merak konusu olan ise “Çin önümüzdeki 40 yılı da yakalamaya devam mı edecek yoksa diğer ‘yükselen’ ekonomilerin yaşadığı sözde ‘orta gelir tuzağı’nın kaderini mi yaşayacak?” Bu makale, Çin’in ekonomik ilerlemesi için üç olası açıklamayı ele almaktadır. Bunlar; “Neoklasik büyüme teorisi; Keynesyen tarzda bir zorunlu yatırım modeli; ve değer yasalarına ve emeğin üretkenliğine dayanan Marksist bir model”dir. Neoklasik model, Çin’in ucuz ve bol emeğin karşılaştırmalı avantajını vurgulamakta; Keynesyen model, Çin’in yüksek yatırım oranının rolüne odaklanmakta; Marksist model ise Çin’in kapitalist üretimde değer yasasını istisnai bir şekilde dizginlediğini vurgulayarak emek üretkenliğinin daha hızlı genişlemesine izin verirken “Çine özgü sosyalizm” içindeki temel çelişkileri ortaya çıkarmaktadır.

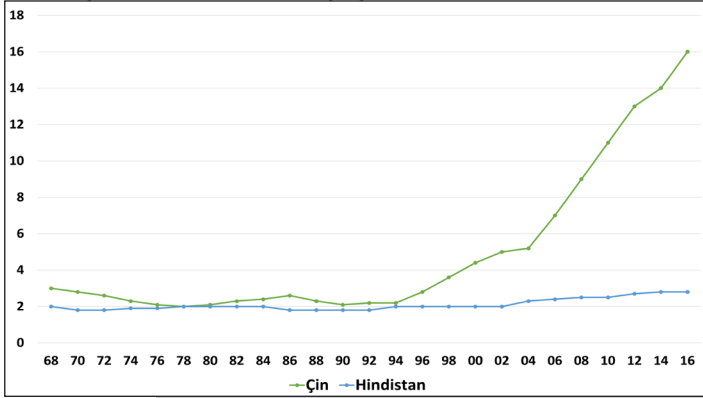
Anahtar Kelimeler: Çin, eşitsizlik, kalkınma, sosyalizm, üretkenlik

Emsalsiz Kalkınma

BU YIL, XI JINPING ÇİN CUMHURBAŞKANI ve Çin Komünist Partisi (ÇKP) Genel Sekreteri olarak görevine eşi görülmemiş bir şekilde üçüncü dönemde devam edecek. Kendisi şimdiden Çin’in Mao Zedung’dan sonraki en güçlü lideri. Xi’nin dünyanın en büyük ikinci ekonomisini “yeni bir uluslararası güç ve etki çağına” yönlendirme sözü verdiği 19. Genel Kurultay’ından sonra Mao gibi Xi de artık Komünist Parti’nin tüzüğüne eklenen ve kendi adını taşıyan bir “siyasi düşünce sistemine” sahip. Mao Dönemi Büyük Halk Salonu’nda düzenlenen kapanış töreninde, Xi’nin Çine Özgü Sosyalizm’in Yeni Dönemine İlişkin Xi Jinping Düşüncesi’nin parti tüzüğüne yazıldığı açıklandı: “Kongre’de oybirliğiyle Xi Jinping Düşüncesinin ... Parti tüzüğündeki parti eylem kılavuzlarından [biri]” olarak kabul edilmesinin kararlaştırıldığı belirtildi (Li, 2017).

Son 40 yılda Çin’in büyümesi olağanüstü

bir şekilde gerçekleşti. Küresel mali krizden ve büyük kapitalist ekonomilerdeki 2008-9 Büyük Durgunluğundan bu yana Çin, önde gelen kapitalist ekonomilerle de üretim açığını kapatmaya devam etti. Çin’in sanayi üretimi 2008’de ABD’nin yaklaşık %70’i iken, 2019’da %140’a ulaşarak önemli bir farkla ABD’yi geride bıraktı. Salgının patlak vermesinden önceki 12 yıl içinde, Çin’in sanayi üretimi %150 artarken ABD’deki sanayi üretimi sadece %25 arttı. Dünya nüfusunun %19’u ile hiçbir ülke bu kadar hızlı büyümemiştir - sadece Hindistan dünya nüfusunun %16’sı ile buna yakındır. 1980’lerin başında, dünya nüfusunun dörtte üçü Çinlilerden daha iyi durumdaydı. Şimdi ise bu durum sadece %31’dir (Roberts, 2020a). 2010 yılında, 87 ülkenin kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) Çin’den daha yüksek iken, 83 ülkenin kişi başına düşen GSYİH’si Çin’inkinden daha düşüktü. Bu emsali olmayan bir başarıdır.

Şekil 1. Küresel GSYİH Payı: Çin ve Hindistan

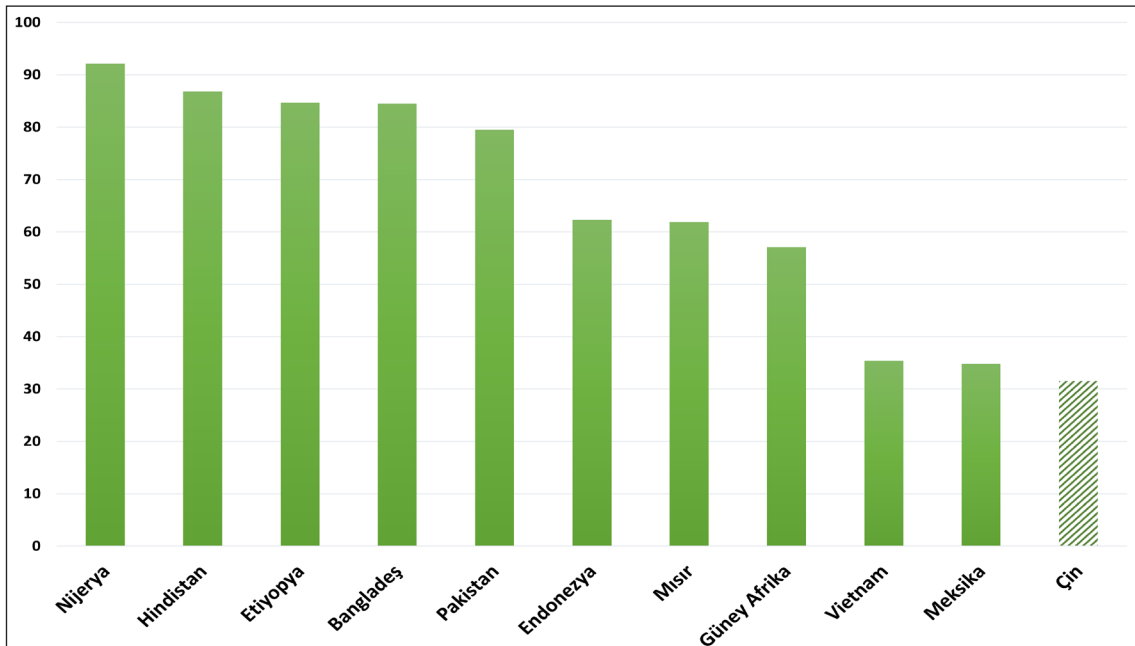
Kaynak: Penn World Tabloları 10.0,
yazar hesaplamaları.

Çin'in ortalama reel ekonomik büyümesi, geçmişinde olduğu gibi neredeyse çift haneli büyüme yerine bundan sonraki yıllarda yavaşlayarak yaklaşık %5 seviyelerine gelse bile, G7 ekonomileriyle arasındaki fark kapanmaya devam edecektir. Çin'in çalışan nüfusu şu anda zirveye ulaşmış durumda ancak hâlâ endüstriyel makineye

dahil edilecek yüz milyonlarca kırsal işçi ve köylüsü bulunmakta; ve Çin bu konudaki büyümesini sürdürmek için ihtiyaç duyduğu kadar da dünya hammaddesini tüketmektedir (Roberts, 2020a).

Bu gelişmeyi tarif etmenin başka bir yolu yoktur: Çin, son 250 yılda ekonomik gelişme tarihinde istisnai bir konumdadır ve Japonya veya Kore gibi Asya ekonomilerinin daha önceki ekonomik mucizelerini bile geride bırakmıştır. Çin'in küresel gelirdeki payı 1968'de %4'ün altındayken 2021'de %20'ye yükseldi ve bu artışın çoğu sadece 2002'den sonra gerçekleşti. Gerçekten de 1980-2015 döneminde gelişmiş ekonomilerin payındaki düşüşün %87'sini tek başına Çin'in payındaki değişim açıklamaktadır. Hindistan ise Çin'e kıyasla hiçbir gelişme gösterememiştir (Şekil 1).

Üretim ve gelirlerdeki bu olağanüstü büyümenin bir sonucu olarak, yaklaşık 900 milyon Çinli yoksulluktan kurtarılırken (veya Dünya Bankası (2016) tarafından tanımlandığı şekilde günde 1.90

Şekil 2. Günde 5-5 doların altında yaşayan nüfusun payı

Kaynak: Dünya Bankası

dolar), diğer büyük “gelişmekte olan” ekonomiler çok az ilerleme kaydetmiştir (Şekil 2). Günde 5.5 dolarlık yoksulluk için daha gerçekçi bir eşik kullansak bile Çin’in yoksulluk oranı emsallerinin çok altında kalmaktadır.

GSYİH, ilerlemenin yalnızca bir ölçüsüdür. İnsani gelişmenin önemli bir göstergesi ortalama yaşam süresidir. Çin’de, 1960 yılındaki ortalama yaşam süresi sadece 44 yıl iken şu anki ortalama yaşam süresi 77 yıldır. Bu durumda Büyük Durgunluğun sona ermesinden bu yana düşüş yaşayan ABD’yi yakalamakta ve diğer sözde büyük yükselen ekonomileri geride bırakmaktadır (Şekil 3) (Roberts, 2020b).

Dünya Bankası, “uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgili olma ve iyi bir yaşam standardına sahip olma gibi insani gelişmenin temel boyutlarındaki ortalama başarının özet bir ölçüsü” olan bir İnsani Gelişim Endeksi’ne (İGE) sahiptir (UNDP, t.y.) (Şekil 4).¹

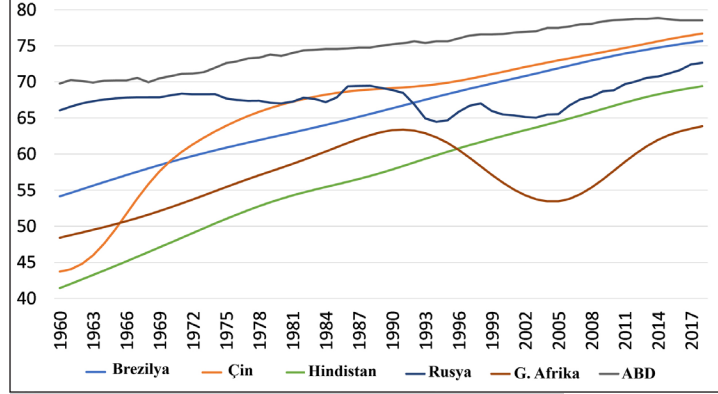
Çin’in İGE’si 1990’da dünya ortalamasının %17 altındaydı ve gelişmiş ekonomilerin (OECD) üçte ikisinden daha azdı. 2010 yılında da dünya ortalamasına ulaştı, COVID-19 salgınının başlamasından hemen önce genel ortalamasının %3 üzerinde ve OECD ortalamasının %85’ine karşılık geliyordu. Hindistan hala dünya İGE ortalamasının %13 altındadır. Çin şu anda insani gelişmede altı kat daha büyük bir nüfusa sahip olarak Brezilya ile eşit durumdadır.

Kalkınma Modelleri

Peki bu mucize nasıl açıklanabilir? Sunulan çeşitli açıklamalarla birlikte bu bölüm, Çin’in ekonomik sıçramasına ilişkin görüşleri incelemektedir.

Ortak açıklama, neoklasik büyüme modeline dayanmaktadır. Dünya Bankası ekonomisti Lin (2012) Çin’in mucizesinin, 1970’lerin sonlarında Deng Xiaoping yönetimindeki ekonomi

Şekil 3. Gelişmekte olan önemli ekonomilerde ve ABD’de doğuştan beklenen yaşam süresi (yıllar)

Kaynak: Dünya Bankası.

politikasında “karşılaştırmalı üstünlükler stratejisine meydan okumak” (comparative advantage defying, CAD) dediği şeyden, karşılaştırmalı üstünlükler stratejisini izlemeye (comparative advantage following, CAF) doğru bir geçişe bağlı olduğunu savunuyor. Bununla, Çin liderlerinin, bol miktarda ucuz emek arzını kullanmak yerine tarımın zararına ağır sanayiye geliştirmeye veya sermaye girdilerini artırmaya yönelik devlet müdahalesindeki eğilimin; ürün fiyatlarında bozulmalara neden olduğunu, tarım fiyatlarının ve kırsal gelirlerin sanayiye göre zayıflamasına, tüketimin çok düşük tutulmasına ve düşük sermaye verimliliği ile aşırı birikim üretilmesine neden olduğunun farkına vardıklarını kastediyor. Bu, dünya pazarlarında rekabet edemeyecek bir dizi “yaşayamaz” endüstrinin de ortaya çıkmasına yol açtı. Ancak Deng yönetiminde Çin, gerçek karşılaştırmalı üstünlüğünden ve bol emek-üretim faktöründen yararlandı. Ardından ekonomik büyüme hızlandı ve Çin, güçlü bir yabancı yatırım ve ucuz işgücü kombinasyonu aracılığıyla dünya pazarlarında başarılı bir şekilde rekabet edebilecek seviyeye geldi (Roberts, 2020a).

Şekil 4. İnsani Gelişme İndeksi, 1990-2019

	1990	2000	2010	2019	% Değişim
ABD	0.865	0.886	0.916	0.926	7.1
Rusya	0.735	0.722	0.781	0.824	12.1
Brezilya	0.613	0.685	0.727	0.765	24.8
Çin	0.499	0.588	0.699	0.761	52.5
Hindistan	0.429	0.495	0.579	0.645	50.3
Dünya	0.601	0.644	0.699	0.737	22.6
OECD	0.786	0.835	0.874	0.900	14.5

Kaynak: Dünya Bankası İnsani Gelişme İndeksi.

Bu açıdan, önceleri Mao yanlış bir strateji izledi. Mao döneminde sanayileşme eksikliği; özellikle askeri gücü destekleyen büyük ağır sanayiler, Çin'in o zamanki geri kalmışlığının temel nedeni olarak görülüyordu. Mao yönetimindeki Çin, ağır sanayi sektörlerindeki firmalara tekel gücü verdi ve onları çoğu zaman açığa sebep olan daha düşük fiyatlı girdilerle sübvans etti. Bu durum, Çin'in modern endüstriler kurmasına, 1960'larda nükleer bombaları test etmesine ve 1970'lerde uydu fırlatmasına izin verdi. Ancak emek yoğunluğu olan sektörler baskı altındaydı lakin yine de karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olunan yer de burasıydı. Bu nedenle verimlilik düşüktü ve 1979'dan önceki büyüme üretkenlikten değil, esas olarak artan girdilerden kaynaklanıyordu (Roberts, 2020a).

Fakat Deng yönetimindeki Çin, bazı alanlarda statükoyu korurken bazı alanlarda reformlar başlatan bir "çift yollu sistem" başlattı. Çiftçiler bu uygulamadan ilk yararlananlardandı. Yeniden topraklarına sahip olmalarına izin verildi (kolektif çiftlikler parçalandı) ve devlete sabit fiyatlarla satılan kota yükümlülüğünü aşan üretimleri için fiyat belirleyebildiler.

Aynı zamanda emek yoğun sektörlerle, özel teşebbüslerin, ortak girişimlerin ve yabancı yatırımın girmesine izin verildi (Roberts, 2020a).

Mao döneminde, yoğun sermayeli ağır sanayiye geliştirmek son derece maliyetliydi ve bu tür sanayi açık ve serbest piyasa ekonomisinde var olmayı umut edemezdi. Bu nedenle hükümet, ekonomik kurumları değiştirmek ve uygulanabilir olmayan sanayiye sürdürmek için kaynakları kamulaştırmak zorunda kaldı. Bu strateji kapsamındaki öncelikli sektörler, bulundukları illerdeki faktör donanımları tarafından belirlenen karşılaştırmalı üstünlükle tutarsızdı. Mao'nun "büyük ileri atılım" stratejisi piyasanın işlevlerini geciktirdi, sermaye birikimini engelledi ve taşradaki teknoloji ve üretkenlik ilerlemesine engel oldu. Bu nedenle karşılaştırmalı üstünlüklere meydan okuyan stratejiyi, karşılaştırmalı üstünlükleri izleyen bir stratejiyle değiştirmek zorunluydu (Roberts, 2020a).

Fakat bu neoklasik model, Çin'in 1980'lerden sonraki kalkınması için ikna edici bir açıklama olabilir mi? Çin'in Deng "reformları" öncesindeki ekonomik büyümesi de zayıf değildi. Dünya Bankası'na göre, Çin'in reel GSYİH'si 1952-78 yılları arasında yıllık ortalama %6.7 arttı ve bu aynı dönemdeki ABD'nin iki katından fazlaydı. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1952'den 1962'ye kadar olan ilk yıllarını, yani kıta topraklarının birleştirilmesinin tamamlanması ile Sovyetler Birliği'nden kopuş dönemi arasındaki dönemi hariç tutarsak Kültür Devrimi'nin zarar verici etkisine rağmen 1978'e kadar kaydedilen ortalama %8.2'lik bir büyüme vardı (Dünya Bankası, 2013a). Çin ekonomisinin ivmesi Deng'den önce de zaten güçlüydü.²

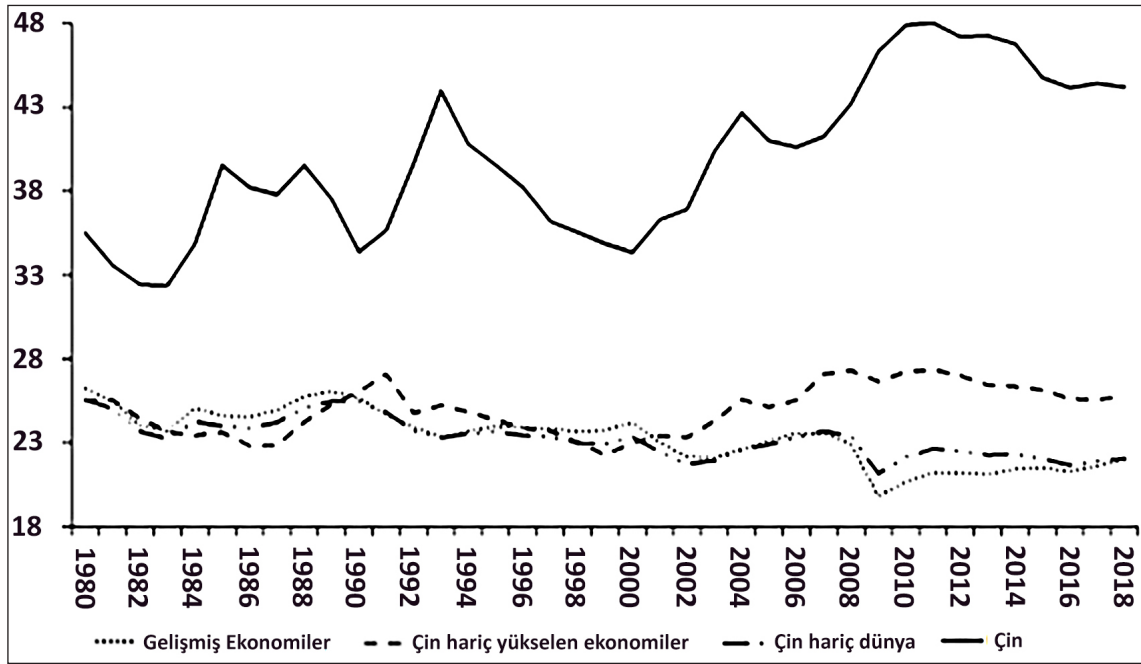
Neoklasik piyasa modeline alternatif olarak Keynesyen bir açıklama bulunmaktadır.

Burada Çin'in gelişimindeki kilit faktör Deng yönetiminde Çin'in "kalkışa geçmesine" izin veren ucuz işgücü kullanımına yönelik bir "karşılaştırmalı üstünlük" politikasına geçiş değildir. Bunun yerine makine ve teknolojiye yapılan yatırımın, yani daha büyük sermaye girdilerinin artmasıdır. Çin'de (konut hariç) ortalama sermaye stoğu artış oranları 1952-78 arası yılda %9.7, Deng sonrası dönemde ise %10.9 artmıştır (Dünya Bankası, 2013a). Sanayileşmenin başarısını ve sağlam GSYİH büyüme oranını büyük ölçüde açıklayan ise kırsal alanlardan fazla transferlerin sağladığı bu sürekli yüksek birikimdir (Şekil 5).

Deng devrimi, Lin'in iddia ettiği gibi CAF'ı benimsemek değil, yatırımın idari kontrolünü sona erdirmek ve onun yerine özel sektör yatırımını artıracak Keynesyen tarzı teşvik ve yönetimi ortaya koymaktı. Dolayısıyla Çin

kalkınma modeli veya "Çin'e özgü sosyalizm", Keynesçiliğin gerçek bir radikal versiyonudur (Ross, 2013). Bütçe açıklarının kullanıldığı, uzun vadeli faiz oranlarını aşağı çekmek için bazı niceliksel genişleme biçimleriyle düşük merkez bankası faiz oranlarının izlendiği ABD ve Avrupa'daki Keynesyen politikalarla farklıdır (Roberts, 2020a). Bunun aksine Çin'de ise nispeten sınırlı bütçe açıkları, düşük faiz oranları, devlete ait bir bankacılık sistemi ve devasa bir devlet yatırım programı ile birleştirilmiştir. Çin, Keynes Genel Teorisi'ne uygun türden saf politikalar izledi. Bu, Deng'in ne piyasa ekonomisine ne de devlet güdümlü ekonomiye ilişkin bir ideolojisi ya da bağlılığının olmamasından kaynaklanmaktadır ve 1978'den sonra Çin'n ekonomik başarısının nedeni de budur (Deng: "Fareleri yakaladığı sürece, kedinin siyah ya da beyaz olması umurumda değil.")³.

Şekil 5. GSYİH'ya yatırım (%) 1980-2018

Kaynak: IMF, Yazar hesaplamaları

Çin'in ekonomik kalkınmasının Marksist modeli, üretim faktörlerinin karşılaştırmalı üstünlüğüne veya ekonomideki tasarrufu ya da yatırım oranına bakmakla başlamaz. Marksist teori, değer yasasından yola çıkar. Marx'ın değer yasası, kapitalizmde üretimin tüketici ihtiyaçlarını karşılamak için değil, öncelikle kâr elde etmek için olduğunu ve değerın ancak insan emeğinin harcanmasıyla yaratılabileceğini savunur. Artı değer (veya kâr), kapitalist üreticiler mal ve hizmetleri bir meta pazarında üretim maliyetlerinden daha yüksek bir fiyata sattıklarında ortaya çıkar. Bu mümkündür, çünkü emek gücünün yarattığı değer, emek gücüne ödenen değerden fazladır.⁴ Mesele, Çin ekonomisinde değer ve özel mülkiyet yasasının, üretim araçlarının devlet mülkiyetine dayalı sosyal ihtiyaçların planlanması üzerinde ne kadar hakim olduğudur.

Çin, Fortune Global 500'de listelenen 109 şirkete ev sahipliği yapmaktadır ancak bunların yalnızca %15'i özel sektöre aittir.

Sovyetler Birliği; merkezi planlama, sanayide devlet mülkiyeti ve tarımın kollektifleştirilmesi yoluyla değer yasasını en asgari düzeyde sınırladı (Roberts, 2020a). 1990'dan sonra Sovyetler Birliği'nde merkezi olarak planlanmış bir ekonomiden yabancı yatırım ve özelleştirme ile başka bir piyasa ekonomisine olan hızlı geçiş feci sonuçları da beraberinde getirdi. Ancak Isabelle Weber'in (2021) gösterdiği gibi pek çok tartışmadan sonra Maodan sonraki Çin'in liderleri, özelleştirmenin "şok terapisi" ve devlet

kontrolünün kaldırılması yoluyla kapitalizmi restore etme yoluna gitmediler. Bunun yerine sonunda kısmen özelleştirme ama esas olarak yabancı yatırım yoluyla, devlete ait planlı ekonominin kapitalizme açılmasını seçtiler.⁵ Bu, değer yasasının Çin ekonomisi üzerindeki etkisinde kademeli bir artış anlamına geliyordu; yani daha büyük bir özel sektör, kâr için sermaye birikimi, fiyatların planla değil piyasalar tarafından belirlenmesi ve nihai olarak da "serbest ticaret"e ve yabancı yatırıma açılması.

Devlet-Özel Sektör Dengesi

Son 40 yılda borsa ve diğer finansal kurumların kurulmasıyla birlikte hem yabancı hem de yerli özel sermayeli şirketlerin göze çarpan bir büyümesi olmuştur (Roberts, 2020a). Gerçekten de resmi verileri kullanan çoğu gözlemci, özel sektör işletmelerinin şu anda GSYİH'nin ve varlıklarının yaklaşık %60-70'ini oluşturduğunu düşünmektedir (Xinhua 2018).

Ama bu durum da yanıltıcıdır. Szamoszegi ve Kyle (2011), Çin'de devlet sektörünün etkisini analiz edip devlet sektörünü üç ana bileşenden oluşan bir sektör olarak tanımladılar, bunlar: Devlet Mülkiyetindeki Varlıklar ve Denetleme ve İdare Komisyonu (State-owned Assets and Supervision and Administration Commission, SASAC) aracılığıyla tamamı devlete ait olan devlet mülkiyetindeki teşekküller (DMT'ler); Resmi olarak DMT olarak kabul edilmeyen ancak DMT sahipleri tarafından etkin bir şekilde kontrol edilen işletmelerin çoğunluk sahibi olan DMT'ler; ve Çin içinde ve dışında bulunan DMT'lere bağlı ortaklıklar (kamu ağırlıklı teşekküller, KAT'ler) aracılığıyla dolaylı olarak sahip olunan ve kontrol edilen kuruluşlardır. Kentsel kolektif işletmeler ve devlete ait ilçe ve köy işletmeleri de devlet

sektörüne aittir ancak DMT olarak kabul edilmemektedir.⁶ Şu sonuca varmışlardır ki: “Veriler sektöre göre analiz edildiğinde, DMT’lerin ve KAT’lerin Çin ekonomisindeki çoğu büyük sektördeki yatırımların çoğunluğunu oluşturduğu açıkça ortaya çıkıyor” (Szamosszegi & Kyle, 2011:16). “DMT’ler ve KAT’ler Çin’in GSYİH’sinin yüzde 40’ından ve tarım dışı GSYİH’nin yüzde 45’inden sorumluydu.” (Szamosszegi & Kyle, 2011: 21). “2009 yılına kadar Çin’in ekonomik çıktısının yaklaşık yarısının DMT’lere, KAT’lere ve DMT’ler tarafından dolaylı olarak kontrol edilen diğer türdeki işletmelere atfedilebileceği sonucuna varmak mantıklıdır. Kentsel kolektif işletmelerin çıktıları ve ilçe ve köy işletmelerinin hükümet tarafından işletilen oranı dikkate alınırsa, geniş olarak tanımlanmış devlet sektörü muhtemelen yüzde 50’ye yaklaşıyor.” (Szamosszegi & Kyle, 2011: 25).

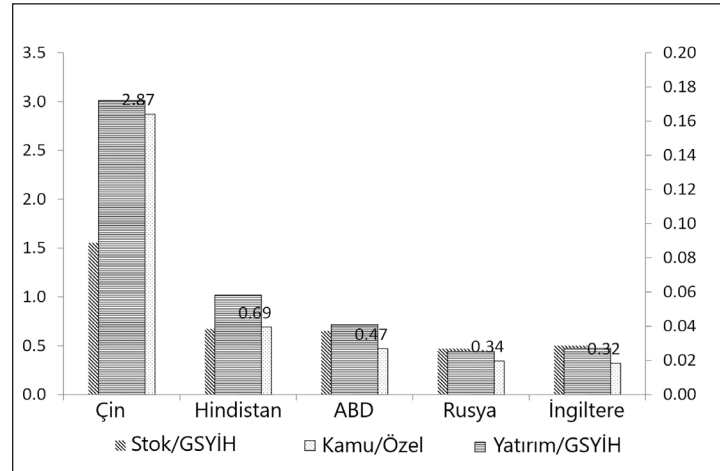
Benzer şekilde, Hsieh ve Song (2015) yaptığı araştırmada: “Şirketlerin üçte ikisinden fazlası doğrudan veya dolaylı olarak SASAC tarafından kontrol edildi, ancak bunların neredeyse yarısı yasal olarak özel olarak tescil edildi” (s.12). Bu özel şirketler devlet kontrolündeki olarak yeniden tanımlandıklarında, DMT’ler hala ulusal ekonominin önemli bir bölümünü oluşturuyor - kabaca toplam ikincil ve üçüncül varlıkların yüzde 30’unu veya toplam endüstriyel varlıkların yüzde 50’sinden fazlasını kontrol ediyor (Hsieh & Song, 2015).

Çin’deki devlet sektörünün büyüklüğü ve etkisi, başka hiçbir büyük ekonomide görülmemektedir (Şekil 6). IMF kamu sektörü veri tabanına göre (IMF, 2017) kamu sektörü stokunun GSYİH’ye oranı %150; geçmişteki bir diğer Asya mucizesi Japonya’nın çok ilerisinde ve Hindistan veya ABD’dekinden üç kat daha büyük. Kamu sektörü varlıkları özel sektörden üç kat daha

büyük, diğer tüm büyük ekonomilerde ise özel sektör varlıkları kamu sektöründen daha büyük. Çin’deki kamu yatırımları yıllık GSYİH’nin %16’sıdır. ABD veya Birleşik Krallık’ta bu oran %4’ün altındadır. Çin, Fortune Global 500’de listelenen 109 şirkete ev sahipliği yapmaktadır ancak bunların yalnızca %15’i özel sektöre aittir. Büyük bankalar devlete aittir ve borç verme ve mevduat politikaları hükümet tarafından yönetilir (bu durum diğer kapitalist unsurlar tarafından üzüntüyle karşılanmaktadır) (Roberts, 2020a).

Aynı zamanda tek partili devlet mekanizması, Çin’deki tüm sanayi ve faaliyet seviyelerinin içinde bulunmaktadır. Fan, Morck ve Yeung’un (2013) bulgularına göre, ÇKP; tüm düzenleyici kurumlardaki, tüm DMT’lerdeki ve neredeyse tüm büyük finansal kurumlarındaki bütün kıdemli personelin, DMT’ye ait olmayan en küçük işletmeler dışındaki tüm teşekküllerdeki üst düzey Parti kadrolarının kariyer ilerlemesini kontrol ederek tabiri caizse Lenin’in Komuta Tepeleri’nin tek sahibi olmayı sürdürüyor. “ÇKP

Şekil 6. Çin’in kamu sektörü stokunun GSYİH’ye oranı; kamu özel varlık oranı; kamu yatırımlarının GSYİH’ye oranı (%)

Kaynak: IMF yatırım ve Sermaye Stoku veritabanı, Yazarın hesaplamaları. 2010-14 dönemi ortalamaları.

Organizasyon Departmanı (CCP OD), tüm büyük bankalar, düzenleyiciler, devlet bakanlıkları ve ajansları, DMT’ler ve hatta resmi olarak belirlenmiş birçok DMT dışı işletme genelinde tüm üst düzey atamaları yönetir. Parti, insanları bankalar, düzenleyici kurumlar, işletmeler, hükümetler ve Parti organları aracılığıyla teşvik eder ve ulusal ekonominin çoğunu tek bir büyük insan kaynakları yönetimi şemasında ele alır. Borsaya kayıtlı şirketlerde, her işletmenin ayrıca bir Komünist Parti Sekreteri tarafından yönetilen bir Komünist Parti Komitesi vardır.” (Fan, Morck & Yeung, 2013: 2). Bunlar CEO’ya kritik kararlar hakkında tavsiyelerde bulunur ve kuruluş genelinde parti politikalarının uygulanmasını da izleyen Parti hücreleri tarafından bilgilendirilir. Gerçekten de Parti Sekreteri önemli kararlarda öncü bir rol oynar ve gerekirse CEO ve yönetim kurulunu atlayarak karar alabilir.” (Fan, Morck & Yeung, 2013:8). Fraser Howie (2011), görünüşte özel olan şirketlerin gerçekte ne kadar “devlet tarafından denetlenen işletmeler” olduğunun altını çizmiştir. “Bütün Çinli şirketler ya devlet mülkiyetindeki teşekküller ya da devlet tarafından denetlenen işletmelerdir,” WorldView’in (Stratfor, 2018) bulgularına göre: “DMT’lerin %80-90’ı finans, enerji, telekomünikasyon ve savunma üretimi gibi hayati veya yüksek kârlı sektörlerde yoğunlaşmıştır. Ve bu işletmeler –özellikle de yaklaşık 100 kadar merkezi olarak yönetilen DMT– çok daha büyük hale gelmiştir.” (par.4). Milhaupt ve Zheng’in (2016) araştırmalarına göre en büyük 100 Çinli özel şirketten 95’i ve ilk on internet firmasından sekizi, şimdi veya geçmişte Halk Meclisi ve Halk Siyasi Danışma Konferansı gibi merkezi ve yerel siyasi kuruluşların üyesi olan bir kurucuya ya da fiili yöneticiye sahip olmuştur. Ayrıca devlet kontrolündeki sanayi birlikleri, kendi sektörlerindeki özel firmaların

faaliyetlerini aktif olarak denetler ve devlet öncülleri tarafından uygulanan gücün tamamı olmasa da çoğunu elinde tutar. Özel firmalar, devlet liderliğindeki endüstriyel yeniden yapılanma çabalarına katılmaya teşvik edilir ve hatta buna zorlanır. Şirketlerin mülkiyet hakkı, devletin bir endüstriyi yeniden yapılandırma planlarına boyun eğmelidir (Milhaupt & Zheng, 2015).

Kapitalistler, teknolojiyle emeği dağıtıp böylece emek maliyetlerini düşürerek kârları ve pazar payını artırarak emeğin üretkenliğini artırmaya çalıştıkça yatırım ve üretimin genel kârlılığı düşmeye başlar. Ardından ise bir dizi krizde yatırımlar çöker ve üretkenlik durur.

Benzer şekilde önde gelen Çinli ekonomist Yongding (2014), yabancı yatırım üzerindeki kontrolü ele alırken şunları ifade eder: “Çin, ön-görülebilir gelecekte sermaye kontrollerini sürdürmek zorunda. Çin, sınır ötesi sermaye akışları üzerindeki kontrolünü kaybederse bu bir paniğe yol açabilir ve böylece sermaye çıkışları çığa dönüşerek sonunda tüm finansal sistemi çökertecektir.” (par.14). Çin’in yatırım ve teknolojiyi genişletmesini, çok sayıda işçi çalıştırmasını ve şimdiye kadar genel olarak kaderinin çok uluslu şirketler tarafından kontrol edilmesinden kaçınmasını sağlayan işte bu kısıtlamalardır (Roberts, 2020a).

David Kotz (2020) ise şu sonuca varmaktadır: “Mevcut çalışmaların çoğu, DMT’lerin ekonomik büyümeyi istikrara kavuşturma ve teknik ilerlemeyi desteklemedeki rolünü gör-

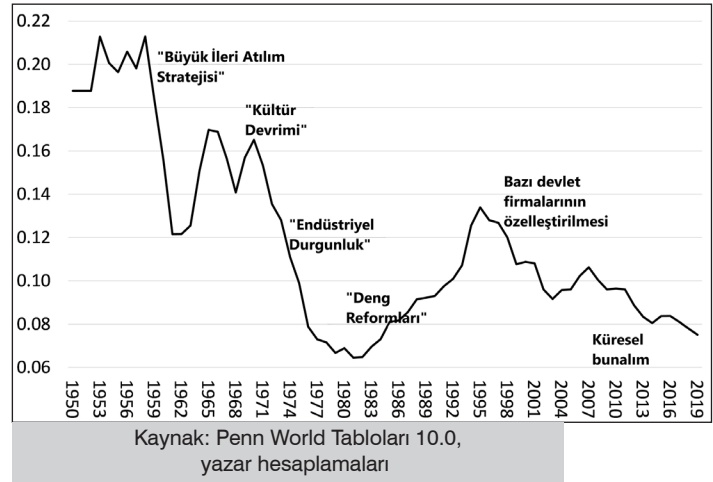
mezden geliyor. DMT'lerin çeşitli şekillerde büyüme yanlısı bir rol oynadığını iddia ediyoruz. DMT'ler, büyük yatırımlar yaparak ekonomik gerilemelerde büyümeyi dengeler. DMT'ler, teknik ilerlemenin daha riskli alanlarına yatırım yaparak büyük teknik yenilikleri teşvik eder. Ayrıca DMT'ler işçileri tedavi etmek için daha sürdürülebilir bir ekonomik modele geçiş için elverişli olacak bir yol yaklaşımını da benimsemekte. Deneyisel analizimiz, Çin'deki DMT'lerin uzun vadeli büyümeyi desteklediğini ve ekonomik gerilemelerin olumsuz etkilerini dengelediğini gösteriyor." (Qi & Kotz, 2020: 112).

Kârlılığa Karşı Üretkenlik

Keynesyen analiz, üretim araçlarına yapılan yatırıma Çin'in gelişiminin temel itici gücü olarak doğru bir şekilde bakmaktadır. Ama ekonomik gelişmenin kilit bir barometresini, emeğin üretkenliğini ise gözden kaçırmaktadır. Gelişmekte olan bir ekonomide ve dünya pazarlarında özel sektör olduğu sürece, değer yasasının egemen olduğu kapitalist ekonomilerde olduğu gibi artan üretkenlik ve kârlılık arasında sürekli bir çatışma vardır.

Marksist model, üretim maliyetini düşürdüğü ve gelişmekte olan bir ulusun dünya pazarlarında rekabet etmesini sağladığı için üretkenlik düzeyinin ekonomik büyümeye karar vereceğini savunmaktadır. Ancak değer yasasının ve piyasaların işlediği kapitalist bir ekonomide ise bir çelişki bulunmaktadır: Üretkenlik ve kârlılık arasında uzun vadeli ters bir ilişki (Roberts, 2018). Kapitalist bir ekonomide şirketler yeni teknolojilerin tanıtılması yoluyla kârlılığı artırmak için birbirleriyle rekabet eder. Ancak kapitalistler, teknolojiyle emeği dağıtıp böylece emek maliyetlerini düşürerek kârları ve pazar

Şekil 7. Çin: İç kârlılık oranı

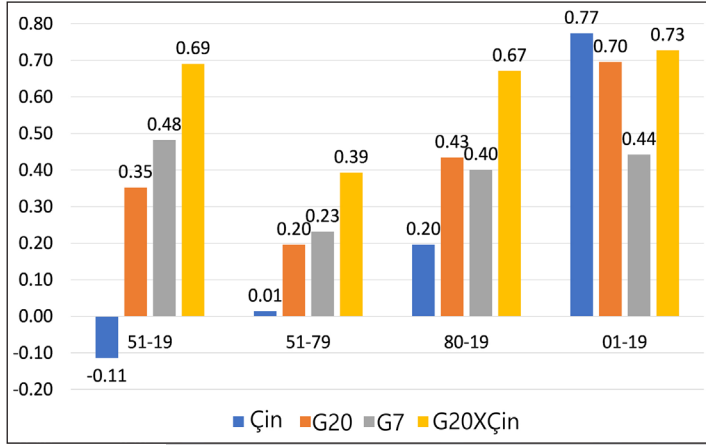

payını artırarak emeğin üretkenliğini artırmaya çalıştıkça yatırım ve üretimin genel kârlılığı düşmeye başlar. Ardından ise bir dizi krizde yatırımlar çöker ve üretkenlik durur (Roberts, 2020c).

Dolayısıyla Çin'in ekonomik kalkınma modelinin herhangi bir analizinde, büyük kapitalist sektörünün etkisi ve ekonomiye görece katkısı dikkate alınmalıdır. Bu ise hem devlet hem de kapitalist sektörler tarafından yatırılan sermaye üzerindeki kâr oranına bakmak anlamına gelmektedir.

Deneyisel kanıtlar Çin'de kârlılığın üç aşamasını ortaya koymaktadır (Şekil 7). Mao döneminde (kapitalist sektörün nispeten küçük olduğu) kârlılıkta genel bir düşüş yaşandı. 1978-95 yılları arasında, Deng reformlarından üretim genişledikçe kârlılıkta bir artış yaşandı. Ancak 1990'ların sonundan itibaren, aşırı yatırımın hız kazanması ve özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki diğer ekonomilerin bir dizi kriz yaşamaları nedeniyle istikrarlı bir düşüş yaşandı (Meksika 1994, Asya 1997-8, Latin Amerika 1998-01). Yaklaşık 2001'den 2008'deki Büyük Durgunluğa kadar, dünya kredi kaynaklı bir hızla

Şekil 8. Kar oranı ile reel GSYİH büyümesi arasındaki bağıntı

Kaynak: Penn World Tabloları 10.0; Karlılık için IRR serisi; reel GSYİH büyüme hesaplamaları

genişledikçe ve ticaret büyümesi hızlanırken kârlılıkta geçici bir artış oldu. Ancak Büyük Durgunluk'tan bu yana Çin'in gelişen kapitalist sektörünün karlılığı, yatırım ve GSYİH büyümesiyle birlikte düşüş göstermektedir.

Ancak kâr oranının aşağı yönlü eğilimi Çin'de büyük kapitalist ekonomilerde olduğu gibi aynı etkiyle sebep olmadı. Çin'deki devlet egemenliğindeki yatırım ve sermaye stokunun, Çin sermayesinin karlılığı ile gerçek GSYİH büyümesi arasında Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana yakın zamana kadar güçlü bir ilişkisi olmadığı anlamına geliyor. Başka bir deyişle sermayenin karlılığı, üretken varlıklara ve ekonomik büyümeye yapılan yatırımın seviyesini belirlemedi (Roberts, 2021).

Mao döneminde kâr oranı ile reel GSYİH büyümesi arasında bir ilişki yoktu. Deng'in 1980'lerdeki reformlarından sonra, G20 (kapitalist) ekonomilerin geri kalanından veya G7'den daha az pozitif ilişki olmasına rağmen sonunda bu ilişki pozitifte döndü. Bununla birlikte Çin 1990'ların sonunda ve 2000'lerin

başında Dünya Ticaret Örgütü'ne girdiğinden ve devlet sektörünün özel bölümlerini özelleştirdiğinden beri Çin sermayesinin kârlılığı ile reel GSYİH büyümesi arasında önemli bir ilişki olmuştur. Dolayısıyla Çin ekonomisi, kapitalist sektörün aşırılıklarına ve uluslararası sermayeye karşı giderek daha savunmasız hale gelmiştir. (Şekil 8) (Roberts, 2021).

Peki bu Çin'in klasik kapitalist çizgide bu on yıl içinde herhangi bir zamanda büyük bir çöküşe doğru gittiği anlamına mı geliyor? Brezilyalı Marksist ekonomistler Marquetti ve diğerleri (2020) şunları ileri sürmektedir: "Daha yüksek kâr oranı, sürecin ilk aşamalarındaki sağlam mekanizasyonu açıklar. Ancak hızlı sermaye birikimi, sermaye üretkenliğini ve kâr oranını düşürür. O halde başarı, tasarruf ve yatırım oranlarının yükseltilmesine bağlı olmalıdır. Bu durum Çin ve Hindistan'da olduğu gibi süreci riske atarak sermaye verimliliğini ve kâr oranını daha da düşürebilir." (s.330). Aynı uyarı Marksist iktisatçı Minqi Li (2017) tarafından da yapılmakta: "Eğer Çin diğer kapitalist ülkelerdeki (ABD ve Japonya gibi) temelde aynı ekonomik yasaları izleseydi kâr oranındaki bir düşüş, sermaye birikiminde bir yavaşlamayı izleyecek ve durum büyük bir ekonomik krizle sonuçlanacaktı." (Roberts, 2020c).

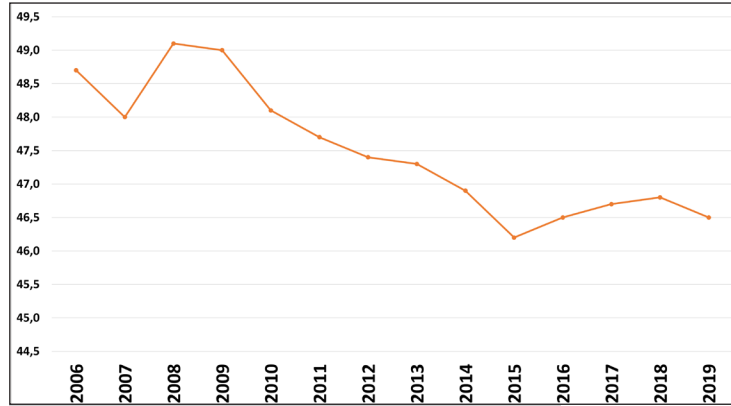
Fakat Çin, "esas olarak diğer kapitalist ekonomilerde olduğu gibi aynı yasaları" takip ediyor mu? Son 40 yılda devlete ait planlı ekonominin görece "serbestleşmesi" ile olan şey, değer yasasının, ekonominin yeni alanlarına tecavüz etmesi ve bununla birlikte servet ve gelir eşitsizliğinde büyük bir artış olmasıdır. Xie ve Zhou'ya (2014) göre Çin'in gelir eşitsizliği indeksi olan Gini gelir katsayısı,

Komünist Parti'nin ekonomiyi piyasa güçlerine açmaya başladığı 1978'deki 0.30'dan 2008'de 0.49'a yükseldi. Bu durum ise kısmen kırsal köylülerin şehirlere taşınmasıyla ekonominin kentleşmesinin sonucuydu. Merdiven altı üretim yerleri ve fabrikalardaki kentsel ücretler giderek köylü gelirlerinin gerisinde kalmaktadır (Apple iPad'leri monte eden işçilere saatte 2 doların altında ödeme yaparken bu kentsel ücretlerin üzerinde bile durmaya değmez). Ancak eşitsizliğin artması kısmen devlet gücünün kollarını kontrol eden bazı Çinlilerin (özellikle ÇKP üyelerinin) “zenginleşmesine” izin veren bir elitin sonucuydu. Kentleşme, Büyük Durgunluktan (%3.75'lik en yüksek yıllık orandan 2008'den sonra sadece %1.3'e) bu yana yavaşladı ve Çin'in Gini eşitsizlik indeksi, uluslararası karşılaştırmaya göre hala yüksek bir seviyede olsa da düştü (Şekil 9).

Kişisel servet eşitsizliği söz konusu olduğunda ise Çin, uluslararası emsallerinin çoğu kadar eşitsiz durumda değildir (Credit Suisse, 2021). Gini servet eşitsizliği oranı Brezilya, Rusya ve Hindistan'da çok daha yüksek ve hatta bu durum ABD ve Almanya'da daha yüksektir. En son tahminlere göre Çin'deki servet sahiplerinin en zengin %1'i, tüm kişisel servetin %31'ini alıyor. Bu oran Rusya'da %58, Brezilya'da %50, Hindistan'da %41 ve ABD'de %35'tir. Bu durum ise bu ülkelerdeki üst düzey seçkinlerin ve oligarkların ekonomik gücünün iyi bir ölçüsüdür (Şekil 10) (Roberts, 2021).

“Sosyalist” Çin'deki milyarderlerin sayısı artmıştır ancak nüfusun ve GSYİH'nin büyüklüğü göz önüne alındığında, ABD ve diğer büyük ekonomilere kıyasla kişi başına düşen oran nispeten düşüktür. Çin'deki servet eşitsizliği, G7'nin ana kapitalist ekonomilerinin aksine (şimdiye kadar) finansal varlıklara değil

Şekil 9. Çin: GINI gelir eşitsizliği katsayısı

Kaynak: Dünya Bankası Gini İndeksi.

mülkiyete odaklanmaktadır (Roberts, 2021). Konutların %90'ından fazlası özel sektöre aitken, hisse senetlerinin ve hisselerin yalnızca %30'u özeldir. Bunun nedeni ise kurumsal sermayede DMT'lerin hakimiyetidir.

Büyüme Sorunu

1978'den bu yana Çin'in GSYİH büyümesinin neredeyse yarısı “sermaye derinleşmesinden” (yani yatırımdan), yaklaşık üçte biri artan emek verimliliğinden ve geri kalanı genişleyen bir işgücünden kaynaklanmıştır (Dünya Bankası, 2019). Çin'in işgücü artık genişlememesine rağmen aslında durum tam tersidir (Şekil 11). Çin'in nüfusu 2021'de zirve yaptı ve çalışma çağındaki nüfusun 2050 yılına kadar %20 düşmesi beklenmektedir. Yatırımın amacı ise iş yaratma, otomasyon ve üretkenlik artışına yönelik olmalıdır (Roberts, 2020c). Son nüfus sayımı, nüfusun 2010'daki 1.34 milyardan sadece %5.4 artarak 1.41 milyara çıktığını gösterdi - bu ise şimdiye kadarki nüfus sayımları arasındaki en düşük artış oranı. Son nüfus sayımının tamamlandığı 2010'da %8.9 olan 65 yaş üstü kişiler, şimdi nüfusun %13.5'ini oluşturmaktadır (Roberts, 2021).

Şekil 10- Gini katsayısı ve en zengin %1'in servet payı

GINI Katsayısı							İlk %1'in servet payı						
	2000	2005	2010	2015	2019	2020		2000	2005	2010	2015	2019	2020
Brezilya	84.7	82.8	82.2	88.7	88.2	89	Brezilya	44.2	45.1	40.5	48.6	46.9	49.6
Çin	59.9	63.6	69.8	71.1	69.7	70.4	Çin	20.9	24.3	31.4	31.5	29	30.6
Fransa	69.7	67	69.9	70	69.9	70	Fransa	25.7	21.1	21.1	22.5	22.4	22.1
Almanya	81.2	82.7	77.5	79.3	77.9	77.9	Almanya	29.3	30.5	25.9	32.3	29.4	29.1
Hindistan	74.7	81	82.1	83.3	82	82.3	Hindistan	33.5	42.2	41.6	42.5	39.5	40.5
İtalya	60.1	59.5	63	67.1	66.4	66.5	İtalya	22.1	18.3	17.3	22.8	21.8	22.2
Japonya	64.7	63.2	62.5	63.5	64.2	64.4	Japonya	20.6	19.1	16.9	18.2	17.8	18.2
Rusya	84.7	87.2	90	89.5	87.3	87.8	Rusya	54.3	60.3	62.6	63	57.1	58.2
Birleşik Krallık	70.7	67.7	69.2	73.1	71.4	71.7	Birleşik Krallık	22.5	20.8	23.8	25.2	22.4	23.1
ABD	80.6	81.1	84	84.9	85.1	85	ABD	32.8	32.7	33.3	34.9	35	35.3

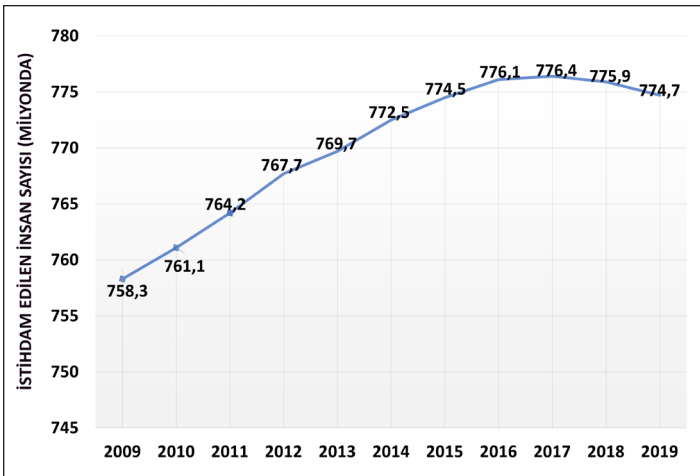
Kaynak: James Davies Rodrigo Lluberas ve Anthony Shorrocks, Credit Suisse Küresel Servet Veri Kitabı, 2021

Bu nedenle Çin'in ucuz işgücü kullanarak büyüyeceği fikri (eğer yukarıda açıklandığı gibi büyümüşse) artık bitmiştir. Reel GSYİH büyümesi artık sermaye yatırıma ve özellikle ortalama emek üretkenliği seviyesini yükseltmeyi amaçlayan yüksek teknoloji yatırıma bağlıdır. Çin'in ortalama üretkenlik seviyesi şu anda ABD'nin sadece %20'si kadardır (Şekil 12).

Bundan sonra Çin'in ekonomik büyümesi için beklentiler nelerdir ve ABD ile açığı kapatmaya devam eder mi? 2015 yılında başlatılan bir program olan Made in China 2025, ülkeyi on yıl içinde uçak, yeni enerji araçları ve biyoteknoloji dahil olmak üzere on endüstride rekabetçi hale getirmeyi amaçlamaktadır (Roberts, 2017). ABD yatırım bankası Goldman Sachs tarafından hazırlanan bir rapora göre Çin'in dijital ekonomisi zaten büyük, GSYİH'nin neredeyse %40'ını oluşturuyor ve hızla büyüyerek son yıllarda GSYİH büyümesinin %60'ından fazlasına katkıda bulunuyor (Roberts, 2021). "Ve Çin'in geleneksel sektörlerini daha da dijitalleştirilmesi için yeterli alan mevcut." (Goldman Sachs, 2022).

Ama daha gidilecek uzun bir yol var. ABD ekonomisi, diğer gelişmiş ekonomilerle karşılaştırıldığında bile oldukça üretken olmaya devam etmektedir. ABD, dünya toplamının yaklaşık %30'unu oluşturarak küresel Ar-Ge lideri olmaya devam ediyor. Toplam veya özel olarak yurtdışında verilen patentlere ilişkin veriler, ABD payının yaklaşık %20 civarında

Şekil 11- 2009'dan 2019'a Çin'de istihdam edilen kişi sayısı (milyonda)

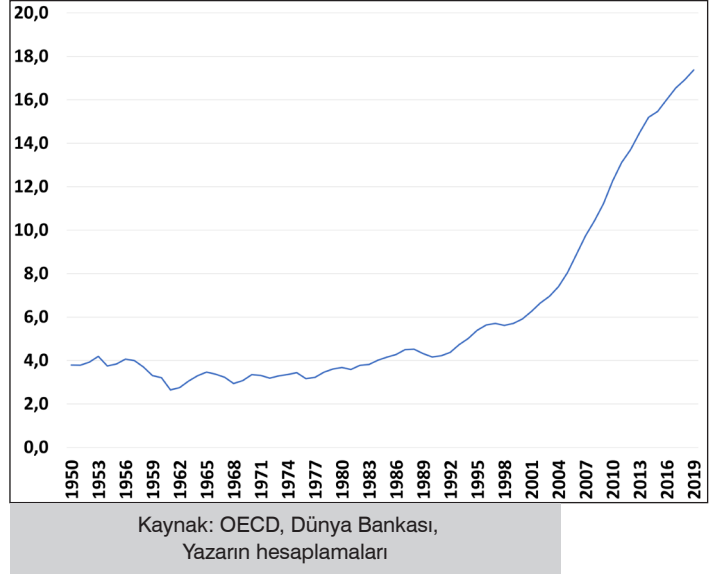
Kaynak: Uluslararası Çalışma Örgütü, ILOSTAT explorer.

sabit kaldığını gösteriyor. Çin'in verilen toplam patentlerdeki payı son on yılda çok hızlı bir şekilde %20'nin üzerine çıkmasına rağmen Çinli yenilikçilere verilen patentlerin çoğu yerel patent ofisinden geldi ve çok daha azı yurtdışından alınmış durumda (Statista, 2021).

Yoğun Bilgi ve Teknoloji (YBT) endüstrileri ABD GSYİH'sinin %38'ine katkıda bulunarak herhangi bir büyük ekonomideki en büyük katkırı sağlamaktadır. Ancak Çin de gelişmekte olan bir ekonomi için son derece yüksek olan %35 ile çok da geride kalmamaktadır. En büyük yüksek teknoloji ürünleri üreticisi durumundaki ABD'nin dünya ihracatındaki payı önemli ölçüde küçülmekte buna karşın Çin'in payı artmaktadır. Çin'in Ar-Ge harcamaları ile GSYİH'nin yüzdesi olarak ölçülen Ar-Ge yoğunluğu, GSYİH'nin %2.1'ine karşılık gelirken bu durum ABD için %2.8 idi. Gerçekten de Çin, son on yılda dünyada "fikri mülkiyet" gelirlerinde ABD'deki %11'lik artışa kıyasla neredeyse %160'lık bir artış gördü. Bu durum ise Çin'in dünya çapında artan bilgi yayılımını göstermektedir (Santacreu & Mackenzie, 2019).

Çin'in GSYİH'deki bilişim teknolojileri (BT) payı 2011'deki %2.1'den 2021'de %3.8'e yükseldi. Çin, BT'nin GSYİH içindeki payında hâlâ ABD, Avrupa, Japonya ve Güney Kore'nin gerisinde olsa da aradaki fark zamanla kapanmaktadır (Roberts, 2021). Küresel yenilik endeksi, Çin'in yenilik kapasitesinin istikrarlı bir şekilde geliştiğini göstermektedir. Çin, 2011'de 29 olan ülkeler sıralamasındaki yerini 2018'de 17'ye yükselterek şu anda en yüksek orta gelirli ülke olmasının yanı sıra en yenilikçi 20 ülke arasına giren ilk orta gelirli ülke olmuştur (WIPO, 2019). Çin ayrıca kendi yarı iletken endüstrisini kurma çabalarını iki katına çıkarmış durumdadır. Ülke,

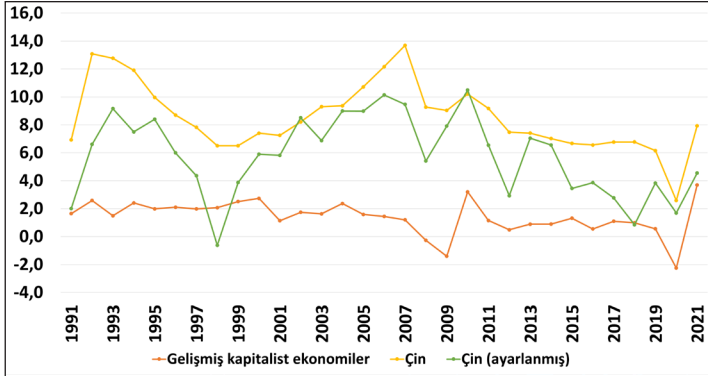
Şekil 12. Emek üretkenliği oranı Çin-ABD (%)

dünya çapında satılan fişlerin yaklaşık %59'unu satın alıyor. Bu durumu düzeltmek adına Made in China 2025 projesi on yıl boyunca 150 milyar dolarlık bir bütçe ayırdı.

Bütün bunların ardından 152 ülkede ve uluslararası kuruluşlarda altyapı geliştirme ve yatırımları içeren küresel bir kalkınma stratejisi olan Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi⁷ (KYG) bulunmaktadır. Batılı ekonomistlerin görüşlerinin aksine KYG öncelikle kâr elde etmeyi amaçlamamaktadır. Amaç, Çin'in ekonomik etkisini küresel olarak genişletmek ve yerel ekonomi için doğal ve diğer teknolojik kaynakları ortaya çıkarmaktır. Ayrıca KYG, Batı'daki bazı Marksist iktisatçıların iddia ettiği gibi Lenin'in emperyalizmin temel özelliği olarak sunduğu 1914'ten önce kapitalist ekonomiler tarafından sermaye ihracına benzer şekilde ülke içindeki "artık sermayeyi" emme ihtiyacının ürünü de değildir (Harvey, 2016). Çin, devlet şirketleri ve bankaları aracılığıyla "sermaye fazlası" veya devlet ve kapitalist işletmelerdeki kâr oranlarının düşmesi nedeniyle yurt dışına yatırım

Şekil 13. Yıllık emek üretkenlik artışı (%)

Kaynak: Konferans Kurulu

yapmamaktadır (Roberts, 2017). Gerçekte Çin Girişim aracılığıyla, Afrika ve sair devletlerde olduğu gibi teknolojik hünerini ve etkisini küresel olarak yaymaya çalışmaktadır. Bunu yapabiliyor çünkü ekonomik modeli, herkesçe kabul edilen büyük kapitalist sektörünün düşen karlılığına dayanmıyor. Uluslararası Finans Enstitüsü (IIF) raporu, Çin'in şu anda düşük gelirli ülkelere kredi veren en büyük ülke olduğunu ortaya koydu.

Konferans Kurulu (Conference Board) tarafından Çin'in resmi verimlilik kaydında yapılan aşağı yönlü düzeltmeleri kabul etmeniz bile (Wu, 2014), Çin son on yılda gelişmiş kapitalist ekonomilerden yaklaşık dört kat daha hızlı şekilde hala yılda %4'ün üzerinde bir üretkenlik artışı elde etmiş durumda (Şekil 13) (Roberts, 2021).

Dolayısıyla, işgücü bu on yılda artmasa bile (hatta yılda %0.5 oranında düşse), Çin'deki reel GSYİH büyümesi yine de yılda en az %3.5 olacak ve çok daha büyük olasılıkla Çin hükümetinin son beş yıllık planındaki tahminine yakın bir şekilde %5-6 olacak (Roberts, 2021). Gavekal Dragonomics'in araştırma başkanı Arthur Kroeber'in ortaya

koyduğu şekilde (Kroeber, 2021): "Çin geriliyor mu? Tek kelimeyle, hayır. Çin ekonomisi iyi durumda ve politika yapımcılar bu gücü finansal kaldıraç, internet düzenlemesi ve teknolojiyi yatırımın ana itici gücü yapma istekleri gibi yapısal sorunları çözmek için kullanıyorlar." Kroeber şu sonuca varıyor: "İki yıllık ortalama bazda Çin yaklaşık yüzde 5 büyüyor, ABD ise yüzde 1'in oldukça altında. 2021'in sonunda ABD, salgın öncesi yıllık yüzde 2.5 büyüme eğilimine geri dönmeli. Önümüzdeki birkaç yıl içinde Çin muhtemelen ABD'nin neredeyse iki katı oranında büyümeye devam edecek."

Borç ve COVID-19

Çin'in artan borç seviyelerinin, daha fazla büyümenin önünde bir engel olmasından ve hatta finansal bir çöküşe yol açmasından çokça söz ediliyor. Ana akım ekonomistler on yıllardır Çin'in devasa boyutlarda bir borç çöküşüne doğru ilerlediğini ileri sürüyorlardı. Uluslararası Finans Enstitüsü'ne göre, Çin'in toplam borcunun GSYİH'nin %317'sine ulaştığı doğrudur (Lee, 2021). Ancak iç borcun çoğu bir devlet kurumundan diğerine olan borçtur; yani yerel yönetimden devlet bankalarına, devlet bankalarından merkezi hükümete olan borç şeklindedir. Tüm bunlar netleştirildiğinde, hane halkının (GSYİH'nin %54'ü) ve şirketlerin borcu o kadar yüksek değilken, merkezi hükümet borcu küresel standartlara göre düşük kalmaktadır. Ayrıca, dış dolar borcunun GSYİH'ye oranı çok düşük (%15) ve gerçekten de dünyanın geri kalanı Çin'e çok daha fazla borçlu durumda ki bu küresel borcun %6'sını oluşturmaktadır. Çin dünyanın devasa bir kredi sağlayıcısı konumunda ve dolar borcundan %50 daha fazla olan geniş bir dolar ve euro

rezervlerine sahip. Devlet bankacılık sistemini kontrol ettiği sürece bir finansal kriz ihtimal dışıdır, ancak son zamanlarda özel ve yabancı kurumların bu durumu gevşetme girişimleri nedeniyle tehlikeler de bulunmaktadır (örneğin, spekülasyon mali kuruluşlarda artan sayıda iflas bulunması gibi) (Roberts, 2021).

ÇKP Politbüro'nun Aralık 2020 toplantısında, "sermayenin düzensiz genişlemesi" olarak adlandırdığı şeye son verme sözü verildi.

Çinli liderler borç seviyesini azaltmak istiyor. Borç seviyesini kontrol etmek ise iki şekilde mümkün; borç oranını kontrol altında tutmak için üretken sektör yatırımlarından daha yüksek büyüme ile ve/veya spekülasyon mülk gibi üretken olmayan alanlarda kredi tikanıklıklarını azaltma. Borç sorunu, Çinli yetkililerin üretim teknolojisi, konut, kamu eğitimi ve sağlık gibi üretken sektörler pahasına kapitalist sektör aracılığıyla ve özellikle mülk ve finans gibi üretken olmayan sektörlerle doğru genişlemeye her zamankinden daha fazla meyletmiş olmasından kaynaklanıyor (Roberts, 2021). Gayrimenkul sektörü, 1995'te sadece %5 iken, şu anda ekonominin %13'ünü ve ülkenin toplam kredilerinin yaklaşık %28'ini oluşturuyor (Zhou, 2021).

Cumhurbaşkanı Xi Jinping'in "Evler, spekülasyon için değil, oturulmak için inşa edilir" açıklamasına rağmen hükümet, mülkte kapitalist spekülasyona izin verdi ve böylece şu anda tüm dairelerin %15'i yatırım olarak sahiplenildi, bu dairelerin çoğu zaman

elektrik kaynağına bağlı bile değil. Bu emlak spekülasyonu, devlet bankaları tarafından finanse edilen krediler ve aynı zamanda "gölge bankacılık" kuruluşları tarafından körüklendi. Bu tür bir spekülasyon, kaynakların boşa harcanmasına neden oldu ve hükümetin Çin'in "temiz bir ekonomi" hedefini yerine getirmek için CO2 emisyonlarını azaltmak gibi alanlara yatırımına engel oldu (Roberts, 2020c).

ÇKP Politbüro'nun Aralık 2020 toplantısında, "sermayenin düzensiz genişlemesi" olarak adlandırdığı şeye son verme sözü verildi. Kapitalist sektör haddinden fazla büyüdü, örneğin kapitalist Ant Grubu, devlet bankalarından hanehalkı kredilerini devralmayı bile hedefliyordu. Ant ve diğer Çinli kapitalist teknoloji ve medya şirketleri, tipik olarak "Batı" tipi birleşmeler, gizli sözleşmeler ve diğer mali usulsüzlüklerle giderek daha fazla yöneldiler. Çin'in düzenleyicileri yıllardır tüm bunlara göz yummaktaydı. Dahası Çin liderliğindeki finansal grup, finans sektörünü devlet kontrolünden "kurtarmak" ve düzenlenmemiş sınır ötesi sermaye akışlarına izin vermek amacıyla yabancı yatırım bankalarının Çin'de ilk kez çoğunluk hissesine sahip olduğu şirketler kurmasına izin vermek için anlaşmaya varmıştı. Başka bir deyişle, Çin uluslararası finans kapitalin tam üyesi olmaya hazırlanıyordu. Yetkililer ayrıca ülkede kontrolsüz kripto para madenciliği ve operasyonlarına da izin veriyorlardı (Roberts, 2021).

Ancak COVID-19 salgını tüm bunları değiştirdi. Büyük ekonomilerin geri kalanında olduğu gibi Çin'de de salgın sırasında halkın büyük bir kısmı karantinalarla başa çıkmaya çalışıp eğitim, sağlık ve barınma maliyetlerinin

artması ve yeni mezunların iş arayışı gibi ciddi risklerle karşı karşıya kalırken, zenginlerin finansal ve emlak fiyatlarındaki patlamadan nasıl büyük kazanç sağladığına dair kamuoyunda artan bir öfke vardı (Roberts, 2021).

Ağır sanayi ve altyapıdan ziyade teknolojiye yatırıma geçiş, Çin'in şu anda dünya lideri olduğu sürdürülebilir büyüme hızının ve sera gazı salımlarındaki artışın azaltılmasının anahtarıdır.

Çin'in devlet kontrolündeki ekonomisinin yanı sıra geniş ve giderek büyüyen bir kapitalist sektör arasındaki çelişkiler, COVID-19 salgını sırasında yoğunlaştı. Bunun devam etmesine izin verilirse, ÇKP'deki bölünmelerle birlikte partinin halk arasındaki desteği zarar görmeye başlayacaktı. Xi, Deng'in "sosyal piyasa" reformları altında eşitsizlik ve enflasyonda meydana gelen büyük bir artışın ardından patlak veren 1989'daki Tiananmen Meydanı protestosu gibi olayları önlemek niyetinde⁸ (Roberts, 2021).

Eğitim, sağlık ve barınma, tüm Çinli hanelerin daha iyi bir yaşam elde etmek için tırmanmayı hedeflediği "üç dağ"dır - ancak zenginler milyonlar kazanırken bunların maliyetleri hızla yükselmekte. Çin liderliği, "düzensiz genişleme"nin önüne geçerek, "ortak refah" (Yao, 2021) için bir program başlatarak ve tüketici elektroniği sektörüne ve medya devlerine yönelik sıkı önlemler yoluyla ve özel eğitim ve spekülasyon mülkiyet gelişimine

kısıtlamalar getirerek halkın tepkisine yanıt vermeye zorlandı (Roberts, 2021). Ayrıca kripto para birimi işlemleri de yasaklandı (Sigalos, 2021).

Xi'nin milyarlar üzerindeki baskıları ve eşitsizliğin azaltılması çağrısı, Çin bürokratik seçkinlerinin zikzak politikası yönündeki bir başka manevradır: katı devlet planlamasının ilk yıllarından Deng'in 1980'lerdeki "piyasa" reformlarına; 1990'larda bazı devlet şirketlerinin özelleştirilmesine; 2009'daki küresel çöküşten sonra ekonominin "komuta tepeleri" üzerinde daha sıkı devlet denetimine geri dönüş; ardından spekülasyon kredinin gevşetilmesine; ve şimdi de "ortak refah" elde etmek için kapitalist sektör üzerinde yeni bir baskıya. Bu zikzaklar savurgan ve verimsizdir. Bunlar, Çin liderliğinin işçi sınıfına karşı sorumlu olmadığı için gerçekleşmektedir; işçi demokrasisinin organları yoktur. Demokratik bir planlama yoktur; Çin'in ekonomik geleceğinde sadece 100 milyon ÇKP üyesinin söz hakkı vardır ve bu gerçekten sadece en üst sıralarda yer alan insanlara aittir (Yang, Novokmet, & Milanovic, 2019). Zikzakların bir diğer nedeni de Çin'in hem ekonomik hem de askeri olarak emperyalizm ve müttefikleri tarafından kuşatılmış olmasıdır. Kapitalizm, Çin'in içinde değilse bile, Çin dışında baskın üretim tarzı olmaya devam etmektedir. Sermaye güçleri Çin'in içinde ve dışında kalırken "ortak refah" düzgün bir şekilde sağlanamamaktadır (Roberts, 2021).

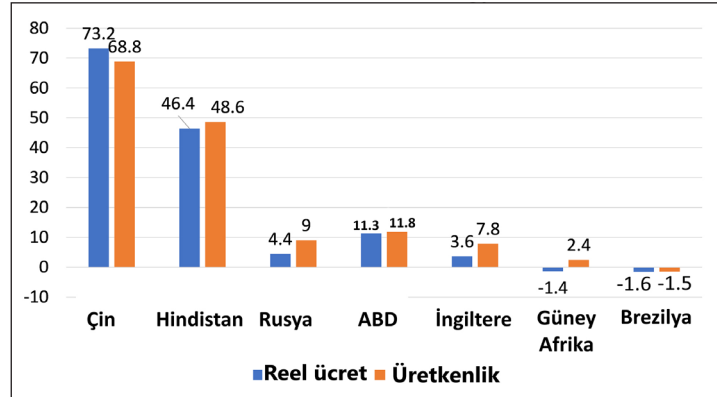
Ancak Çin'in işgücündeki düşüşü telafi etmek uğruna devlet liderliğindeki teknolojik yatırıma dayalı büyüme modelinden vazgeçmesi için hiçbir neden bulunmamaktadır. Ağır sanayi ve altyapıdan

ziyade teknolojiye yatırıma geçiş, Çin'in şu anda dünya lideri olduğu Çin'in sürdürülebilir büyüme hızının ve sera gazı salımlarındaki artışın azaltılmasının anahtarıdır (Roberts, 2021). Bazı Batılı radikal ve Marksist ekonomistler, ekonomiyi genişletmek ve eşitsizliği azaltmak için yatırımdan tüketime geçişi savunmaktadırlar (Pettis, 2021). Ancak bu yarı Keynesçi çözümün hiçbir geçerliliği yoktur. Çin'in şimdiye kadarki muazzam büyümesi, ekonomiyi canlandırmak için tüketim talebini almakla sağlanmamıştır. Batılı kapitalist ekonomilerde uygulanan çözüm budur ve hepsi yılda sadece yaklaşık %2'lik büyüme oranlarına ulaşmıştır.

Özetle, Çin modelinin tüketimi kısıtladığı doğru değildir. Tüketim, uluslararası alanda GSYİH'nin payı olarak nispeten düşük olabilir ancak bu, son 40 yıldaki hızlı yatırım genişlemesi ve şehirleşme hızından kaynaklanmaktadır. Öyle olsa bile, reel tüketim büyümesi yirmi yılı aşkın süredir yıllık %8.8 seviyesiyle herhangi bir büyük ekonomiden yüksek durumdadır. Güçlü yatırım ve artan üretkenlik, son on yılda ortalama reel ücretlerin diğer büyük ekonomilerden daha hızlı ve hatta üretkenlikten daha hızlı yükselmesini sağlamıştır (Şekil 14).

Gerçekten de yatırım daha yüksek olduğu için Çin'de tüketim G7'den çok daha hızlı artmaktadır. Biri diğerini takip eder; bu asla sıfır toplamı bir oyun değildir. Ve tüm tüketimin "kişisel" olması gerekmez; daha da önemlisi "sosyal tüketim" yani sağlık, eğitim, ulaşım, iletişim konutları gibi kamu hizmetleridir; sadece motorlu arabalar ve makineler değildir. Gerekli olan, temel sosyal hizmetlerin artan kişisel tüketimidir. Çin'in

Şekil 14. Büyük Durgunluğun sona ermesinden bu yana verimlilik ve reel ücretlerdeki % değişim

Kaynak: Penn World Tabloları 10.0, yazarın hesaplamaları

harekete geçmesi gereken asıl nokta da burasıdır (Roberts, 2021).

ABD'ye Karşı Çin

Önümüzdeki birkaç on yıl içinde Çin için büyüme zorluğunun bir nedeni de ABD ve müttefikleri ile ısınmakta olan ticaret ve teknoloji "soğuk savaşı"dır. Bu 21. yüzyılın jeopolitik sorunudur. ABD liderleri, Trump yönetimindeki Ticaret Bakanı Wilbur Ross'un belirttiği gibi: Made in China planı, "Amerikan dehasına" yönelik bir "saldırı"dır. (Woodward, 2018).

Başlangıçta Başkan Nixon'dan itibaren ABD, Çin ile "ilişki kurmayı" ve çok uluslu şirketleriyle ekonomiyi boğmayı hedefledi. Fakat Çin oyun oynamadı; gerçekten de Çin'in DMT'leri Amerika'nın holdinglerine ciddi rakipler haline geldi. Böylece ABD bir "çevreleme" politikasına geçti. Şimdi amaç, Çin ekonomisini zayıflatmak ve etkisini yok etmek ve belki de "rejim değişikliği" sağlamaktır. Tarifelerle ticaretin engellenmesi; Çin ve ihracatları için teknoloji erişimini engellemek;

Çinli şirketlere yaptırım uygulanması; ve borçluları Çin'e düşman etmek. Tüm bunlar emperyalist ekonomiler için maliyetli olabilir. Ancak Çin kırılabilir ve ABD hegemonyası güvence altına alınabilirse tüm bu maliyet buna değebilir (Roberts, 2021).

Mevcut yönetim, devlet tarafından yönlendirilen ekonomi modeliyle devam etme ve ekonomik büyüme üzerindeki odağını çevrecilik, yenilikçilik ve kendi kendine yeterli kalkınma hedeflerini içerecek şekilde genişletme sözü verdi.

Sosyalizme Geçiş

ÇKP liderliği içindeki tartışma, Çin'in nasıl kontrol edileceği konusunda devam ediyor: küresel kapitalizmin rüzgarlarına açık tam bir piyasa ekonomisine doğru geçiş ya da olduğu gibi kalmak. Ancak Xi yönetimindeki mevcut ÇKP liderleri, "Çin'e özgü sosyalizm"ın genel felsefesinde herhangi bir değişiklik planlamıyorlar. Dolayısıyla devlet sektörünün egemenliğinin sürdürülmesini devam ettirecekler. Ayrıca, "demokrasi"ye doğru ilerleme yönünde bir hareket, hatta yerel hukuk sistemlerini ve kararların halk tarafından verilmesine yönelik bir niyet de bulunmamakta. Aksine liderlik, kapitalistlerden veya genel nüfustan herhangi bir muhalefeti engellemek için daha da baskıcı devlet güvenlik hizmetleri kurmuş durumdadır.

Peki 2022'de Çin'i nasıl tanımlayabiliriz?

Çin, bırakın emperyalist bir ekonomi bir köşede dursun, kapitalist bir ekonomi bile değil (Carchedi & Roberts, 2021). Marksist terminolojide, bir "geçiş ekonomisi", yani kapitalizm ile sosyalizm arasında, ancak muhtemelen sosyalizme doğru gidiyor. Bu geçiş, sermaye ve onun "silahlı insan grupları" tarafından devlet iktidarının kaybı ihtimalini de içermektedir (Marx, 1875). Geçiş ekonomisi, piyasa güçlerine bırakılmak yerine, üretim araçlarının ve kredinin büyük bir bölümünün ortak mülkiyetine ve yatırım ve üretim planlamasına sahiptir. Amaç, çalışma saatlerini azaltmak ve sosyal ihtiyaçlardaki kıtlığı kademeli olarak sona erdirmek için teknoloji düzeyini ve emeğin verimliliğini yükseltmektir. Kullanım için doğrudan üretim ile meta üretiminin kademeli olarak değiştirilmesi gerekir; hem bir değişim aracı hem de bir değer deposu olarak ücretli emeğin ve paranın kademeli olarak sona ermesi; ve Marx ve Engels'in devlet iktidarının ilerici "sönmesi" dediği şeydir (ordular, polis, memuriyet).

Bu kriterlere göre Çin açıkça sosyalist değildir. Çin, kapitalist devlet gücü ortadan kaldırıldığı ve kapitalist üretimi azaldığı için bir geçiş ekonomisidir, ancak Çin sosyalizme geçiş yapmak için diğer kriterleri de karşılamamaktadır: özellikle, gelirler ve kişisel servet üzerinde herhangi bir eşitleme veya kısıtlama yoktur; ve büyük kapitalist sektör, tam tersine, istikrarlı bir şekilde azalmamaktadır. Ama öte yandan kapitalistler devlet mekanizmasını kontrol etmemektedir, bunu Komünist Parti yetkilileri yapıyor; değer yasası (kâr) ve piyasalar yatırıma hükmetmez, büyük devlet sektörü hakimdir; ve bu

sektör (ve kapitalist sektör) ulusal planlama hedeflerini (gerekirse kârlılık aleyhine) karşılama yükümlülüğü altındadır (Roberts, 2021).

Çin, gelişme sürecinin bir dönüm noktasındadır. Kapitalist sektörünün kârlılık ve borçla ilgili derinleşen sorunları var. Mevcut yönetim, devlet tarafından yönlendirilen ekonomi modeliyle devam etme ve ekonomik büyüme üzerindeki odağını çevrecilik, yenilikçilik ve kendi kendine yeterli kalkınma hedeflerini içerecek şekilde genişletme sözü verdi (Roberts, 2020c). Tüm bunlar Çin'in iç talebi ve kendi kendine yeterliliği geliştireceği ve dünyanın geri kalanının koronavirüs ve ekonomik krizler tarafından durdurulduğu bir "ikili dolaşım" ekonomi geliştirme stratejisinin bir parçasıdır (Roberts, 2020b). Çin'in liderleri, "liberal demokrasilerden" kaynaklanan yeni "sınırlama" politikasına direnmeye kararlı. Ticaret, teknoloji ve siyasi "soğuk savaş" gezegen ile birlikte on yılın geri kalanında ısınmaya hazırlanıyor (Roberts, 2020c).

Ancak kapitalizmden sosyalizme geçiş ekonomisinin bileşenlerinin ortaya koyduğu gibi bu niteliksel değişim, Sovyetler Birliği'nin 70 yıllık deneyiminin teyit ettiği gibi Çin'in "sosyalizme" ilerleyeceği anlamına gelmez veya bunu garanti etmez. Çin hala bundan çok uzakta. Gerçekte emperyalizmin dışarıdan gelen güçleri ve yerel kapitalist sektörlerden gelen içerideki değer yasasının güçleri, Çin'in -Sovyetler Birliği'nde kanıtladığı gibi- sonunda tersine çevrilebilecek bir "geçiş tuzağı"nda olduğunu akla getirmektedir. Bu durum ise ancak küresel olarak diğer kilit ülkelerde geçiş ekonomileri ortaya çıkarsa önenebilir. 🌸

Notlar

1 İGE, üç boyutun her biri için normalleştirilmiş endekslerin geometrik ortalamasıdır.

2 Çin için resmi GSYİH rakamları Konferans Kurulu tarafından tartışılıyor (bence yanlış), ancak CB bile 1953-78 yılları arasındaki yıllık GSYİH büyüme oranını %4.5-5.0 olarak kabul ediyor bkz. (Roberts, 2020b).

3 "Çünkü ABD ve Avrupa'da elbette kedinin renginin çok önemli olduğuna inanılıyor. Sadece özel sektör renkli kedisi iyi, devlet sektörü renkli kedisi kötü. Bu nedenle özel sektör kedisi yetersiz fare yakalıyor olsa bile (yani ekonomi ciddi bir durgunluk içinde), devlet kedisi onları yakalamak için kullanılmamalıdır. Çin'de her iki kedi de serbest bırakıldı ve bu nedenle çok daha fazla fare yakalandı." (Ross, 2014).W

4 Marx'ın değer yasası hakkında daha fazla bilgi için bkz. Roberts (2018).

5 Weber, Çinli liderlerin kapitalizme kademeli bir geçiş kararının, önceden belirlenmiş bir sonuç veya Çin istisnacılığı tarafından önceden belirlenmiş "doğal" bir seçimden başka bir şey olmadığını iddia ediyor. Çin'in değişimi şiddetli bir tartışmada oynandı. Bazıları şok terapisi tarzı liberalleşmeyi savunurken, diğerleri ekonomik sistemin kenarlarından başlayarak kademeli piyasalaşmayı tercih etti. Gerçekten de Deng, en az iki kez fiyat reformunda bir "büyük patlama"yı seçti, ancak daha sonra uçuşunun eşiğinden geri döndü.

6 Yazarlar şu yorumu yaptı: "Yaygın bir hata, DMT olmayan herhangi bir varlığın özel sektöre ait olduğunu varsaymaktır. DMT'lerden oluşan bir devlet sektörü ve yerli ve yabancı gerçek kişiler tarafından edinilen tamamıyla özel mülkiyet ve DMT'lerin sahipleri ya da kontrol edenleri olarak bir parçası olduğu karma mülkiyet kuruluşları dahil olmak üzere firmalar ve diğer mülkiyet biçimlerinden oluşan bir devlet dışı sektör vardır. Listelenen bu firmaların büyük çoğunluğu için, en büyük hissedar DMT'lerdir." (Szamoszegi & Kyle, 2011: 10).

7 "Kuşak" güzergahtaki karayolu ve demiryolu taşımacılığı için olan yolları ifade eder, bu "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" olarak adlandırılır. "Yol" ise "21.Yüzyıl Deniz İpek Yolu" olarak da anılan deniz yollarına karşılık gelmektedir.

8 Xi'nin Temmuz ayında parti üyelerine yaptığı uzun bir konuşmada belirttiği gibi: "Ortak refahı gerçekleştirmek ekonomik bir hedeften daha fazlasıdır. Partimizin yönetim temelinde önemli bir siyasi meseledir. Zengin ve fakir arasındaki uçurumun büyüme devam etmesine - zenginler daha da zenginleşmeye devam ederken fakirlerin daha da fakirleşmesine - izin veremeyiz. Zenginlik uçurumunun aşılması bir uçurum haline gelmesine izin veremeyiz. Elbette, ortak refah, neyin gerekli ve neyin mümkün olduğunu tam olarak göz önünde bulunduran ve sosyal ve ekonomik kalkınmayı yöneten yasalara bağlı kalan kademeli bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Ancak aynı zamanda öylece oturup beklemeyi göze alamayız. Bölgeler, kentsel ve kırsal alanlar ve zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumları kapatma konusunda proaktif olmalıyız. Çok yönlü sosyal ilerlemeyi ve çok yönlü kişisel gelişimi teşvik etmeli ve insanlarımızın kalkınmanın meyvelerinden daha adil bir şekilde yararlanabilmeleri için sosyal adalet ve adaleti savunmalıyız. İnsanların daha güçlü bir tatmin, mutluluk ve güvenlik duygusuna sahip olduklarını görmeli ve ortak refahın boş bir slogan değil, kendileri için görüp hissedebilecekleri somut bir gerçek olduğunu hissettirmeliyiz." (Xi, 2021). Xi'nin Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle ilgili bu konuşmasında anlayışlı bir şekilde kabul ettiği gibi: "Sovyetler Birliği dünyanın ilk sosyalist ülkesiydi ve bir zamanlar olağanüstü bir başarıya sahipti. Ancak nihayetinde, Sovyetler Birliği Komünist Partisi halktan koptuğu ve sadece kendi çıkarlarını korumakla ilgilenen bir grup ayrıcalıklı bürokrata dönüştüğü için çöktü (benim vurgum). Modernleşmiş bir ülkede bile, bir iktidar partisi halka sırtını dönerse, modernleşmenin meyvelerini tehlikeye atacaktır."

Kaynakça

- Amin, S. (2013). China 2013. *Monthly Review*, 64(10), 14–33.
- Anwar, S. (2016). *Capitalism, competition, conflict and crises*. Oxford: Oxford University Press
- Arrighi, G. (2009). *Adam Smith in Beijing*. London: Verso.
- Bloomberg. (2018). China invites foreign cash to build a world-class chip industry. Retrieved from <https://www.industryweek.com/economy/china-invites-foreign-cash-build-world-class-chip-industry>
- Brookings. (2019, January 22). Joyless growth in China, India and the United States. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2019/01/22/joyless-growth-in-china-india-and-the-united-states/>
- Cao, J., Ho, M. S., Jorgenson, D. W., Ren, R., Sun, L., & Yue, S. (2009, July). Industrial and aggregate measures of productivity growth in China, 1982–2000. *The Review of Income and Wealth*, 485–513.
- Carchedi, G., & Roberts, M. (2021). The economics of modern imperialism. *Historical Materialism*, 29(4), 23–69. Doi: <https://doi.org/10.1163/1569206X-12341959>
- Cherif, R., & Hasanov, F. (2019, March). The return of the policy that shall not be named: Principles of industrial policy. IMF Working Papers, No.19/74. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/03/26/The-Return-of-the-Policy-That-Shall-Not-Be-Named-Principles-of-Industrial-Policy-46710>
- Cowen, T. (2013). Why the theory of comparative advantage is overrated. *Marginal Revolution*. Retrieved from <http://marginalrevolution.com/marginalrevolution/2013/09/why-the-theory-of-comparative-advantage-is-overrated.html#sthash.dFYLPMB.dpuf>
- Credit Suisse. (2021). *The Global wealth report 2021*. United States: Credit Suisse Research Institute.
- Deng, X. (1985, August 21). Two kinds of comments about China's reform. In *Selected Works of Deng Xiaoping* (Vol. 3 1982–1992) (1994 ed., pp. 138–9). Beijing: Foreign Languages Press.
- Deng, X. (1985, August 28). Reform is the only way for China to develop its productive forces. In X. Deng, *Selected Works of Deng Xiaoping 1982–1992* (1994 ed., pp. 140–143). Beijing: Foreign Languages Press.
- Deng, X. (1987, October 13). We are undertaking an entirely new endeavour. In *Selected Works of Deng Xiaoping* (Vol. 3 1982–1992) (1994 ed., pp. 249–252). Beijing: Foreign Languages Press.
- Dünya Bankası. (2012). *China 2030: Building a Modern, Harmonious, and Creative High-Income Society*. Washington: World Bank Group.
- Dünya Bankası. (2013a). The world bank in middle income countries. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/mic/overview>
- Dünya Bankası. (2013b). *China 2030: Building a modern, harmonious, and creative society*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>
- Dünya Bankası. (2016). *Poverty*. The World Bank. Retrieved from <https://data.worldbank.org/topic/poverty?locations=CN>
- Dünya Bankası. (2019). *Innovative China: New Drivers of Growth* World Bank Group Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China. Washington: World Bank Group.
- Fan, J., Morck, R., & Yeung, B. (2013). Translating Market Socialism with Chinese Characteristics into Sustained Prosperity. In Joseph P. H. Fan & Randall Morck (Eds.), *Capitalizing China* (pp. 1–32). Chicago: University of Chicago Press, NBER 2013. Retrieved from <https://www.nber.org/books/morc10-1>
- Gau, X. (2010). State-owned enterprises in China: How big are they? World Bank Blogs. Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/eastasiapacific/state-owned-enterprises-in-china-how-big-are-they>
- Gaulard, M. (2018). The chinese economic crisis: A marxist approach. In G. Carchedi & M. Roberts (Eds.), *World in crisis: A global analysis of Marx's law of profitability* (301–318). Chicago: Haymarket Books.
- Goldman Sachs. (2022). China. Goldman Sachs Insights. Retrieved from <https://www.goldmansachs.com/insights/topics/china.html>
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. New York: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2016). *Abstract from the concrete*. Bucharest: Sternberg Press.
- Howie, F., & Walter, C. (2011). *Red capitalism: The fragile financial foundation of China's extraordinary rise*. Singapore: Wiley.
- Hsieh, C. & Song, Z. (2015). *Grasp the Large, Let Go of the Small: The Transformation of the State Sector in China* (NBER Working Paper No. 21006).
- Hubbard, P. (2012). *Reconciling China's official statistics on state ownership and control*. Crawford School of Public Policy, Australian National University. Retrieved from <http://www.eaber.org/system/tdf/documents/EABER%20Working%20Paper%20120%20Hubbard.pdf?file=1&type=node&id=25575&force=>
- International Labour Organization. (t.y.). ILOSTAT explorer. https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer20/?lang=en&segment=indicator&id=SDG_0852_SEX_AGE_RT_A adresinden alindi.
- IMF. (2017). *Estimating the stock of public capital in 170 countries*. Investment and Capital Stock Dataset, 1960–2015. Retrieved from https://www.imf.org/external/np/fad/publicinvestment/pdf/csupdate_jan17.pdf
- Jorgenson, D. W. (2009). Introduction. In D. W. Jorgenson (Ed.), *The Economics of Productivity* (pp. ix–xxviii). Cheltenham: Edward Elgar.
- Jorgenson, D. W., Gollop, F. M., & Fraumeni, B. M. (1987). *Productivity and US economic growth*. New York: North Holland.
- Kroeber, A. (2021, May 20). Don't bet against China's investment-led growth model. *Financial Times*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/1e71be2e-0e6e-4af8-a703-1c92066065c7>
- Lardy, N. R. (2019). The state strikes back: The end of economic reform in China? Washington: PIIE. Retrieved from <https://www.piie.com/bookstore/state-strikes-back-end-economic-reform-china>
- Lee, A. (2021, June 5). China debt: has it changed in 2021 and how big is it now? *South China Morning Post*. Retrieved from <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3135883/china-debt-has-it-changed-2021-and-how-big-it-now>
- Li, C. (2017, September 27). China's 19th party congress. Brookings. Retrieved from <https://www.brookings.edu/product/chinas-19th-party-congress/>
- Lin, J. Y. (2012). *Demystifying the Chinese economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Long, Z., & Herrera, R. (2014). Capital accumulation, profit rates and cycles in China from 1952 to 2014: Lessons from the evolution of Chinese industry. *Journal of Innovation Economics & Management*, 23(2017), 59–82.
- Long, Z., Herrera, R., & Andréani, T. (2018, October). On the nature of the Chinese economic system. *Monthly Review*, 70(5). Retrieved from <https://monthlyreview.org>

- org/2018/10/01/on-the-nature-of-the-chinese-economic-system/#en2
- Marquetti, A., Ourique, L. E., & Morrone, H. (2020). A Classical-Marxian Growth Model of Catching Up and the Cases of China, Japan, and India: 1980–2014. *Review of Radical Political Economics*, 52(2), 312–334. <https://doi.org/10.1177/0486613419878305>
- Marx, K. (1875). *The Critique of the Gotha Programme* 1875. Retrieved from https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/Marx_Critique_of_the_Gotha_Programme.pdf
- Milhaupt, C., & Zheng, W. (2015). Beyond ownership: State capitalism and the Chinese firm. *Georgetown Law Journal*. Retrieved from https://ecgi.global/sites/default/files/working_papers/documents/SSRN-id2413019.pdf
- Milhaupt, C., & Zheng, W. (2016). Why mixed-ownership reforms cannot fix China's state sector. Retrieved from http://www.paulsoninstitute.org/wp-content/uploads/2017/01/PPM_SOE-Ownership_Milhaupt-and-Zheng_English_R.pdf
- Pettis, M. (2021, October 15). Will China's common prosperity upgrade dual circulation? *Carnegie*. Retrieved from <https://carnegieendowment.org/chinafinancialmarkets/85571>
- Qi, H., & Kotz, D. (2020). The impact of state-owned enterprises on China's economic growth. *Review of Radical Political Economics*, 52, 96–114.
- Qia, H. (2017). The historical peak of the rate of surplus value and the “new normal” of the Chinese economy: a political economy analysis. Beijing: Renmin University
- Roberts, M. (2009). *The Great Recession*. Lulu.
- Roberts, M. (2017, October 25). Xi takes full control of China's future. Retrieved from <https://thenextrecession.wordpress.com/2017/10/25/xi-takes-full-control-of-chinas-future/>
- Roberts, M. (2018). *Marx 200 – a review of Marx's economics 200 years since his birth*. Lulu.
- Roberts, M. (2020a). China: Three models of development. *Austrian Journal of Development Studies*, 37(1), 10–39.
- Roberts, M. (2020b, October 28). China's growth challenge. Retrieved from <https://thenextrecession.wordpress.com/2020/10/28/chinas-growth-challenge/>
- Roberts, M. (2020c, May 22). China in the post-pandemic 2020s. Retrieved from <https://thenextrecession.wordpress.com/2020/05/22/china-in-the-post-pandemic-2020s/>
- Roberts, M. (2021, August 6). China's crackdown on the three mountains. *Brave New Europe*. Retrieved from <https://braveneweuropa.com/michael-roberts-chinas-crackdown-on-the-three-mountains>
- Ross, J. (2013) *Key Trends in Globalisation*. Retrieved from <http://ablog.typepad.com/keytrendsinglobalisation/2013/09/china-has-overtaken-the-us.html>
- Ross, J. (2014). Deng Xiaoping and John Maynard Keynes, Learning from China. Retrieved from <https://www.learninfromchina.net/deng-xiaoping-john-maynard-keynes/>
- Santacreu, A. M. & Zhu, H. (2018). Domestic innovation and international technology diffusion as sources of comparative advantage. *Missouri: Federal Reserve Bank of St. Louis*.
- Santacreu, A. M. & Makenzie, P. (2019). China's innovation and global technology diffusion. *Federal Reserve Bank St Louis*. Retrieved from <https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/publications/economic-synopses/2019/03/08/chinas-innovation-and-global-technology-diffusion.pdf>
- Sigalos, M. (2021, July 7). China's war on bitcoin just hit a new level with its latest crypto crackdown. *CNBC*. Retrieved from <https://www.cnn.com/2021/07/06/china-cracks-down-on-crypto-related-services-in-ongoing-war-on-bitcoin.html>
- Statista. (2021, August 13). *Intellectual property worldwide - Statistics & Facts*. Statista. Retrieved from <https://www.statista.com/topics/3847/global-patents-and-ip/>
- Stiglitz, J. (2017). *Globalization and its discontents* revisited. New York: W.W. Norton & Company.
- Stratfor. (2018). *World View*. Retrieved from <https://worldview.stratfor.com/article/state-owned-enterprises-are-hard-habit-china-doesnt-want-break>
- Szamosszegi, A., & Kyle, C. (2011). *US-China Commission on State-owned enterprises and state capitalism*. (2015). Retrieved from http://sites.utexas.edu/chinaecon/files/2015/06/US-China-Commission_State-Owned-Enterprises-and-State-Capitalism.pdf
- UNDP, United Nations Development Programme. (n.d.). *Human Development Index (HDI)*. Retrieved from [http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi#:~:text=The%20Human%20Development%20Index%20\(HDI,a%20decent%20standard%20of%20living,&text=The%20standard%20of%20living%20dimension,gross%20national%20income%20per%20capita](http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi#:~:text=The%20Human%20Development%20Index%20(HDI,a%20decent%20standard%20of%20living,&text=The%20standard%20of%20living%20dimension,gross%20national%20income%20per%20capita)
- Vu, K. M. (2013). *The Dynamics of Economic Growth - Policy Insights from Comparative Analyses in Asia*. Northampton: Edward Elgar.
- Weber, I. (2021). *How China escaped shock therapy: The market reform debate*. London: Routledge.
- Woodward, J. (2017). *The US vs China: Asia's New Cold War? (Geopolitical Economy)*
- World Intellectual Property Organisation (WIPO). (2019). *Global Innovation Index 2019*. Retrieved from https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2019/article_0008.html
- World Trade Organization. (2019). *World Trade Statistical Review 2019*. Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/statistics/wts2019_e/wts2019chapter05_e.pdf
- Wu, H. (2014). *China's Growth and Productivity Performance Debate Revisited - Accounting for China's Sources of Growth with a New Data Set*. New York: The Conference Board.
- Xi, J. (2021, July 8). Understanding the new development stage, applying the new development philosophy, and creating a new development dynamic. *English Edition of Qiushi Journal*. Retrieved from http://en.qstheory.cn/2021-07/08/c_641137.htm?s=03
- Xie, Y., & Zhou, X. (2014). *Income inequality in today's China* (2014). *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS)*. Retrieved from <https://www.pnas.org/content/111/19/6928>
- Xinhua. (2018). Retrieved from http://www.xinhuanet.com/english/2018-03/06/c_137020127.htm
- Yang, L., Novokmet, F., & Milanovic, B. (2019). *From workers to capitalists in less than two generations: A study of Chinese urban elite transformation between 1988 and 2013*. World Inequality Lab.
- Yao, K. (2021, September 2). What is China's 'common prosperity' drive and why does it matter? *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/china/what-is-chinas-common-prosperity-drive-why-does-it-matter-2021-09-02/>
- Yongding, Y. (2014). Don't bet on a Chinese financial melt down, at least for now, *China-US Focus* 9 April. Retrieved from <https://www.chinausfocus.com/finance-economy/dont-bet-on-a-chinese-financial-meltdown-at-least-for-now>
- Zhou, C. (2021, January 12). China GDP: how will economic growth be hit by Beijing's new caps on real estate lending? *South China Morning Post*. Retrieved from <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3117401/how-will-chinas-gdp-be-hit-beijings-new-caps-real-estate>

Çin Ekonomik Mucizesinin Kodları: Gelişen Dünya İçin Dersler

EFE CAN GÜRCAN

Doç. Dr.
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
İstinye Üniversitesi, Türkiye

Efe Can Gürcan, İstinye Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde Araştırma ve Geliştirmeden Sorumlu Dekan Yardımcısı'dır. Gürcan, aynı zamanda İstinye Üniversitesi Kuşak ve Yol Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (İSÜ-KUYÇAM) Müdürü ve Manitoba Üniversitesi Jeopolitik Ekonomi Araştırmaları Merkezi'nde Araştırma Üyesi olarak görevini sürdürmektedir. İngilizce, Fransızca ve İspanyolca bilmektedir. Gürcan, yüksek lisansını Montreal Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar Programı'nda ve doktorasını Simon Fraser Üniversitesi Sosyoloji ve Antropoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Aynı zamanda Saint Benoît Fransız Lisesi ve Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Gürcan, eski bir Social Sciences and Humanities Research Council (SSHRC)-Joseph-Armand Bombardier A Kategorisi (Kanada) bursiyeri olmasının yanı sıra Amerikan Sosyoloji Derneği Albert Szymanski Ödülü (2014) ve Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanı Ödülü'ne (2021) sahiptir. Latin Amerika ve Avrasya'da uluslararası kalkınma, uluslararası işbirliği ve çatışma ile siyasal sosyoloji alanlarında bugüne kadar beş kitap ve 30'dan fazla makale ve kitap bölümü yayımlamıştır. Gürcan'ın en son kitabı, "Imperialism after the Neoliberal Turn" (2022) başlığı altında Routledge tarafından yayımlanmıştır.

E-posta: efe.gurcan@istinye.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-5415-3163>

Atıf: Gürcan, E.C. (2022). Çin ekonomik mucizesinin kodları: Gelişen dünya için dersler. *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(2), 46-75.

ÖZ

Çin, karşı karşıya bulunduğu muazzam ölçekteki tarihi, demografik, coğrafi ve jeopolitik güçlüklerle karşın dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir ekonomik başarı elde etmiştir. Bu makale, Çin'in ekonomik başarısının ardında yatan formülün kodlarını çözmeyi ve daha ileri bir ekonomik gelişmişlik seviyesine erişmeyi arzulayan gelişen ülkeler için birtakım siyaset dersleri çıkarmayı amaçlamaktadır. Betimsel vaka çalışması ve istatistiklere dayanan makale, Çin'in ekonomik başarısının dört maddeden oluşan bir formülle açıklanabileceğini önermektedir: a) ulusal egemenliği ilerletmeye ve dış müdahalelerin etkilerini sınırlamaya yönelik bağımsızlıkçı bir ekonomiyi hayata geçirmek, b) sosyalist sistemi sürdürerek stratejik tutarlık ve uzun vadeli planlama yetilerine sahip bir partinin liderliğine dayanmak, c) ulusal bilim ve teknoloji siyasetlerinden beslenen ve kamu önderliğinde şekillenen güçlü bir sanayi altyapısının inşası, d) sosyo-kültürel ve ekolojik anlamda daha yüksek bir yaşam standardına erişmeyi gözetken dengeli bir gelişme anlayışını yürürlüğe koymak. Aynı zamanda makale bulguları; “ucuz emek tezi”, “teknoloji hırsızlığı tezi”, “dış yatırıma bağımlılık ve kapitalizmle bütünleşme” tezleri, “emperyalistleşme tezi” ve “Mao döneminin başarısızlığı tezi” gibi Çin mucizesine yönelik daha önce ortaya atılan başlıca söylencelerin iç yüzünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin mucizesi, Çine özgü sosyalizm, ekonomik kalkınma, Mao Zedung Düşüncesi, Xi Jinping Düşüncesi

DAHA YÜKSEK BİR ZENGİNLİK, YAŞAM standardı ve istikrar seviyesine ulaşmayı arzulayan gelişen ülkelere ilham olan “Çin mucizesi”, özellikle son on yıldır kalkınma çalışmalarında yaygın olarak kullanılan bir terim haline gelmiştir. Bu terimin popülerliği, Çin'in karşı karşıya bulunduğu muazzam ölçekteki tarihi, demografik, coğrafi ve jeopolitik güçlüklerle karşın dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir ekonomik başarı (Zakaria, 2011; Gürcan 2021) elde etmesinde yatmaktadır. Çin, 1949 yılında Çin Komünist Partisi (ÇKP) önderliğinde gerçekleşen demokratik halk devriminden önceki dönemde dünyanın en yoksul ülkeleri arasındaydı. Tarımsal ekonominin dayattığı “Orta Çağ” koşulları ve zayıf sanayi altyapı altında yarı sömürge mirasının felç edici etkileri ile boğuşmaktaydı. Tarihi koşullar bir yana, Çin toplam dünya nüfusunun %22'sini teşkil eden oldukça geniş bir nüfusa

sahiptir. Çin'in nüfus büyüklüğüne karşın maruz kaldığı doğal kaynak kıtlığı gelişme potansiyelinin önünde büyük bir engel teşkil etmiştir. Çin, dünyadaki tarıma elverişli toprakların ve tatlı su kaynaklarının sadece %7'sine, dünyadaki doğal kaynakların ise sadece %8'ine sahiptir. Yüzölçümünün %65'i tarıma elvermeyecek ölçüde engebeldir ve sadece %19'u insan ikametına müsaittir. Dahası, Çin'in 56 farklı etnik unsuru bünyesinde barındırması; kaynak kıtlığı ve diğer siyasal, coğrafi ve demografik zorluklar ile birlikte ulusal birliğini muhafaza etme ve gelişme çabalarına yapısal bir sınırlama getirir (Morton, 2006; Naughton, 2018). Çin'in gelişme potansiyelini zayıflatan bir diğer unsur da jeopolitik güçlüklerle ilgilidir. En basitinden, Çin'in 1971 yılına kadar Birleşmiş Milletler'e (BM) üyeliği engellenmiştir. ABD ve müttefikleri, Çin devrimini boğmak için Çin'i çevreleyen

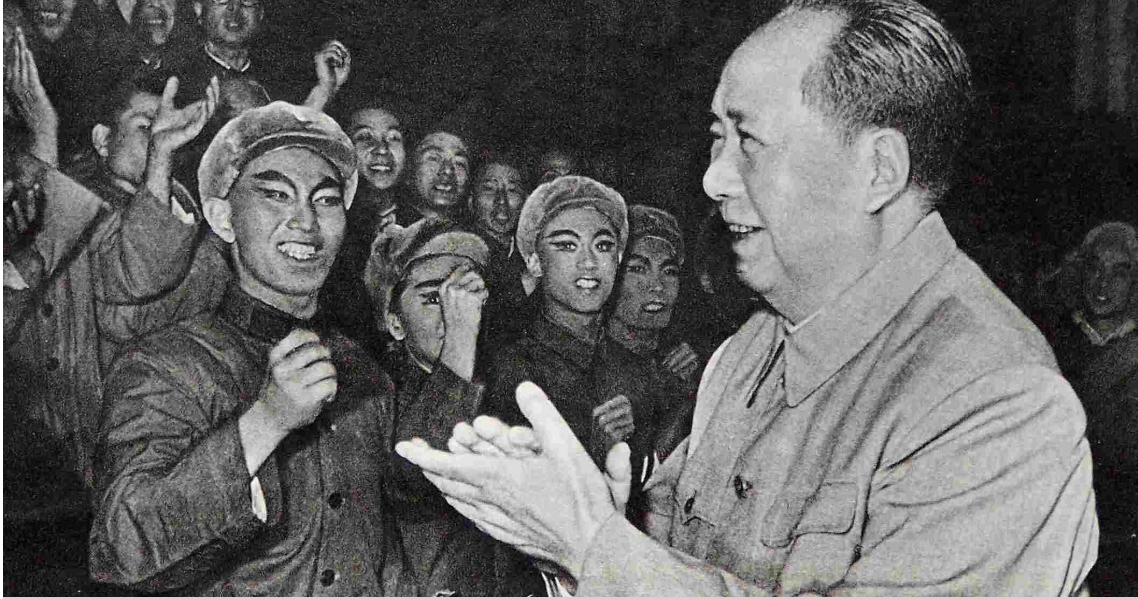
ülkelere müdahalelerini artırmıştır. Bu güçlükler, günümüzde en keskin ifadesini ABD'nin Çin'i çevreleme siyaseti kapsamında Çin'e yönelik sürdürdüğü ticaret ve teknoloji savaşında bulur (Gürcan, 2019; Gürcan, Kahraman & Yanmaz, 2021).

Bütün bu zorlayıcı koşullara karşın Çin, tarihte görülmedik bir ekonomik kalkınma performansı sergileyerek gelişen dünyaya örnek bir model sunmuştur.

Bütün bu zorlayıcı koşullara karşın Çin, tarihte görülmedik bir ekonomik kalkınma performansı sergileyerek gelişen dünyaya örnek bir model sunmuştur. 1979 yılından bu yana, hiçbir ekonomik kriz yaşamamış dünyadaki tek ekonomidir. 1979-2018 döneminde Çin ekonomisi, ÇKP yönetimi altında yıllık ortalama %9.4 oranında büyüme kaydetmiş ve dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir (Hu, 2020). Böylelikle, dünyanın en büyük üretici ve ihracatçısı olarak kendini tescil ettirmiştir. 2015 yılına gelindiğinde, dünyadaki çamaşır makinelerinin %40'ı, tekstil ürünlerinin %50'si, düğmelerin %60'ı, ayakkabıların %70'i, televizyonların %80'i ve oyuncakların %90'ı Çin'de üretiliyordu. Çin; aynı zamanda bilgisayar, ev eşyaları, havacılık ve sağlık gibi sektörlerde yüksek katma değerli ürünlerin üretiminde büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Bununla birlikte, Çin'in gelişen dünya ülkelerine en fazla kredi sağlayan ülke, dışarıya doğru en fazla doğrudan dış yatırım sağlayan ikinci ülke ve yeşil hisse senetleri ve kredilerde dünya lideri haline geldiği not edilmelidir. Çin'in yeşil finans alanında sağladığı başarılar, sürdürülebilirlik

konusundaki küresel liderliğini doğrudan bir şekilde yansıtmaktadır. Dahası Çin, elde ettiği başarılar sayesinde yeşil ulaşım ve taşımacılıkta dünya birinciliğini üstlenmiştir. Dünyanın en büyük elektrik otobüs üreticisi olmasının yanı sıra en büyük elektrikli araç ve motosiklet piyasasına sahiptir. Benzer şekilde Çin, günümüzde dünyanın en büyük güneş, rüzgâr ve hidroelektrik enerjisi üreticisi konumuna gelmiştir. Yine, dünyada sürdürülebilir enerji yatırımları konusunda birinci ülke halini almıştır (Gürcan, 2021a). Ayrıca, 1990-2015 yılları arasında kendi çabalarıyla dünyadaki yoksulluğun %70'inin ortadan kaldırılmasını sağlamıştır (Gardner, 2018).

Yukarıdaki tespitler, Çin mucizesinin genel bir tasvirini sağlar. Bu makalenin asıl amacı ise Çin'in ekonomik başarısının ardında yatan formülün kodlarını çözmek ve daha ileri bir ekonomik gelişmişlik seviyesine erişmeyi arzulayan gelişen ülkeler için birtakım siyaset dersleri çıkarmaktır. Betimsel vaka çalışması ve istatistiklere dayanan makale, Çin'in ekonomik başarısının dört maddeden oluşan bir formülle açıklanabileceğini önermektedir: a) ulusal egemenliği ilerletmeye ve dış müdahalelerin etkilerini sınırlamaya yönelik bağımsızlıkçı bir ekonomiyi hayata geçirmek, b) sosyalist sistemi sürdürerek stratejik tutarlık ve uzun vadeli planlama yetilerine sahip bir partinin liderliğine dayanmak, c) ulusal bilim ve teknoloji siyasetlerinden beslenen ve kamu önderliğinde şekillenen güçlü bir sınai altyapının inşası, d) sosyo-kültürel ve ekolojik anlamda daha yüksek bir yaşam standardına erişmeyi gözetken dengeli bir gelişme anlayışını yürürlüğe koymak. Bu formülü ortaya koyarken kullanılan betimsel vaka çalışması, "ilerleyen safhalarda siyaset yapıcılarına fayda sağlayacak şekilde geçmişi

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu Mao Zedung. (CGTN, 2017)

açıklayarak” ve “siyaset yapıcılar tarafından hatırlanmaya değer mukayeseler... ve stratejiler” oluşturarak “bir olay veya olguya ait kesitlerin” yoğun ve derinlikli bir tarihsel incelemesini sağlayan bir yöntemdir (Odell, 2001: 162). Mevcut makale, bu şekilde “Çin ekonomik mucizesi” olarak adlandırılan olgunun yoğun ve derinlikli bir incelemesini üç ana başlık altında ortaya koymaktadır. İlk başlık, merkezi planlama ekonomisi ve “Büyük İtiş Stratejisi”nin damga vurduğu Mao Zedung dönemine ışık tutmaktadır. İkinci başlık ise reform ve dışa açılma stratejilerinin öne çıktığı Deng Xiaoping ve Jiang Zemin dönemlerine yoğunlaşmaktadır. Makalenin son başlığı, Çin’in dengeli toplumsal gelişme atağına sahne olan Hu Jintao ve Xi Jinping dönemlerine ışık tutmaktadır. Bu başlık dahilinde, Çin’in ekonomik gelişmesinde devletin üstlendiği başat rol ve devletin ulusal yenilik ve teknolojiye yönelik belirleyici katkıları derinlemesine irdelenecektir.

Mao Zedung’un “Büyük İtiş” Stratejisinin Mirası

Çin ekonomik mucizesinin kökleri Mao önderliğinde (1949-1976) geçen erken devrimci dönemde aranabilir. Mao’nun önderliği, “büyük itiş stratejisi” olarak adlandırılacak ve bir zamanlar Çin’i yarı sömürge haline getirmeyi başaran Batılı güçleri en kısa zamanda yakalamaya yönelik bir hızlı sanayileşme politikası benimsemişti. Bu strateji, devletin “azami olarak mümkün bütün yatırımları ağır sanayiye aktardığı” ve “gelecek kuşakların istifade edeceği şekilde, gündelik tüketimi feda ederek tasarruf ve yatırımların harekete geçirildiği” bir merkezi planlamaya dayanmaktaydı (Naughton, 2018: 65). Tabii, ekonomi biliminde diğer ülkelerin gelişme süreçlerini evrensel olarak tanımlamaya yarayan Büyük İtiş Modeli, Çin’in tarihsel bağlamında en keskin ifadesini İkinci Beş Yıllık Plan’ın (1958-1962) bir parçası olarak “Büyük İleri Atılım”da bulmuştur. Ancak Büyük İtiş Modeli, genel olarak Birinci Beş Yıllık Plan’dan Beşinci Beş Yıllık

Plan (1953-1980) arasındaki dönemde yoğun bir şekilde uygulanmıştır:

Merkezi hükümet, 1953 yılında ağır sanayiye odaklanarak Çin'i tarımsal bir ülkeden ileri bir endüstriyel ülkeye dönüştürmeyi amaçlayan ilk Birinci Beş Yıllık Plan'ını (1953-1957) uygulamaya koydu. Bunu takip eden Beş Yıllık Plan, zirai ve sınai gelişmeye vurgu yaptı. İkinci Beş Yıllık Plan (1958-1963), ağır sanayiye dayalı sınai gelişmeyi sürdürdü. Üçüncü Beş Yıllık Plan'ın (1966-1970) başlıca amaçları tarımı geliştirmek ve temel sanayi sektörlerini güçlendirmektir. Dördüncü Beş Yıllık Plan (1971-1975), zirai ve sınai üretimi artırma ve altyapı yatırımlarını hızlandırma amaçlarını benimsedi. Beşinci Beş Yıllık Plan ise bağımsız ve göreceli olarak tamamlanmış bir sınai sistemin inşası amacını öne çıkardı (CGTN, 2020).

Tam bu noktada, söz konusu döneme ihtiyatlı yaklaşmanın gereğinden bahsedilmelidir. Akademik bir disiplin olarak tarih bilimi, insanlığın geçmişteki mücadele ve başarılarından faydalı dersler çıkarmamızı sağlayan güçlü bir vasıta olarak görülebilir (Gürçan, 2008). Ancak, geçmiş deneyimleri bugünün ahlaki standartlarıyla yorumlamak, tarihin bilimsel değerini ortadan kaldıracaktır. Bu durum Mao dönemi için de geçerlidir. Barry J. Naughton'un da belirttiği üzere, "ÇKP'nin doğduğu dönemde, bunun ["büyük itiş stratejisi"]nin getirdiği bütün insani maliyetlere karşın] gelişmeye yönelik en doğru yaklaşım olduğuna inanılıyordu" (Naughton, 2018: 65). Bununla birlikte bu strateji, en nihayetinde bugünün siyaset yapıcıları için kamu veya devlet merkezli ekonomik gelişme modelinin gücü konusunda yol gösterici bir mahiyete sahiptir. Tabii bu strateji, günümüzün ahlaki standartlarına uygun olarak ve mevcut koşullara yeniden uygulanarak güncel anlamını kazanacaktır. Her koşulda, Çin'in bugün izlediği ekonomik siyasetlerin güçlü bir şekilde Mao'nun "büyük itiş stratejisi" mirasına dayandığı buraya not edilmelidir.

Mao'nun ekonomik kalkınma stratejisi, gücünü "Çin'e özgü sosyalizm" (有中国特色的社会主义) ilkelerinden alıyordu. Bu ilkeler, evrensel modeller veya yaygınca kabul gören standartların "eğer herhangi bir fayda sağlayacaksa, özgül ulusal özellikler ile birleştirilmesi ve belirgin bir ulusal biçime büründürülmesi" gereğinden hareket eder (Mao, 1967: 61). Söz konusu gereklilik, ekonomik gelişme için de geçerlidir. Mao, Çin'e özgü sosyalizmin ilkelerinden hareket ederek geçmiş hata ve başarılarından ders çıkarılmasını, dogmatik ve kitâbî yorumlamaların terk edilmesini ve "gerçeğin olgulardan yola çıkarak aranmasını" salık verir (Mao, 1971; Gürçan, 2008). Bu şekilde, Mao'nun Çin'e özgü sosyalizmi, sosyalizmin evrensel ilkelerinin Çin'in tarihi özgüllüğüne ve değişen gerçekliğine uyarlanması olarak tasavvur edilebilir (Gürçan, 2008). Çin'e özgü sosyalizmin çerçevesi, Mao'dan sonra gelen siyaset yapıcıları sosyalizme dayalı yerli ve milli bir ekonomik model geliştirmeleri konusunda cesaretlendirmiştir (Naughton, 2018; Currie-Alder, 2014; Harrison, 2020).

Mao'nun ekonomik kalkınma stratejisi, gücünü "Çin'e özgü sosyalizm" ilkelerinden alıyordu.

Mao'nun "büyük itiş stratejisi", hem fiziksel hem de insani sermaye birikimi yaratarak salt büyük ölçekli bilimsel, teknolojik ve sınai atılımlara vesile olmamıştır. Bu strateji, aynı zamanda Çinlilerin büyük çoğunluğunu tarihte ilk defa evrensel sağlık ve eğitim sistemiyle tanıştırmıştır. Büyük itişin başlıca özneleri arasındaki birçok bilim insanı ve mühendis, modern Çin tarihinde ilk defa merkezi bir bilimsel ve teknolojik sistem altında kitlesel ölçekte seferber edilmiştir (Naughton, 2018; Currie-Alder,

Önceki Çin Cumhurbaşkanı Hu Jintao, 1911 Devrimi'nin yüzüncü yılı nedeniyle Büyük Halk Salonu'nda düzenlenen törende eski lider Jiang Zemin ile, 9 Ekim 2011. (China Daily, 2011)

2014; Harrison, 2020). Bu kapsamda oluşturulan Çin'in Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1953 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Söz konusu planın uygulamaya konulmasından bir yıl önce, 1952 yılında, Çin henüz tarımsal bir ekonomiye sahipti ve ekonomide en küçük paya sahip sanayinin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya (GSYİH) oranı sadece %20'ydi. 1952-1978 döneminde, Mao'nun "büyük itiş stratejisi" sayesinde Çin ekonomisi yıllık ortalama %6 oranında büyüme sağladı ve sanayi üretimindeki ortalama büyüme oranı %11.5'i yakaladı (Naughton, 2018; Chan, 2018; Dollar, Huang & Yao, 2020). 1970'li yılların ikinci yarısına doğru, "büyük itiş stratejisi" ile bu stratejinin yüksek tasarruf ve sınırlı bireysel tüketim siyasetleri aracılığıyla sanayinin ekonomideki payı tarım sektörünün payının önüne geçti ve hizmet sektörü en büyük pay ile ekonomide %46'larda bir ağırlık yakaladı (Dollar, Huang & Yao, 2020). Ekonomik gelişmenin yanı sıra sağlık ve eğitim alanında elde edilen toplumsal kazanımlar sonucunda, ortalama yaşam süresi 1931 yılında 25'ten 1956 yılında 63-66 bandına yükseltildi (Kiely, 2015).

Mao Sonrası Dönemde Reform ve Dışa Açılma Stratejisi

Çin devriminin erken dönemindeki siyaset yapıcıları, uzatmalı bir devrimci mücadele geçmişine sahip tecrübeli devrimcilerdi. Uzun mücadelelerini başarıyla taçlandırmışlardı. Ancak, siyaset ve ekonomi alanlarında devlet idareciliğinde tecrübe sahibi değillerdi. Dolayısıyla, deneme yanılma yöntemi ile keşfetme ve öğrenme safhasında hatalar kaçınılmazdı. Öte yandan, erken devrimci dönemin "büyük itiş stratejisi"nin engin kazanımlarının önemi azımsanamayacak ölçüdedir. Bu kazanımlar, sosyalist inşa için sağlam bir fiziksel ve insani altyapı temeli oluşturma anlamında Çin'in ekonomik mucizesinin sıçrama taşı olarak görev görmüştür. Ne var ki, 1970'lerin sonuna doğru, siyaset yapıcılarının aceleciliği ve sabırsızlığından kaynaklanan birtakım uygulamaların uzun vadede sürdürülebilir olmadığı ortaya çıkmıştır. Dahası, 1970'lerin sonuna doğru ve 1980'lerin başlarında,

hem Sovyet ekonomisinin gerilemesi hem de Sovyet-Çin anlaşmazlığının etkisiyle “büyük itiş” ile ilişkilendirilen Sovyet gelişme modeli Çinli siyaset yapımcılarının gözünde inanırlığını yitirmişti. Doğru zamanı kollayarak Sovyet mirasından iyice ayırışma iradesi de ortaya çıkmıştı. Bu bağlamda, Çinli siyaset yapımcıları, ülkenin sosyalist inşa sürecinin henüz ilk aşamalarında olduğuna ve uluslararası komünist hareketin geri çekilmesi ile Üçüncü Sanayi Devrimi’nin ilerlemesiyle küresel kapitalizmin yeni bir dinamizm kazanması gibi kimi engeller yüzünden bu durumun daha uzunca bir süre devam edeceğine ilişkin daha güçlü bir farkındalık kazandılar. Bütün bunlara bağlı olarak, Çin’in Deng etrafında toplanan yeni önderliği, yeni küreselleşme dalgasından istifade ederek ve Mao’nun ölümünden sonra yaşanan iktidar boşluğunu sona erdirip siyasal meşruiyeti yeniden tesis ederek ekonomiyi seferber etmek için yepyeni bir çerçeve benimsemiştir. Çinli siyaset yapımcılarına göre bu çerçeve, iç siyasal istikrardan ödün vermeksizin hızlı bir şekilde Sovyet ekonomisini geçme ve Batılı ekonomileri yakalama yolunda uygulanabilir bir alternatifti.

Deng, 1970’lerin sonuna doğru Mao’nun “Çin’e özgü sosyalizm”e yönelik katkılarının daha yakından özümsemesini ve gelişmenin odak noktasını sınıf mücadelesinden Çin sosyalizminin temeli olarak görülen “üretici güçleri” ilerletme görevine doğru kaydırarak modernleşmede yeni bir yol haritası oluşturmayı önerdi (Deng, 1987: 17; Gürcan, 2021b). Esasında, bu yol haritasının özgün hali, Mao’nun Sovyet İktisadının Eleştirisi eserinde ifadesini buluyordu. Deng, buradan yola çıkarak “ekonomik gelişme bizim ilk amacımızdır ve geriye kalan her şey bu amaca tabi tutulmalıdır” savını öne sürdü (Deng, 1987: 116; Mao, 1977). Burada yeniden vurgulanmalıdır ki, Mao’nun Sovyet İktisadının Eleştirisi ve Dört Modernleşme çerçevesi Deng’in modernleşme ve piyasa sosyalizmi modelinin

temelini oluşturur: “Sanayi ve tarımı, bilim ve kültürü modernleştirmenin yanı sıra ulusal savunmayı da modernleştirmeliyiz... [Ayrıca] Devlet kapitalizmi sayesinde birçok yeni tecrübe kazandık” (Mao, 1977: 65). Deng, “değişik tarihi koşullarda değişik politikalar ortaya çıkar” diye savlayan Mao’nun düşüncelerini öne çıkararak Dört Modernleşme tezini sistematik bir çerçeveye büründürmüştür: “bir odak noktası (tarımın, sanayinin, savunmanın ve bilim ve teknolojinin gelişmesine odaklanan ekonomik inşa)” (Deng, 1984: 187-188). Deng’e göre, Dört Modernleşme ise “İki Temel Nokta” üzerinden yürütülmelidir: a) Dört Esas İlke’yi sürdürmek (sosyalizmi, halk diktatörlüğünü, ÇKP önderliğini ve Mao Zedung Düşüncesini sürdürmek) ve b) dünya ekonomisi ile bütünleşen bir pazar sosyalizmi sistemine doğru reform ve dışa açılma siyasetini sürdürmek (Deng, 1984: 187-188; Wu, 1996; ÇKP, 1991; Gürcan, 2021b).

Deng, ortak refah ve devletin ekonomiyi rehberlik etmesi düşüncesinden yola çıkarak, “dış yatırım sermayesinin... bütünüyle sosyalist ekonominin gelişimine hizmet edecek şekilde planlı olarak” hızlandırılmasını öngörüyordu.

Tam bu noktada, Deng’in reform ve dışa açılma stratejisinin piyasa köktencilliğini savunan neoliberal bir çerçeveye oturtulmadığını vurgulamak gerekir. Deng, ortak refah ve devletin ekonomiyi rehberlik etmesi düşüncesinden yola çıkarak, “dış yatırım sermayesinin... bütünüyle sosyalist ekonominin gelişimine hizmet edecek şekilde planlı olarak” hızlandırılmasını öngörüyordu (Deng, 1984: 96). Bu şekilde anlaşılmaktadır ki

Deng Xiaoping (sağda) Jiang Zemin (solda) ile birlikte, 12 Kasım 1989. (China Daily, 2014)

Deng, Mao'nun (1961: 413) "sadece modernleşme Çin'i kurtarabilir, sadece yabancı ülkelerden öğrenmek Çin'i modernleştirebilir" saptamasından yola çıkmıştır. Benzer şekilde Deng, "piyasanın kapitalist olduğu ve sadece planlamanın sosyalist olduğu" görüşünü reddetmişti (Deng, 1984: 136). Tersine, hem planlamanın hem de piyasa güçlerinin, en nihayetinde "üretici güçlerin özgürleşmesi ve gelişimi, sömürü ve kutuplaşmanın ortadan kaldırılması ve herkes için tam refahın sağlanacağı" (Deng, 1984: 243) bir sosyalist sisteme hizmet edecek şekilde kullanılması gerektiğine inanıyordu. Ancak, Deng'e göre bu amaçlar "adım adım" hayata geçirilmeliydi ve süreç içerisinde birçok güçlük ve çelişkiyle karşılaşılması muhtemeldi: "Koşullar izin verdiğinde, bazı alanlar diğerlerinden daha hızlı gelişebilir; daha hızlı gelişenler ise daha sonra bütün [alanların] refaha kavuşacağı şekilde geride kalanların ilerlemesine ön ayak olabilir (Deng, 1984: 244)."

Deng, Çin'in coğrafi ve demografik genişliği nedeniyle merkezi planlamanın

ekonominin her alanında etkin bir şekilde uygulanabilmesine elverişli olmadığına ayırdına varmıştı. Bu nedenle, planlamadan vazgeçmeksizin planlamanın merkezi niteliğini sınırlandırmayı öneriyordu (Naughton, 2018). Böylelikle, reform ve dışa açılma tarımın ademi merkezileştirilmesiyle başladı ve sanayinin dereceli bir şekilde özel sektöre açılmasıyla devam etti. Ekonomi, "dış yatırımcıları bağlayıcı ve sıkı bir şekilde uygulanan kılavuz ilkelere [dayanarak] ... sınai temelini dış yatırımcılara açtı" (Marino, 2018: 42). Buradaki asıl amaç, uzun vadede teknoloji transferi ve teknolojik bilgi birikimi gerçekleştirebilmek için ihracat odaklı bir model aracılığıyla doğrudan dış yatırımcılardan istifade etmektir (Marino, 2018). Bu şekilde, reform ve dışa açılmanın, piyasa köktencilğine kapılmaksızın ve Batı ekonomilerine tam teslimiyet sağlamaksızın devlet merkezli bağımsızlıkçı bir gelişme modelini uygulamaya koymanın bir vasıtası olarak kullanıldığı söylenebilir.

Jiang dönemi (1989–2002), yeni bir

Hu Jintao ve Xi Jinping ÇKP 18. Genel Kurultay'ında delegeleri selamlıyor, 16 Kasım 2012. (Hua You /China Daily, 2012)

küreselleşme dalgasının ve ABD'nin tek kutupluluk projesinin damga vurduğu bir döneme denk gelmiştir (Gürcan, 2019; Gürcan, 2021b). Küreselleşmeyi ekonomik, toplumsal ve siyasal göstergelerini birlikte değerlendiren KOF Küreselleşme İndeksi verilerine göre dünyanın küreselleşme puanı, neredeyse sürekli bir artış içerisinde 1970 yılında 38.43'ten 2002 yılında 53.37'ye fırlamıştır (KOF Globalisation, 2020). Yukarıda tasvir edilen koşullar altında, Jiang döneminin siyasal ve ekonomik çerçevesi “Üç Temsil” düşüncesi tarafından tayin edilmiştir. Dönemin yeni gerçeklikleri ve ihtiyaçlarına cevaben şekillenen bu düşünce, “Çin'in üretici güçlerinin gelişiminin, Çin'in ileri kültürel gelişiminin yöneliminin ve Çin'in geniş kitlelerinin temel çıkarlarının gerekliliklerini” temsil etmektedir (Jiang, 2002: 8). Üç Temsil'in “ileri üretici güçler” bileşeni, Mao ve Deng'in Dört Modernleşme vizyonuna tekabül eder (Jiang, 2002: 183). Bu şekilde, Çin ekonomisinin “kamu mülkiyetinin esas olduğu sosyalist piyasa

ekonomisi”ne doğru ilerletilmesi ön görülmüştür. Burada bahsi geçen “kamu mülkiyeti”, devlet mülkiyeti teriminden daha geniş bir anlama sahiptir. Devlet Mülkiyetindeki Teşekküller'in (DMT) yanı sıra Kolektif Mülkiyetli Teşekküller (KMT) ile kooperatifler ve “DMT ve KMT”lerin özel ve yabancı girişimcilerle birlikte katılım sağladığı hissedarlıklar” gibi çeşitli karma mülkiyet biçimleri de kamu mülkiyetine dahil edilir (Wang, 2011: 459). Bu çerçevede dahilinde Çin, 2000 yılında “DMTler ve kamu ticari bankaları dahil olmak üzere Çinli firmaları küresel oyuncular haline getirmeyi amaçlayan” bir “dışarıya çıkma” (going-out) stratejisini yürürlüğe koymuştur (Yueh, 2018: 114).

Üç Temsil'in “ileri kültür” bileşeniyle ilgili olarak Jiang, “ekonomik gelişmeye yönelik tinsel ve entelektüel destek” sağlayacak olan ve özgüven, rekabet, verimlilik, demokrasi ve yenilik değerleri üzerine kurulu bir ulusal kültürün desteklenmesini öngörmüştür (Jiang, 2002, :188-189). Son olarak, Üç Temsil'in “en geniş kitleler” bileşeni,

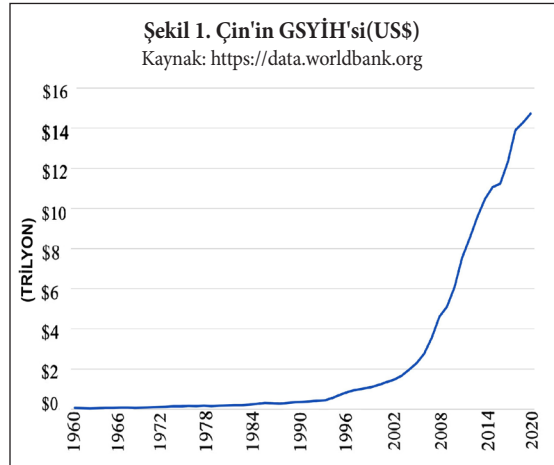
“toplumun geniş kesimlerini ve büyümekte olan piyasaları güçlü ve etkin bir parti önderliği altında toplamayı” amaçlar (Jiang, 2002: 16). Jiang’a göre, bu amaç “özel sektör oyuncularına yönelik “devlet dışı şirketlerde parti inşası” görevini içerir (Jiang, 2002, : 21-23).

Söz konusu dönemde Çin, hızlı bir büyüme ve sanayileşme kaydetmiştir. 1990’ların sonuna doğru ise hızlı yaşanan bu sürecin gelir eşitsizliği, çevresel bozulma ve toplumsal refahta yaşanan gerilemeler gibi istenmeyen yan etkilerini ortadan kaldırma görevi belirmiştir. En basitinden bu dönemde, Çin’in GINI indeksi, 1980 yılında 0.33’ten 1990’da 0.35’e ve 2000 yılında 0.4’e çıkmıştır (Chen, vd., 2010: 20; Gürçan, 2021b). Bu zorluklar karşısında şekillenen Onuncu Beş Yıllık Plan (2001–2005), bölgesel eşitsizlikleri gidermeyi, eğitimin niteliğini artırmayı, ormanlık alanları genişletmeyi, harcanabilir geliri yükseltmeyi, altyapı yatırımlarını hızlandırmayı ve sağlık hizmetlerini ilerletmeyi hedeflemiştir (China Daily, 2011). Onuncu Beş Yıllık Plan’ın aynı zamanda kamu sektörüne daha güçlü bir vurgu yaptığının altını çizmek gerekir: “Mülkiyet sisteminin daha da ilerletilmesi gerekir. Kamu sektörünün ekonomideki hâkimiyetini sürdürmeliyiz, devlet mülkiyetindeki sektörün önderlik rolünü sağlamalıyız, çeşitli kolektif girişimler geliştirmeliyiz ve ekonomide özel ve bireysel sektörlerin sağlıklı gelişimini desteklemeli, özendirilmeli ve buna rehberlik etmeliyiz (Zhu, 2001).” Bununla birlikte, bu dönem boyunca Çin ise ulusal düzlemde stratejik öneme sahip olması nedeniyle devlet desteğine gereksinim duyan 120 şirketlik bir liste hazırlamıştır. Listeye dahil edilen şirketler, yakında küresel oyuncu haline getirilmesi amaçlanan ve elektrik, kömür, otomotiv, elektrikli aletler, ilaç, ulaşım ve taşımacılık, havacılık ve

bilgi teknolojileri gibi stratejik sektörlerde faaliyet gösteren “milli şampiyonlar” olarak tasavvur edilmiştir (Kiely, 2015).

Dengeli ve Çok Yönlü Gelişmeden Ulusal Canlanma İçin Çin Rüyasına: Hu Jintao ve Xi Jinping Dönemlerinde Sosyalizmin Daha İleri Bir Aşamasına Doğru

Hu yönetimi (2002-2012) göreve başladığında, Çin’in üretici güçleri, sömürü ve toplumsal kutuplaşmaya karşı mücadeleye daha fazla odaklanılmasına izin verecek ölçüde bir olgunluk seviyesine erişmekteydi. GSYİH, üretici güçlerin gelişmişlik seviyesini anlamak için kullanılan temel bir göstergedir. Çin’in GSYİH’si ise 2000’li yıllarda gözle görülür bir sıçrama yaşamıştır (bkz. Şekil 1). Bu koşullar altında Hu, toplumsal hoşnutsuzluk sorununu çözüme ulaştırmak için ve Çin’in ekonomik olgunlaşmasından güç alarak “uyumlu toplum” stratejisini geliştirmiştir. Bu kapsamda, 10. Beş Yıllık Plan (2001-2005), sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesini ve Devlet Mülkiyetindeki Teşekküller’in (DMT) modernleştirilmesi amacını öne çıkarmıştır. 12. Beş Yıllık Plan

(2011-2015) ise eğitim, bilim ve teknolojinin yanı sıra uyum esasına göre çevresel koruma önceliğini benimsemiştir (CGTN, 2020). Uyumlu toplum anlayışından güç alarak Çin, 2008 yılında yerel yönetimlerin asgari ücretleri artırmaya itecek olan yeni bir Emek Sözleşmesi Kanunu kabul etmiştir. Ayrıca bu kanun, kayıtlı istihdamı özendirmekle birlikte sözleşme yenilenmesini kolaylaştırmış, belirli maaş standartları oturtmuş ve sosyal güvenlik fonlarını güçlendirmiştir (Gürçan & Mete, 2017: 12-13).

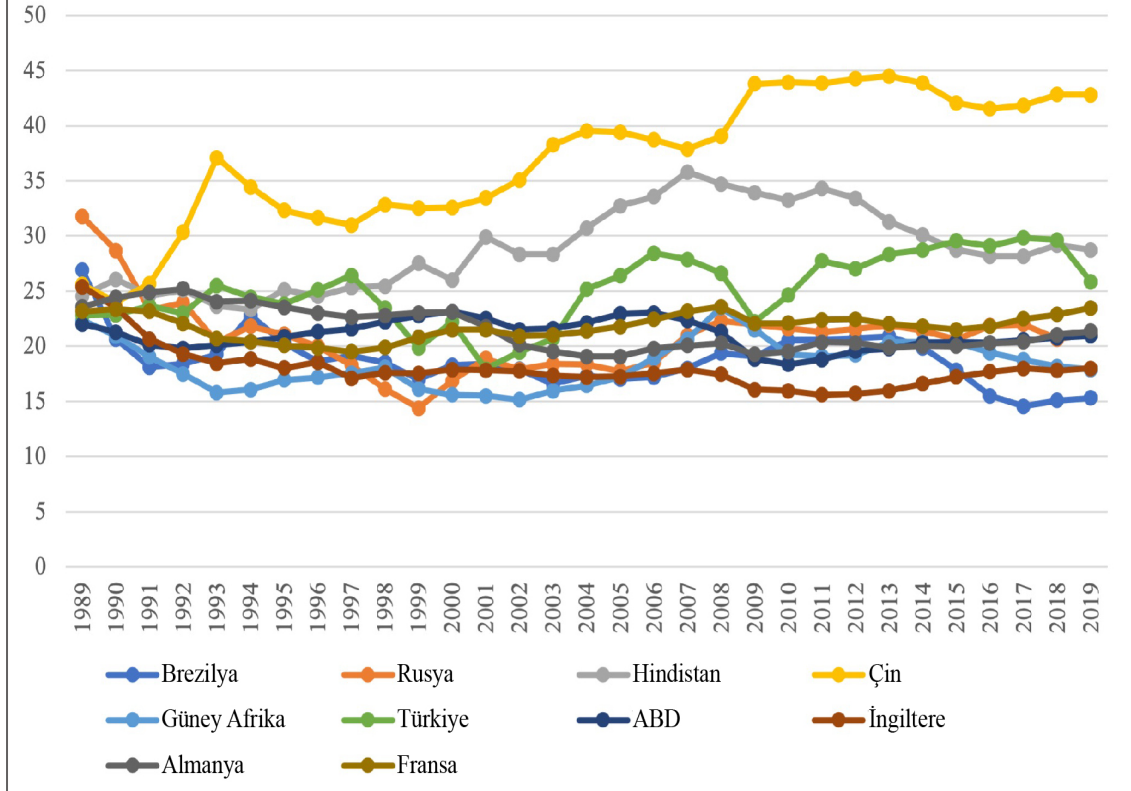
Hu yönetimi, daha sonra Xi yönetimi tarafından daha da derinleştirilecek olan sosyal politikaları, devlet merkezli pratikleri ve büyük ölçekli altyapı yatırımlarını hızlandırmıştır.

Hu'ya göre, “toplumsal uyum, Çin'e özgü sosyalizmin temel bir özelliğidir” (Hu, 2007). Onun toplumsal uyum vizyonu, “sosyal eşitlik ve adaletin” teşvik edilmesiyle sınırlı değildir. Bu vizyon eksiksiz ifadesini “kentsel ve kırsal kalkınmanın dengelenmesi, bölgeler arası kalkınma, ekonomik ve sosyal kalkınma, insan ve doğa arasındaki ilişkiler, iç kalkınma ve dış dünyaya açılma”da bulmaktadır (Hu, 2007). Hu'nun vizyonunun, Mao'nun “Çin'in somut gerçekliği” ile uyumlu dengeli kalkınma için görüşlerini sunduğu On Temel İlişki Hakkında başlıklı konuşmasındaki görüşleri güçlü bir şekilde yansıttığını fark etmek mümkün değildir (Mao, 1974). Dahası Hu, toplumsal uyumun sağlanmasında, insanı ilk sıraya yerleştiren dengeli, çok yönlü ve sürdürülebilir bir kalkınma modelini teşvik etmek için bilim ve eğitimin rehberliğinden tam olarak yararlanmaktan oluşan politika çerçevesinin merkezine “Kal-

kınmaya Bilimsel Bakış Açısını” oturtmuştur (Hu, 2007; Gürçan, 2021b). Bu şekilde, Hu'nun “her bakımdan orta düzeyde müreffeh bir toplum” inşa etme vizyonu, Çin'i “yönetimi halk adına yürütme” ve “farklılıkların ortasında uyum arama” görevlerine daha güçlü şekilde sarılmaya yöneltmiştir (Hu, 2007).

Bu bağlamda Hu yönetimi, daha sonra Xi yönetimi tarafından daha da derinleştirilecek olan sosyal politikaları, devlet merkezli pratikleri ve büyük ölçekli altyapı yatırımlarını hızlandırmıştır. Onbirinci Beş Yıllık Plan (2006-2010) kamu sektörüne daha da büyük bir önem atfetmiştir. Bu şekilde, “hükûmet sermayesini milli güvenlik için kritik ve milli ekonominin ekonomik atardamarlarında bulunan önemli sınai sektörlerle doğru yönlendirmeyi, devlet mülkiyetindeki dağılımı en iyi hale getirmeyi, devlet mülkiyetindeki ekonominin denetleyici gücünü, etkisini ve itici gücünü pekiştirmeyi ve bu ekonominin önderlik edici işlevini uygulamayı... büyük şirket ve teşebbüs topluluklarını ve bunların rekabet edici güçlerini geliştirmeyi... kolektif girişim reformunu derinleştirmeyi sürdürmeyi ve çok biçimli kolektif ekonomiyi geliştirmeyi” amaçlamıştır (PRC, 2006). Ayrıca bu plan, bağımsız bir üretim sistemi inşa etme ve bağımsız yenilik yetileri geliştirme görevine güçlü bir vurgu yapmıştır (PRC, 2006).

Yukarıdaki bağlamda düşünüldüğünde brüt sabit sermaye oluşumu, altyapı gelişimi için temel bir gösterge olarak alınabilir. Bu gösterge sadece arazi iyileştirmeleri, tesis, makine ve teçhizat alımlarını değil, aynı zamanda yol, demiryolları, okullar, ofisler, hastaneler, özel konutlar, ticari ve endüstriyel binaların inşaatını da içermektedir. Mevcut veriler, Çin'in brüt sabit sermaye oluşumunun 1989-2001 döneminde yaklaşık 7.85 yüzde puanı kadar büyüdüğünü göstermektedir. 2002-2012 arasında, bu büyüme Hu yönetimi

Şekil 2. Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (GSYİH'ye Oranı, %)Kaynak: <https://data.worldbank.org>

altında 9.19 yüzde puanı olarak kaydedilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, devlet güdümlü ekonomik kalkınma modeli aracılığıyla Çin'in brüt sabit sermaye oluşumunun ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi emperyalist ülkeleri bile geride bırakmış olmasıdır (Bkz. Şekil 2).

Çin'in sosyal politikalarının genişlemesi, "sosyal güvenlik ve istihdama yönelik kamu harcamaları", "emekli maaşı ve sosyal refaha yönelik hükümet harcamaları" ve "cari sağlık harcamalarının bir yüzdesi olarak iç genel devlet sağlık harcamaları" ile ilgili verilere atıfta bulunularak değerlendirilebilir. Sosyal güvenlik ve istihdam ile ilgili olarak, Çin'in kamu harcamaları %328'in üzerinde bir oranda önemli bir artış kaydetmiştir (bkz.

Şekil 3). Bu durum, Çin'in yalnızca 1995-2006 döneminde %686'dan fazla artan emeklilik ve sosyal refah harcamalarından farklı değildir (bkz. Şekil 4). Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bunların hepsi 2010 yılında hızlanan ve 2017'ye kadar %51.3'e ulaşan Çin'deki emeğin GSYİH'deki artan payına yansımıştır (bkz. Şekil 5). Dahası, 2000 yılında Çin, genel devlet sağlık harcamaları alanında emperyalist ve başlıca gelişen ülkeler örneklemimizde en kötü performans gösteren ikinci ülkeydi. Ancak 2000'lerde, Çin'in genel hükümet sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamalarına oranındaki payı çarpıcı bir artışa tanıklık etmiştir ve bu oran yaklaşık 34.5 yüzde puanı artmıştır. Böylelikle, Çin'in örneklemimizdeki en yüksek

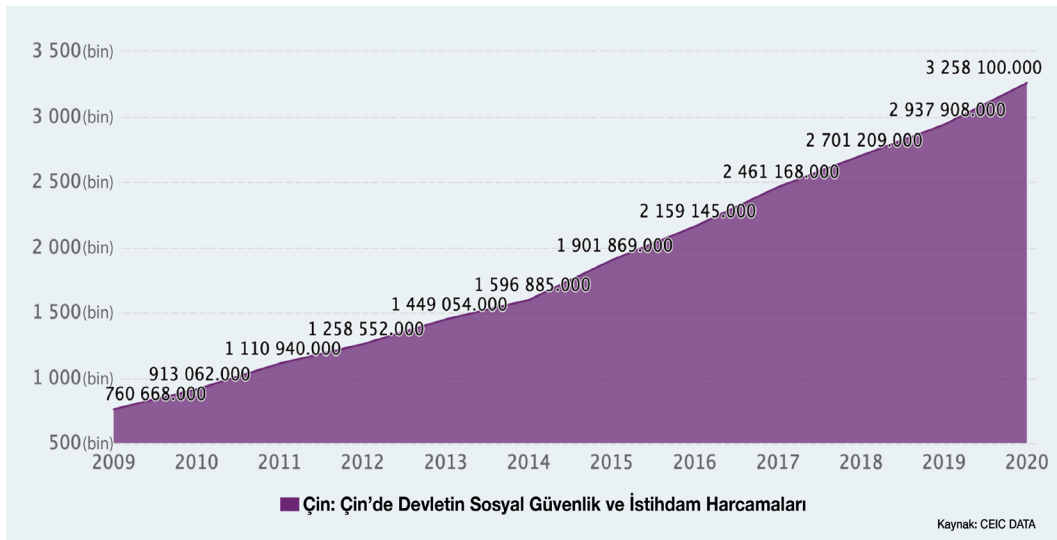
artış oranını sergilediği ve özellikle Hu ve Xi yönetimleri altında hızlandığı anlaşılmaktadır. Mevcut veriler, kamu sağlık harcamalarının 2010'dan itibaren toplam sağlık harcamalarının %50'sinin üzerinde bir düzeye ulaştığını göstermektedir (bkz. Şekil 6). Benzer bir durum, 1999'da %1.88'den 2010'da 3.75'in üzerine yükselen Çin hükümetinin eğitim harcamaları (GSYİH'nın yüzdesi olarak) için de geçerlidir (bkz. Şekil 7). Çin'in ortalama ücretlerinde de yükseliş eğilimi görülmektedir ve bu ücretler düşük enflasyon koşullarında neredeyse %237 oranında artmıştır (bkz. Şekil 8). Bütün bu gelişmeler, esas olarak Hu'nun çok yönlü kalkınma stratejisi ve daha sonra Xi'nin çabaları sayesinde, 2010'dan bu yana GINI endeksinin (veya gelir eşitsizliğinin) azalmasına yansımıştır. Bu noktada, Çin'in GINI endeksindeki değişimlerin, 2000'lerdeki toplumsal kazanımları genel haliyle ortaya koyduğu vurgulanmalıdır

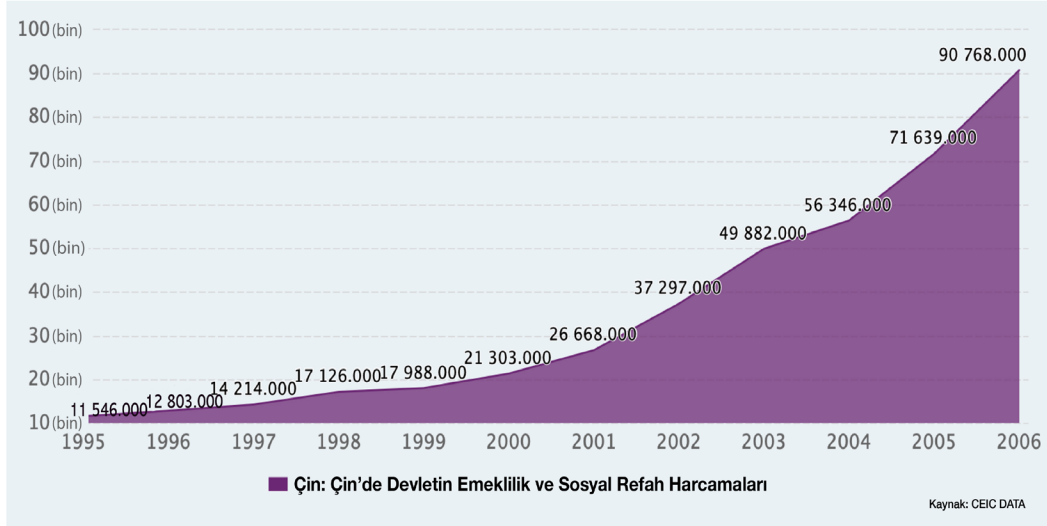
(bkz. Şekil 9). Çin, İnsani Gelişme Endeksi'nde (İGE) de benzer bir performans sergilemiştir. İGE; sağlık, eğitim ve yaşam standardında insani gelişmeyi ölçen bir yöntemdir. Genel olarak, 1990-2019 döneminde Çin'in İGE'sinde sabit bir artış yaşanmıştır. Bu artış, toplamda 0.262 puanlık bir artışa tekabül etmektedir (bkz. Şekil 10). En son tahlilde, yukarıda sıralanan kazanımların Çin gelişme modelinin başarısını yansıttığı söylenebilir.

Çin'in daha insan odaklı bir ekonomi politikasına geçişi, tarihsel bir kopuş gerçekleştiren Xi yönetimi altında büyük bir hız kazanmıştır. Bu yönetim, Hu'nun temel sosyalist değerler vizyonunu ilerletmiş, yolsuzluk ve eşitsizliğe karşı mücadeleyi derinleştirmiş ve Hu'nun çabalarının bir devamı olarak Amerikan yanlısı unsurları devletten uzaklaştırmada kayda değer başarılar elde etmiştir (Martin, vd., 2021; Dorfman, 2018). ABD'nin küresel hegemon-

Şekil 3. Çin'de Devletin Sosyal Güvenlik ve İstihdam Harcamaları (RMB Cinsinden)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

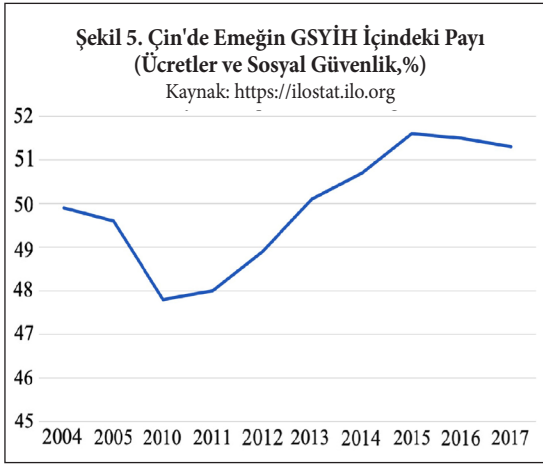
Şekil 4. Çin'de Devletin Emeklilik ve Sosyal Refah Harcamaları (RMB Cinsinden)Kaynak: <https://data.worldbank.org>

yasının gerilemesi ve küresel siyasetin çok kutuplaşmasıyla karakterize edilen bir dünyada (Gürcan, 2019; Gürcan, 2021b) Xi, “Dört Güven Meselesi” doktrini ve “Çin Rüyası” kavramlarında tam ifadesini bulan Çin’in özgüvenini ve zenginliğini geri kazanmaya çalışmaktadır. “Dört Güven Meselesi”nin kökenleri, Hu’nun 18. ÇKP Genel Kurultayı’nda yaptığı ve sosyalizmin geleceğine olan güvenin korunmasının önemine, sosyalizmin bir teori olarak bilimsel doğasına ve sosyalizmin bir sistem olarak üstünlüğüne işaret ettiği konuşmaya kadar uzanır. 2014 Yılında Xi, bu bileşenlere Çin kültürünün değerine ve canlılığına olan güveni vurgulayan dördüncü bir bileşen eklemiştir. Jeopolitik rekabetin yoğunlaşması ve ülkenin ekonomik başarısının sürekliliğinden kaynaklanan Çin’in artan özgüveni de eksiksiz tanımını “Çin Rüyası” ifadesinde bulmaktadır (Gürcan, 2021b; China Research Center, 2012). Xi, Çin Rüyasını şöyle tanımlar:

Çin halkı ve ulusu tarafından sevilen ve arzulanan bir rüya. Çin’i her yönden varsıl bir toplum haline getirme ve Çin ulusunu gençleştirme rüyası. Herkesin kendi rüyasını gerçekleştirme rüyası. Tüm ulusun çaba gösterdiği bir rüya ve Çin’in, insanlığın barışına ve gelişimine daha fazla katkıda bulunmaya olan bağlılığını dünyaya göstermek için bir rüya (Xi, 2014a: 179).

Bu nedenle, Çin Rüyası, Deng’in modernizasyon planını gözden yitirmeksizin Hu’nun eşitlik ve sürdürülebilirlik vizyonunu daha da derinleştirerek Çin ulusunun gençleşmesini hedefler:

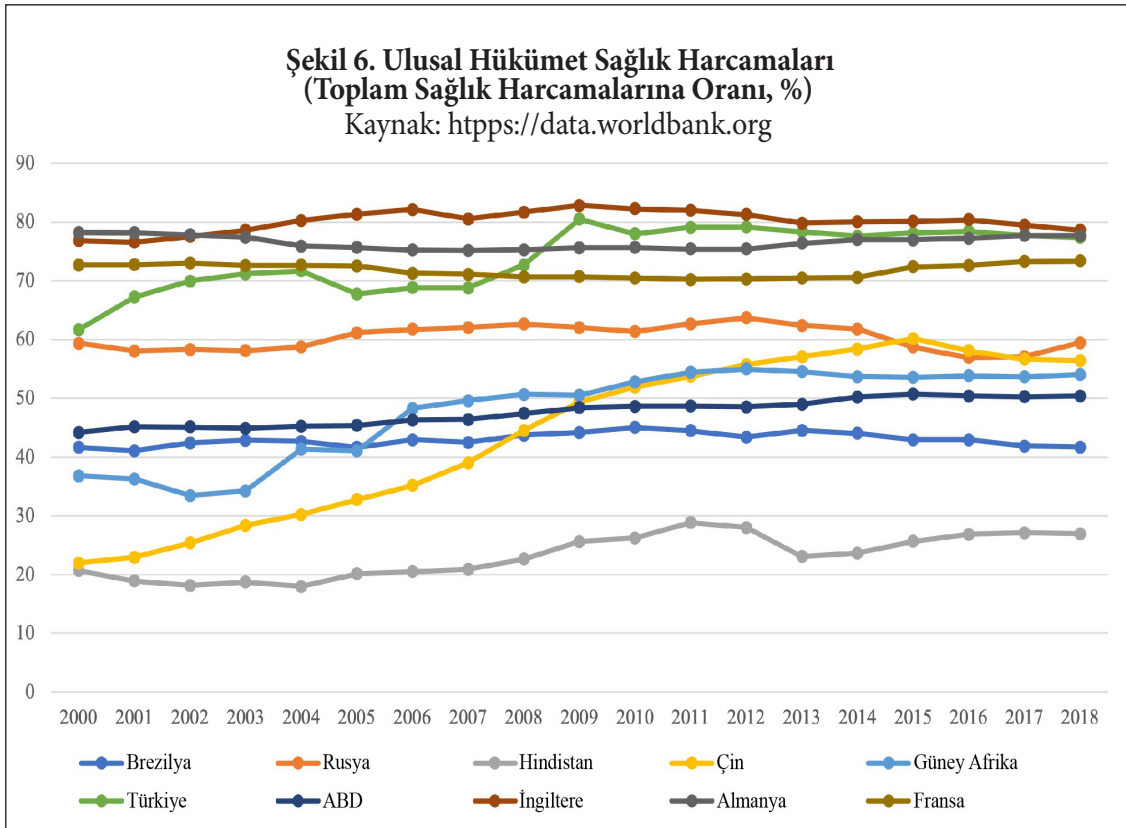
Kalkınmaya en büyük önceliği vermeye, insanı ilk sıraya yerleştirmeye, reform ve dış açılımda ısrar etmeye, ekonomik, politik, kültürel, sosyal ve ekolojik ilerlemeyi kapsamlı bir şekilde teşvik etmeye ve modernleşme hamlesinin her alanında eşgüdümlü ilerlemeyi teşvik etmeye devam edeceğiz (Xi, 2014b: 8-12).

Xi Jinping Düşüncesi'ne göre, bu tür bir gençleşmenin anahtarları “daha iyi eğitim, daha istikrarlı istihdam, daha tatmin edici gelir, daha fazla sosyal güvenlik yardımı, daha iyi

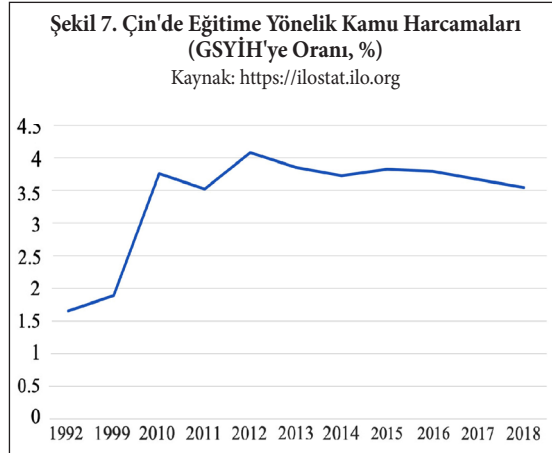
tıbbi ve sağlık hizmetleri, daha konforlu yaşam koşulları ve daha güzel bir çevre” olmalıdır (Xi, 2014b: 16). Bu konuda özellikle vurgulanmaya değer olan nokta, Xi'nin işçi sınıfını “orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmeyi tamamlamanın ana gücü” olarak ele almasıdır (Xi, 2014b: 56; Gürcan, 2021b).

Xi yönetimi altında, Çin'in devlet güdümlü ekonomik kalkınma modeli – devletin ekonomik gelişmenin gidişatını uzun vadeli plan ve stratejilere dayalı olarak genel hatlarıyla belirlediği – daha yüksek bir olgunluk derecesine ulaşmıştır. Bu olgunluk düzeyi ifadesini, ÇKP Merkez Komitesi'nin Reformun Kapsamlı Bir Şekilde Derinleştirilmesine İlişkin Bazı Ana Konulara İlişkin Kararı'nda bulmaktadır:

Kamu mülkiyetinin baskın rol oynadığı ve farklı ekonomik sektörlerin yan yana geliştiği temel ekonomik sistem, Çin özel-liklerine sahip sosyalist sistemin önemli bir direğidir ve sosyalist piyasa ekonomisinin temelidir. Hem kamu hem de kamu dışı sektörler, sosyalist piyasa ekonomisinin kilit bileşenleridir ve Çin'in ekonomik ve sosyal gelişimi için önemli temellerdir. Kamu ekonomisini sarsılmaz biçimde sağlamlaştırmalı ve geliştirmeli, kamu mülkiyetini hakim konumda kalmasını sağlamalı, kamu sektörünün öncü rolüne tam anlamıyla sahip çıkmalı, gücünü ve nüfuzunu kontrol ederek canlılığını sürekli olarak arttırmalıyız. Kamu dışı sektörün gelişimini tereddütsüz teşvik etmeli, desteklemeli ve yönlendirmeli, dinamizmini ve yaratıcılığını teşvik etmeliyiz (ÇKP, 2014).

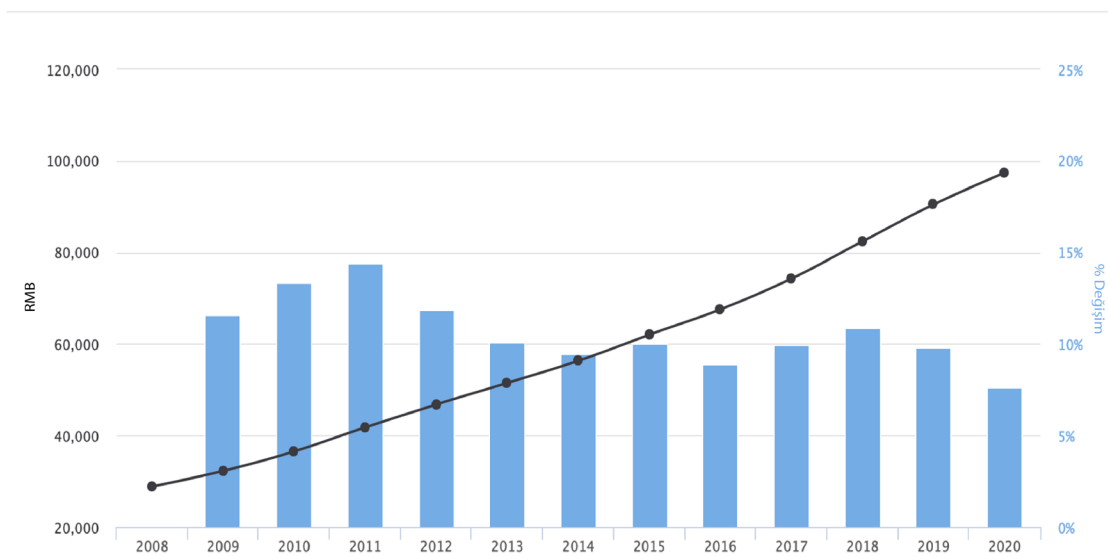
Bu şekilde, ekonomik ve sosyal/çevresel gelişme arasındaki denge ile kamu ve kamu dışı sektörler arasındaki uyum dikkate alındığında,

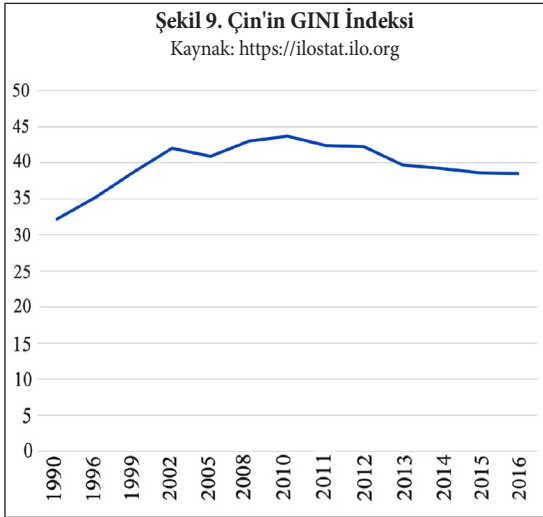

Çin'in ekonomik gelişme modelinde kamu mülkiyetinin baskın bir rol oynadığı sonucuna varılabilir.

Yukarıda tasvir edilen bağlamda, Çin ekonomisinin ve başarısının 2020'de Çin'in GSYİH'sinin %40'ını büyük ölçüde Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne (KİT) yaslanmaya devam etmesi tesadüf değildir (Guluzade, 2020). KİT'lerin Çin ekonomisinin motoru olarak ana işlevi; ser-

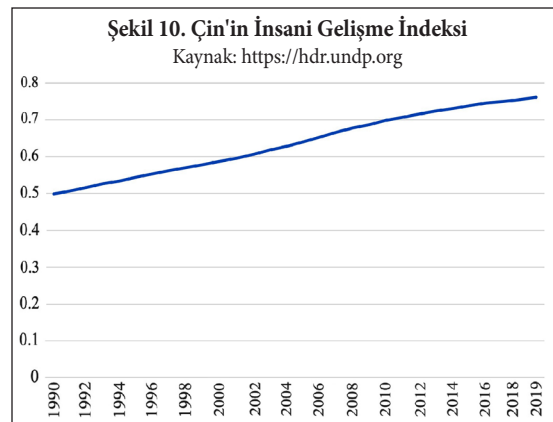
Şekil 8. Çin'de Ortalama Ücretler (RMB Cinsinden)
Kaynak: <https://www.economy.com/china/wage-and-salaries>

maye yoğun endüstrileri ve büyük teşebbüsleri serbest piyasa aktörlerinin imkanlarının ötesinde desteklemekte, kâr amacının ötesinde kamu mallarına katkıda bulunmakta ve piyasa başarısızlıklarını düzeltmekte yatmaktadır (Tay, 2013, Lin, vd., 2020; Wu & Fan, 2014: 69). Reform ve dışa açılma kapsamında KİT'ler, merkezi ve yerel yönetimlerin sorumluluklarının, dışarıdan görevlendirilen direktörlerin sorumluluklarıyla birlikte genişletilmesiyle daha fazla özerklik kazanmıştır. 2010'lu yıllarda ulusal güvenlik açısından önemli görülen stratejik sektörlerde faaliyet gösteren ticari KİT'lere de daha fazla destek verilmiştir (Lin, vd., 2020). Reform ve dışa açılma, KİT sayısının 1997'de 262,000'den 2016'da 173,000'e düşmesine yol açsa da, KİT'lerin varlıkları 12.5 trilyon RMB'den 155 trilyon RMB'ye yükselmiştir. Benzer şekilde, KİT'lerin net gelirleri de yaklaşık 79.12 milyar RMB'den 2.5 trilyon RMB'ye doğru önemli bir artışa tanık olmuştur (Lin, vd., 2020: 4). KİT'lerin gelirlerinin ezici bir çoğunluğu, savunma, elektrik, petrol, gaz, telekomünikasyon, kömür, denizcilik, havacılık ve demiryolunu içeren "stratejik" veya "üst kademe" sektörlerden elde edilmektedir. Ayrıca

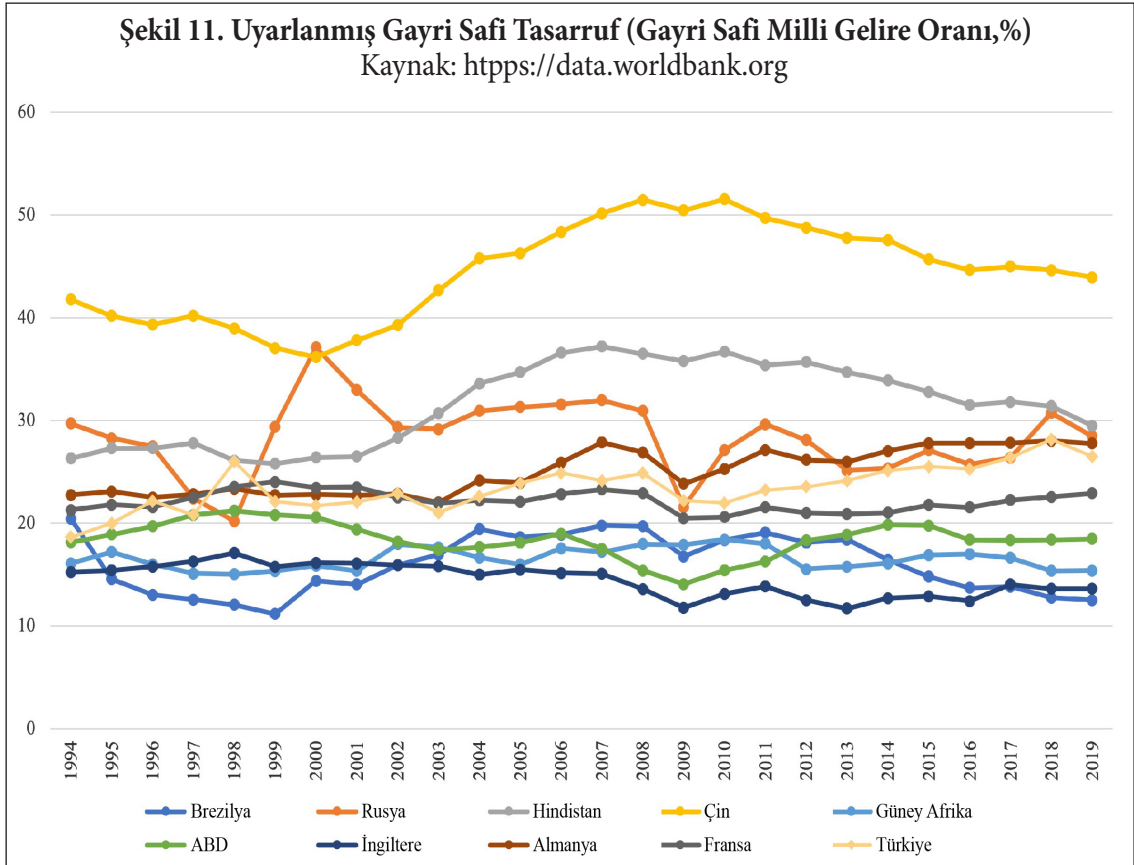
KİT gelirlerinin önemli bir kısmı da, otomobil, kimya, inşaat, elektronik, ekipman imalatı, demir dışı metaller, maden arama, çelik ve teknolojiyi içeren "ana direk" veya "orta kademe" endüstrilerden elde edilmiştir (Asia Society Policy Institute, 2021; Pearson, 2015). Son zamanlarda ise biyoteknoloji ve alternatif enerji üretimi de orta kademe endüstrilere dahil edilmiştir. Ayrıca, "özel şirketlerin (bireysel, küçük/orta ölçekli veya yüksek teknoloji girişimleri olsun) yerel parti üyelerine büyük ölçüde bağımlı oldukları için tamamıyla 'serbest' olmadıkları" belirtilmelidir (De Rambures, 2014: 4). Yerel hükümetlerin yol göstericiliği ve girişimcilerin parti üyeliğine özendirilmesi ile özel şirketlerde örgütlü parti komitelerinin tesis edilmesi ve ideolojik çalışmaların güçlendirilmesi özel sektörün kamuya organik bağını sağlayan belki de en önemli hattır. Birleşik Cephe'yi genişletme çabalarının bir parçası olarak Çin'de özel sektörde faaliyet gösteren şirketler arasında parti örgütlenmesine sahip şirketlerin oranı 2000 yılında %20'lerden 2018'e kadar %50'ye yakın bir orana çekildiği buraya not düşülmelidir (Borst, 2021; Qiao, 2020). Aynı derecede önemli olan bir başka ayrıntı ise Huawei gibi büyük özel şirketlerin önemli miktarda devlet desteğinden yararlanmaları ve Halk Kurtuluş Ordusu gibi devlet kurumları ile organik ilişkiler

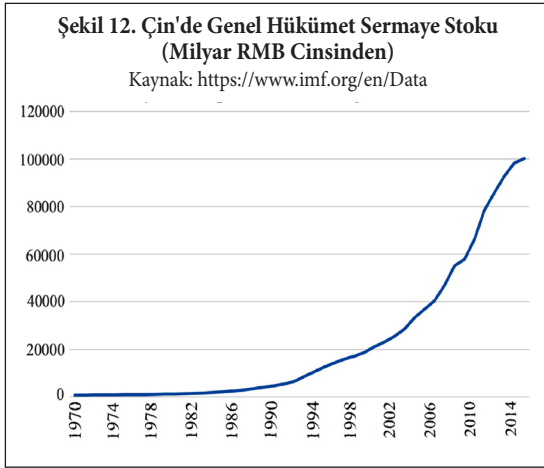

kurmuş olmalarıdır (De Rambures, 2014). Bu tür örnekler, sosyalizmin ve devlet güdümlü gelişmenin zorunlu olarak özel sektörle çelişmesi gerekmediğini ortaya koymaktadır.

Reform ve dışa açılmaya rağmen Çin'in devlet güdümlü ekonomik kalkınma modelinin artan önemi hakkında daha fazla şey söylenebilir. 1995 yılında ÇKP; satış, birleşme ve satın alma faaliyetleri yoluyla fangxiao (büyükleri elinde tut; küçükleri serbest bırak) adlı bir girişim başlatmıştır ve bu da ekonomik olarak daha yoğun ve yüksek düzeyde siyasal güce sahip sınırlı sayıda mega firmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Wu & Frazier, 2018: 132; Pearson, 2015). Büyük KİT'ler ekonomide baskın konumlarını korumaktadır; "örneğin bilgisayarlar (Lenovo),

telekomünikasyon (Huawei), petrol (Petrochina, Sinopec), kimyasallar (Sinochem), kamu hizmetleri (Sandy), havacılık (AVIC), tersaneler (Ronsheng), çelik (Baosteel), ev aletleri (Haier)" (De Rambures, 2014: 34). Ayrıca, Çin'in en büyük 20 şirketinden 19'u, ekonominin gidişatını tayin eden devlete ait veya devlet kontrolündeki şirketlerdir. Bu şirketler Fortune Global 500 sıralamasında ilk 150 şirket arasında yer almakta ve çoğunlukla petrol, kimya, kamu hizmetleri, bankacılık, sigorta, inşaat, telekomünikasyon ve otomotiv sektörlerinde faaliyet göstermektedir (Wu & Frazier, 2018). Dünyanın en büyük dört bankası –Çin'in ekonomik gelişmesinin ana motoru olarak– Çin'in kamu sektörüne (Çin Sanayi ve Ticaret Bankası, Çin İnşaat Bankası, Çin Zi-

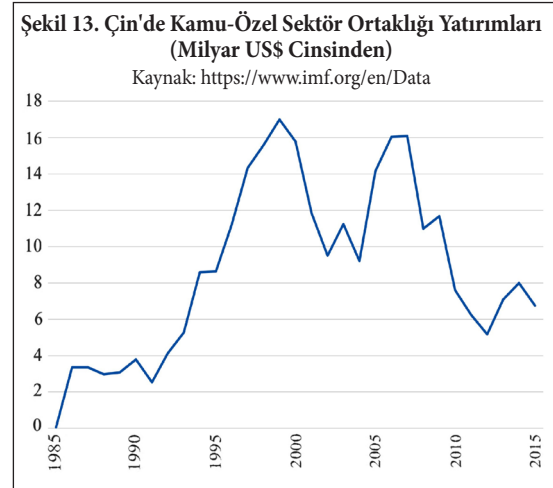

raat Bankası ve Çin Bankası) aittir. Bu şekilde, söz konusu dört banka ve diğer şirketler yalnızca Çin ekonomisi üzerinde değil, aynı zamanda küresel ekonomik gidişat üzerinde de güçlü bir etki yaratmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, Fortune Global 500'de listelenen KİT'lerin sayısının 2000'lerde yükseliş eğilimine tanık olması ve sayılarının 2005'te 49'dan 2017'de 102'ye yükselmesidir (Wu & Frazier, 2018).

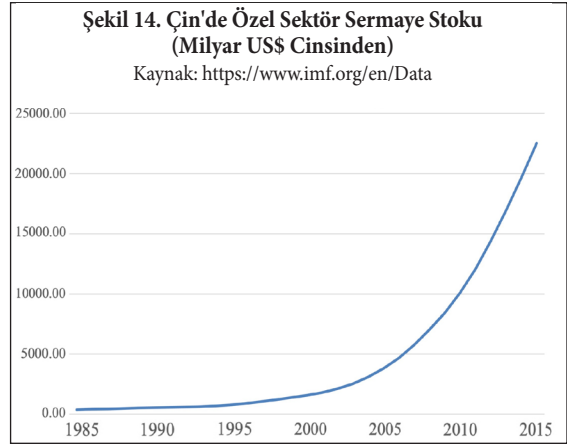
Çin ekonomik gelişme modelinin temel özelliği, piyasanın güçlü bir hükümet tarafından "yönlendirilmesi" ve devlet sektörünün ulusal ekonomiye rehberlik etmesinde yatmaktadır (Wu & Fan, 2014: 69). Ekonomiye yönelik devlet rehberliği, Çin'in büyük miktarda sermaye biriktirmesine ve bu birikmiş serveti üretken bir ekonominin genişlemesini desteklemek için kullanılmak üzere stratejik olarak harekete geçirmesine izin vermiştir (Yongding, 2014). Bu şekilde Çin, BRICS grubu (Brezilya, Rusya, Hindistan, Güney Afrika gibi) ve Türkiye gibi başlıca gelişen ülkeler ve emperyalist ülkeler arasında brüt tasarrufla (Gayri Safi Milli Gelirin veya GSMH'nin %'si olarak) en yüksek performans gösteren ülke olarak öne çıkmaktadır. Çin'in performansı 2007-2010 döneminde GSMH'nin %50'sini bile

aşmıştır (bkz. Şekil 11). Bu aynı zamanda genel devlet sermaye stoklarının, kamu-özel ortaklığı yatırımlarının ve özel sermaye stoklarının olağanüstü yükselişinde de kendini göstermektedir (bkz. Şekil 12-14). Sadece 2000-2015 döneminde genel devlet sermaye stokları %374.5'in üzerinde artış göstermiştir (Bkz. Şekil 12). Bu durum, aynı zamanda Çin'in tüm örneklemimizde sanayi (GSYİH'nin yüzdesi olarak) en fazla ilerleten ve başlıca gelişen ülkeler arasında orta ve yüksek teknolojili imalat (toplam üretimin yüzdesi, katma değer olarak) en iyi performansı sergileyen ülke konumuna gelmesini sağlamıştır (bkz. Şekil 15- 16).

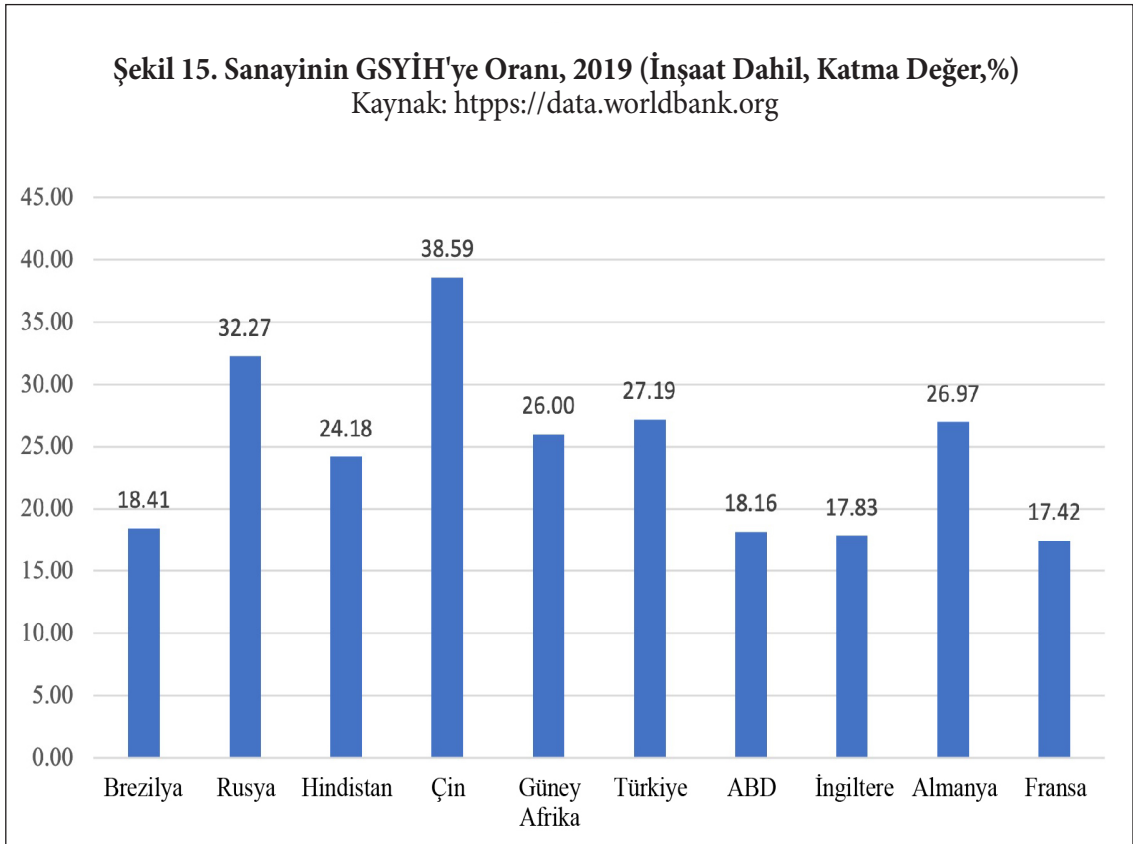
Sadece sermaye stoklarının büyümesi, bunlar teknolojik ilerlemeyi ve yeniliği tetiklemek üzere harekete geçirilmedikçe, kendiliğinden bir şekilde kalıcı ve uzun vadeli ekonomik gelişmelerine hedeflerine hizmet etmez. Gelişmekte olan ülkeler için, serbest piyasaların kendiliğinden işleyişinin hedeflenen ilerlemeleri gerçekleştirmedeki yetersizliği göz önüne alındığında, güçlü devlet rehberliği ve stratejik planlamanın önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu durum aynı zamanda, kamu merkezli ulusal bilim ve yenilik sisteminin temellerinin ÇKP Merkez Komitesi tarafından topla-

nan 1978 Ulusal Bilim ve Teknoloji Çalışmaları Konferansı'nda atıldığı Çin için de geçerlidir. Bu konferansta Deng, bilim ve teknolojiyi üretici güçlerin bir parçası olarak ilan etmiştir. 1982'de açıklanan Altıncı Beş Yıllık Plan, Çin'in ilk Bilim ve Teknoloji Projeleri Ulusal Programını başlatmıştır ve bu program, 1982'de Ulusal Teknolojik Dönüşüm Planı'nın, 1982'de Ulusal Kilit Bilimsel ve Teknolojik Atılım Planı'nın, 1984'de Ulusal Kilit Laboratuvar İnşaat Planı'nın, 1986'da Ulusal Yüksek Teknoloji Geliştirme Planı'nın ve Kıvılcım Programı'nın önünü açmıştır (Zheng, vd., 2020). 1988 yılı, yeni ve yüksek teknoloji endüstrileri için ulusal gelişme bölgelerinin yaratılmasına tanık olmuştur. Çin'in ulusal bilim ve yenilik sisteminin gelişmesinde önemli bir diğer dönüm noktası ise ekonomik inşa ve sosyal kal-

kınmanın temelleri olarak bilim ve teknolojinin ilerlemesini destekleyen Bilimsel ve Teknolojik İlerleme Yasası'nın 1993 yılında kabul edilmesidir (Zheng, vd., 2020). Bu yasal ortam, Ulusal Temel Araştırma Programı, Bilgi Yenilik Programı

ve Ulusal Bilim ve Teknoloji Yenilik Programı dahil olmak üzere 1990’larda ve 2000’lerin başında ulusal programların uygulanması için uygun bir ortam sağlamıştır. 2000’lerin sonunda ve 2010’larda iki önemli dönüm noktası, Bilim ve Teknolojinin Geliştirilmesi için Ulusal Orta-Uzun Vadeli Planın uygulanması ve Ulusal İnovasyona Dayalı Kalkınma Stratejisi’nin ana hatlarının oluşturulmasıdır (Zheng, vd., 2020). Bunlardan ilki, 2006-2020 dönemi için firmalar, üniversiteler ve araştırma enstitüleri arasında güçlü bir sinerjiye dayalı “yerli yenilik” (zizhu chuangxin) çağrısında bulunan 15 yıllık bir plandır. Stratejik endüstriler dahilinde devlet tarafından finanse edilen Ar-Ge ve devlet güdümlü mega projeler yoluyla yerli yeniliği teşvik etmiştir (Naughton, 2018). İkinci ise, Çin’in bilimsel ve teknolojik gelişimi

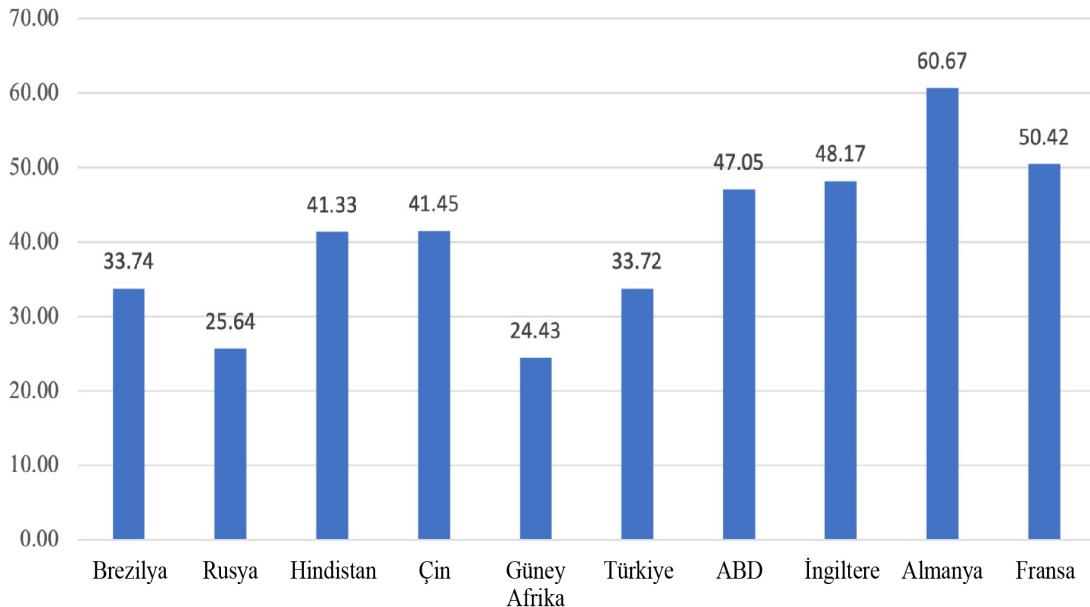
için üç adımdan oluşan stratejik bir yol haritası sunmuştur:

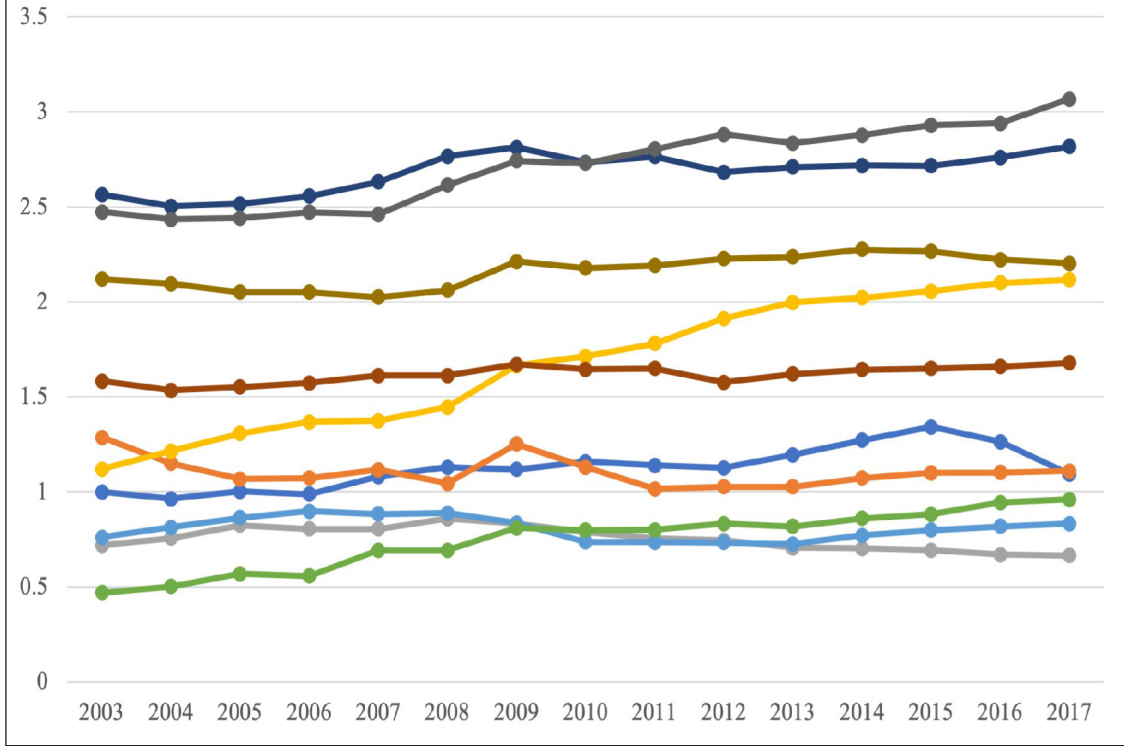
1. Adım: Çin, her bakımdan orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmeye güçlü destek vermek için 2020 yılına kadar yenilikçi bir ülke haline gelmelidir;
2. Adım: Çin, ülkeyi büyük bir ekonomik güç ve ortak refah toplumu haline getirmeye yönelik sağlam bir temel oluşturmak için 2030 yılına kadar yenilikçi ülkelerin ön safalarına geçmelidir;
3. Adım: Çin, 2050 yılına kadar müreffeh, güçlü, demokratik, kültürel olarak gelişmiş, uyumlu, modern bir sosyalist ülkenin inşasını ve Çin’in ulusal yenilenme hayalinin gerçekleşmesini desteklemek için bir yenilik gücü haline gelmelidir.

Bu yol haritası; akıllı ve yeşil üretim ve enerji teknolojileri, insan hüviyetinde makine ze-

Şekil 16. Orta ve Yüksek Teknoloji Üretimin Toplam Üretime Oranı, 2019
(Katma Değer, %)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

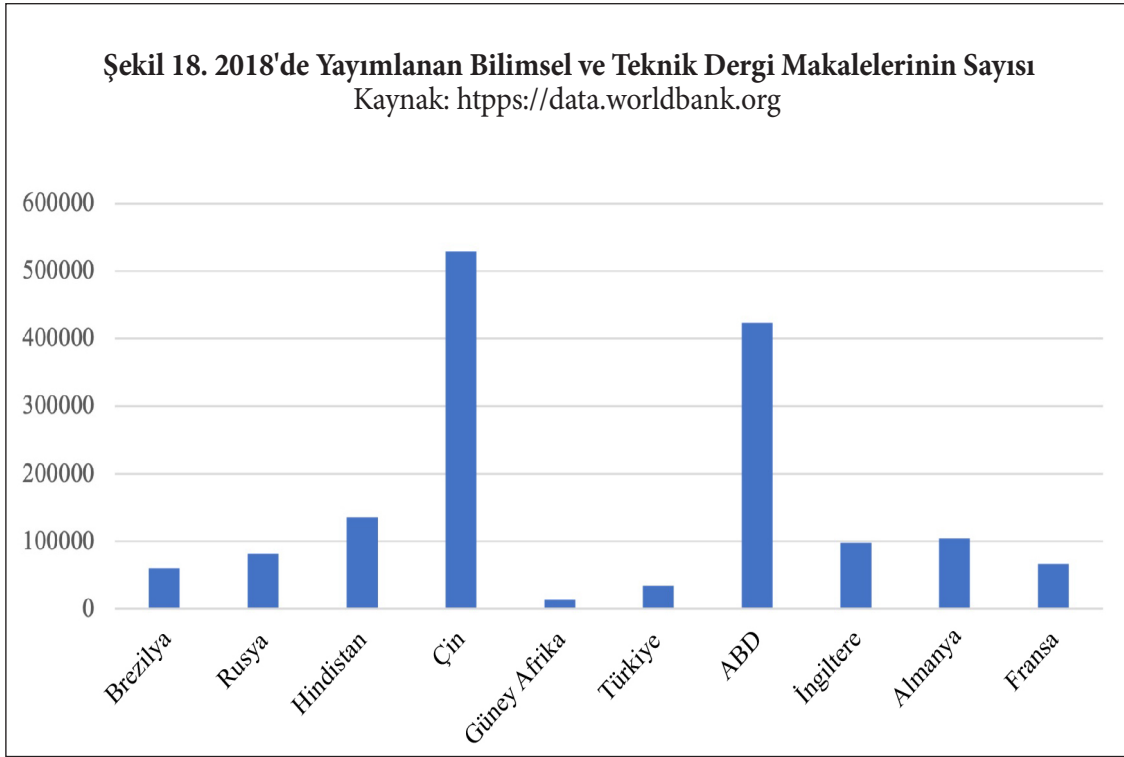

Şekil 17. Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının GSYİH'ye Oranı (%)Kaynak: <https://data.worldbank.org>

kası, doğal etkileşim ve sanal gerçeklik, mikro-elektronik ve opto-elektronik, Büyük Veri, yüksek performanslı bilgi işlem, mobil akıllı terminal, bağımsız donanım ve yazılım ürünleri ve ağ güvenlik teknolojileri, modern tarım teknolojisi, geniş bant mobil İnternet, bulut bilişim, İnternet, deniz, uzay ve tıp teknolojileri için stratejik alanları belirler (CSET, 2019).

Çin, bilim ve teknolojiyi ekonomik gelişiminin tamamlayıcı bir ayağı olarak görmektedir. Çin'in endüstriyel stratejilerinin de bilim ve teknoloji odaklı bir yaklaşımı yansıttığının ana nedeni budur. Çin'in "Endüstri 4.0"ın bir parçası olarak sanayi politikasına yönelik ulusal stratejik planı olan Made in China 2025, bu duruma bir örnek teşkil eder. 2015'te baş-

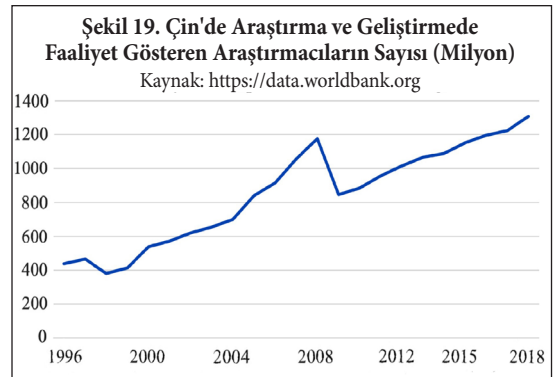
latılan bu plan, yeni teknolojilerin ekonomiye entegrasyonunu ve yerli yeniliğin önderlik ettiği ulusal bir sanayi üssünün geliştirilmesini gerektirmektedir. Böylece devlet; bilgi, teknoloji, robotik, yeşil enerji, sürdürülebilir ulaşım, havacılık teknolojisi, okyanus mühendisliği ve ileri teknoloji gemiler, demiryolu ekipmanları, yeni malzemeler ve öncü tıbbi ve tarımsal teknolojiler gibi kilit endüstriler için devlet desteğini seferber edebilmek için genel bir çerçeve sağlar. Bu sektörlerde faaliyet gösteren yüksek teknoloji şirketleri vergi teşvikleri, sübvansiyonlar, düşük faizli krediler, Ar-Ge finansmanı ve yabancı teknoloji şirketlerinin satın alınmasına yönelik yardım yoluyla desteklenecektir (Huimin, vd. 2018; US Chamber of Commer-

ce, 2017). 2015 yılında başlatılan bir diğer plan ise, maliye ve vergi politikaları yoluyla, mobil ve dijital teknolojilerin ekonomiye, özellikle imalat, ticaret, finans, tıp sektörlerine uygulanmasını teşvik etmek için devlet kaynaklarını kullanmayı amaçlayan İnternet Artı adlı bir eylem planıdır. Bu plan, mobil İnternet, bulut bilişim, büyük veri ve Nesnelerin İnterneti'ni Çin ekonomisinin itici teknolojileri olarak adlandırır (China Daily, 2015).

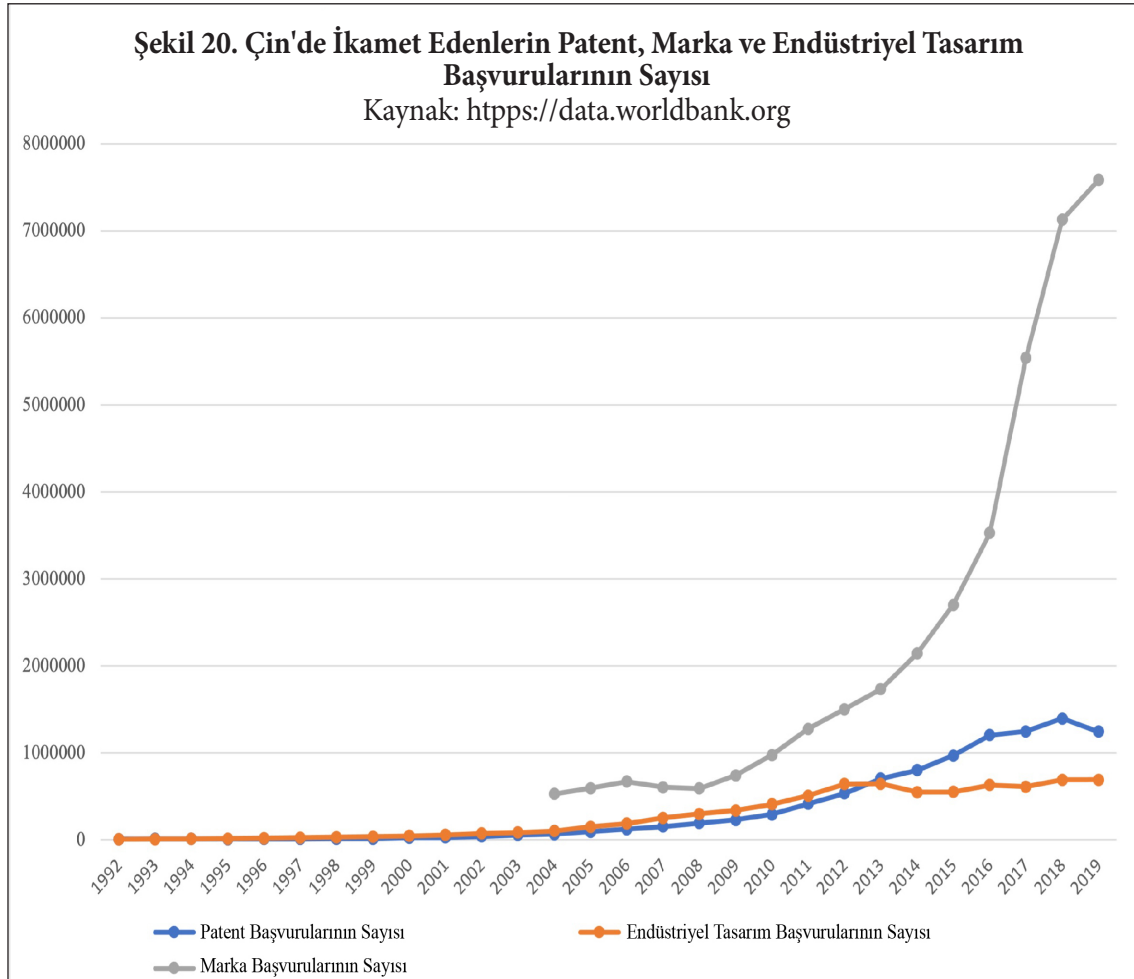
Bu politikalar çerçevesinde Çin, çabalarını, 1996'da %0.56'dan 2018'de %2.14'e yükselen araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamalarını (GSYİH'nin yüzdesi olarak) artırmaya adanmıştır. Söz konusu çabalar, Çin'i esas olarak devlet fonları tarafından yönlendirilen Ar-Ge harcamalarında dünyanın en iyi performans gösteren ülkelerinden biri haline getirmiştir (bkz. Şekil 17; Zheng, vd., 2020). Ayrıca, Çin'in

güçlü devlet rehberliği ve stratejik planlaması; yayınlanan bilimsel ve teknik makale sayısı, Ar-Ge ile uğraşan araştırmacı sayısı ve ülkede ikamet edenler tarafından patentler, ticari markalar ve endüstriyel tasarım başvuruları dahil olmak üzere birçok önemli göstergelerle ilgili performansında önemli sonuçlar vermiştir. İlk olarak, mevcut veriler Çin'in 2016'da ABD'yi geride bırakarak bilimsel yayınlarda dünyanın

önde gelen ülkesi haline geldiğini ortaya koymaktadır (bkz. Şekil 18). Benzer bir şekilde, Çin'in Ar-Ge'sine katılan araştırmacı sayısı, 1996'da yaklaşık 437 milyon kişiden 2018'de 1.3 milyar kişiye çıkararak neredeyse %200 artmıştır (bkz. Şekil 19). Çin ayrıca, ülkede ikamet edenlerin patent, endüstriyel tasarım ve ticari marka başvurularının sayısında etkileyici bir artışa tanık olmuştur. Bu performans, 1992 ve 2019 yılları arasında patent başvuruları için %12,308, endüstriyel tasarım başvuruları için %9,040'ın üzerinde bir artışa işaret etmektedir. 2004-2019 döneminde Çin'in marka baş-

vurularındaki artış oranı ise %1,337'dir. Sonuç olarak 2019 verileri, Çin'in patent, endüstriyel tasarım ve ticari marka başvurularında dünyanın lider ülkesi haline geldiğini göstermektedir (bkz. Şekil 19-21). En son tahlilde, güçlü devlet rehberliğinde sermaye stoklarının teknolojik ilerlemeyi ve yeniliği desteklemeye yönelik harekete geçirilmesi Çin'in uluslararası ticaretini dönüştürmüştür. 2019 verileri, Çin'in günümüzde toplam mal ihracatına oranla dünyanın en büyük bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) ihracatına ve toplam sınai ihracatında en büyük yüksek teknoloji ihracatı payına sahip ülke

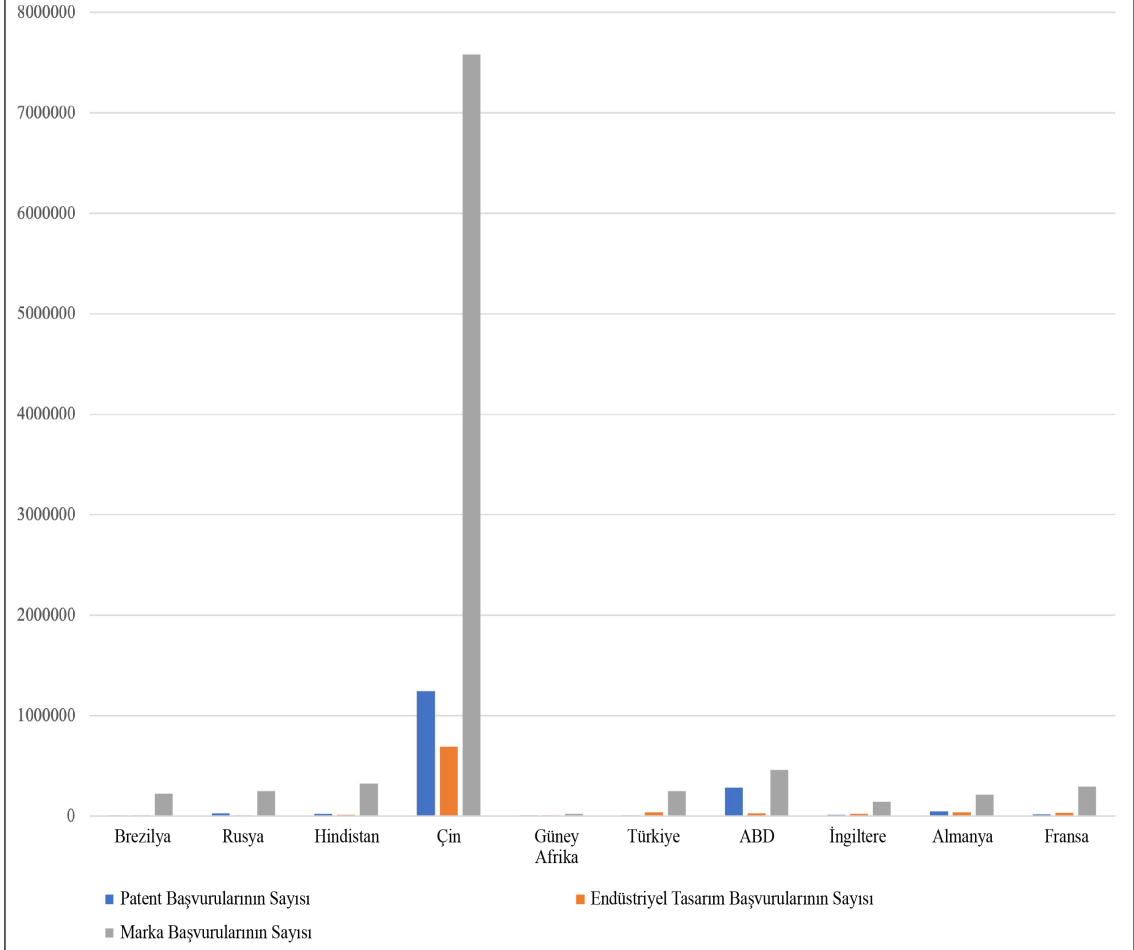
haline geldiğini ortaya koymaktadır (bkz. Şekil 22). Burada BİT malları, bilgisayarlar, iletişim ekipmanı, tüketici elektroniği ekipmanı, elektronik bileşenler gibi bilgi ve teknoloji ürünlerini içerir. Yüksek teknoloji ihracatı ise havacılık, ilaç, bilimsel enstrümanlar ve elektrikli makineler dahil olmak üzere BİT ürünlerini de içeren daha kapsamlı bir liste içerir.

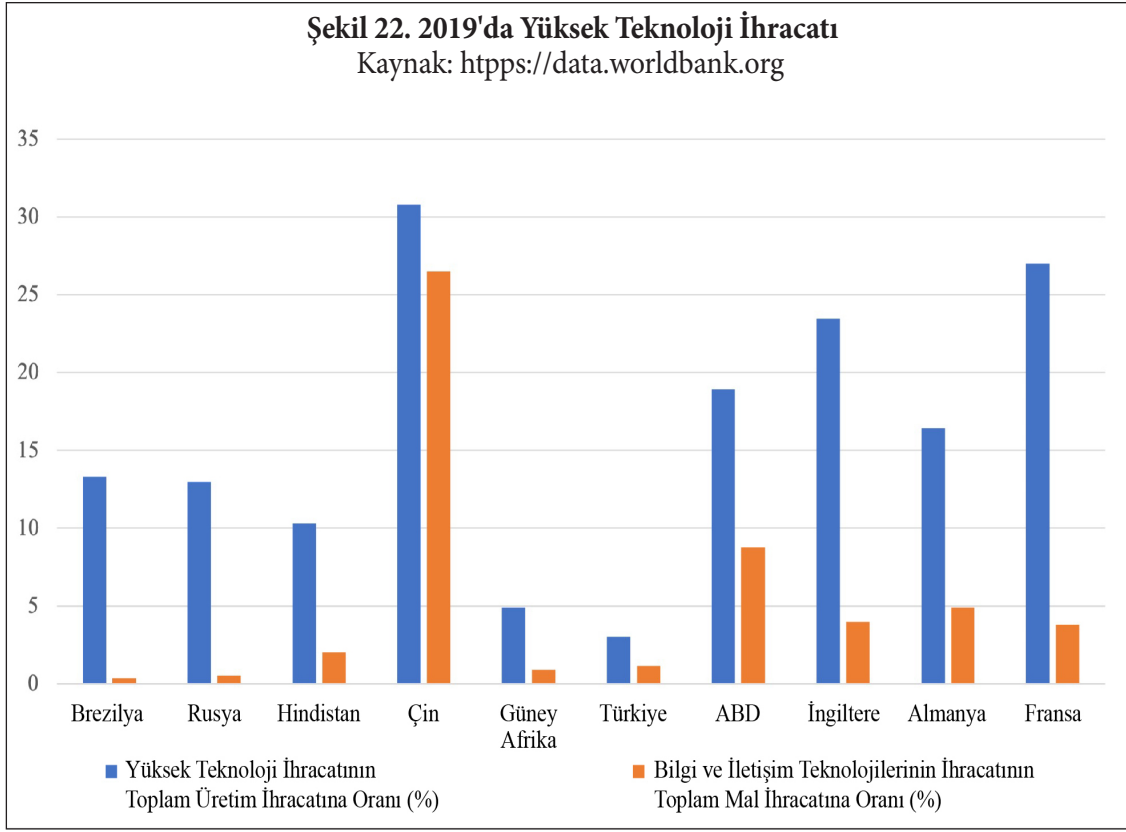
Son olarak, Çin'in ekonomik mucizesi ve Kuşak-Yol Girişimi (KYG) arasındaki ilişki ele

alınmalıdır. Çin'in ekonomik mucizesi, en nihayetinde KYG gibi girişimler üzerinden Çin'in dünya siyasetinde gündem belirleyici ve norm yapıcı bir konuma erişmesini sağlamıştır. KYG, beş öncelikli alana yoğunlaşır: Hükümetler arası siyasal işbirliği ve mutabakat inşası, altyapısal ve teknolojik dayanışma, ticari dayanışma, finansal bütünleşme ve kültürel işbirliğine yönelik halklar arası alışveriş. KYG adlandırmasında

Şekil 21. 2019'da Ülkelerin Patent, Marka ve Endüstriyel Tasarım Başvurularının Sayısı

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

“kuşak” kara boru hatlarını, kara yollarını ve demir yollarını betimlerken, “yol” deniz boru hatlarını, limanları ve diğer deniz tesislerini ifade eder. 2013 yılında ortaya atılan KYG, Çin inisiyatifinde gelişmektedir ve Asya, Avrupa, Afrika, Orta Doğu ve Amerikalar’da yer alan 152’den fazla ülkede altyapıya, doğal kaynaklara ve yatırıma yönelik ağların kurulmasını öngörür. KYG, günümüzde dünya nüfusunun %65’ini, küresel ekonominin üçte birini ve dünya ticaretinin dörtte birini temsil eden 70’ten fazla ülkeyi kapsamaktadır (Gürçan, 2020).

Bu noktada iki farklı gözlemin altı çizilmelidir. İlk olarak KYG, Çin’in devlet merkezli eko-

nomik yaklaşımının bir yansımasını ifade eder. Örneğin, bireysel olarak Çin devlet bankaları ve ayrıca bunların kolektif katılımıyla oluşturulan İpek Yolu Fonu, KYG’ dahilinde devlet merkezli finansal bütünleşmenin ve altyapı yatırımlarının ana motorunu teşkil eder. İkinci olarak KYG, katılımcı ülkelerin de benzer bir yaklaşım benimsemesini cesaretlendirerek dünya ekonomisinde kamuculuğun yeniden yükselişine vesile olmaktadır. Bu kamucu yaklaşım dahilinde altyapı kalkınması ve çevresel sürdürülebilirlik de özendirilmektedir. Asya Altyapı Yatırım Bankası’nın (AAYB) örneği bu hususta aydınlatıcı olacaktır. AAYB, “dünyanın ilk altyapıya adanmış çok taraflı kalkınma bankası”

olarak Çin'in girişimleriyle 2016 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Aynı zamanda AAYB, KYG'nin finansal lokomotifine işlevine sahiptir (Wilson, 2017). AAYB'ye ek olarak, 2019 yılında gerçekleşen İkinci KYG Forumu'nda KYG için yeşil yatırım ilkeleri ilan edilmiştir. Bu forumu takiben KYG, Uluslararası Yeşil Gelişme Koalisyonu, Sürdürülebilir Kentler Bağlılığı, İklim Değişimi İşbirliği Girişimi, Çevresel Teknoloji Değişim ve Transfer Merkezi, Çevresel Big Data Platformu, Yeşil Yatırım Fonu gibi girişimlere ön ayak olmuştur. Dolayısıyla, KYG'nin Yeşil Kuşak projesi kapsamında yeşil finans, sürdürülebilirlik enerji, yeşil tarım, eko-kentleşme ve toplumsal sürdürülebilirlik gibi konu başlıklarını önemsendiği söylenebilir (Gürcan, 2021a).

Sonuç:

Çin Mucizesi Üzerine Söylencelerin İç Yüzünü Açığa Çıkarmak

“Ucuz emek tezi”, başka bir deyişle Çin'in ekonomik başarısının ağırlıklı olarak ucuz emek arzına bağlı olduğu söylencesi, bu ülkenin tarihi kazanımlarını önemsiz göstermeye yönelik sıkça kullanılan bir araç haline gelmiştir. Bu makale, görgül veriler üzerinden Çin'in ekonomik mucizesini açıklayıp bu başarının nasıl elde edildiğini çözümleyerek söz konusu söylemin ve benzerlerinin iç yüzünü birçok açıdan açığa çıkarmıştır. Şüphesiz, diğer ülkeler açısından, ulusal özgüllükleri hesaba katmaksızın Çin modelini taklit etmek etkisiz ve hatta zararlı bir çaba olacaktır. Ancak bu makale, somut bulgular üzerinden, sosyalizmin inşasının erken bir aşaması olarak sosyalist piyasa ekonomisini kullanarak daha

ileri ekonomik gelişme seviyelerine erişebilme-leri için gelişen ülkelere birtakım temel ipuçları sağlamayı ummaktadır. Söz konusu aşama; kamu mülkiyetinin, tekno-sınai gelişmeyi ve bağımsızlıkçı bir sürdürülebilir ekonomiyi tetikleme yolunda kullanıldığı bir ekonomiye tekabül eder. Bu ekonomi dahilinde, ne bağımsızlık ilkesi küresel ekonomiyle bütünleşme süreci ile uzlaşmaz bir çelişkiye sahiptir ne de serbest piyasalar kamu mülkiyeti ile doğal bir uyumsuzluk yaşar. Bundan farklı olarak devlet, ulusal çıkarlar doğrultusunda piyasa güçlerine öncülük eder. Kendini ulusal çıkarlara adanmış bir partinin liderliği ise salt stratejik tutarlılığa, kararlılığa ve uzun vadeli planlamaya değil, aynı zamanda piyasa aksaklıklarını düzeltmeye ve dış güçlerin müdahalesini engellemeye yarar.

“Ucuz emek tezi”, Batı merkezci bir bakış açısıyla Çin mucizesini önemsiz göstermeye yönelik kullanılan tek söylence değildir. Bu bağlamda, “teknoloji hırsızlığı tezi”, “dış yatırıma bağımlılık ve kapitalizmle bütünleşme” tezleri, “emperyalistleşme tezi” ve “Mao döneminin başarısızlığı tezi” gibi söylencelerden de bahsedilebilir. İlk olarak, makale bulguları göstermektedir ki Çin'in uzun vadeli tarihi başarısı, Mao'nun “Çin'e özgü sosyalizm”ine borçludur. Bu anlayış, ekonomik gelişme için gerekli insani ve fiziksel altyapının temellerini sağlamıştır. Tabii, doğrudan dış yatırımlar ayırt etmeksizin her ülkeye yönelmez. Bu yatırımları çekebilmek için Mao dönemindeki gibi sağlam bir insani ve fiziksel altyapının hali hazırda inşa edilmiş olması gerekir. Bununla birlikte, Çin'in ekonomik başarısını olduğu gibi doğrudan dış yatırımlara bağlamak da doğru olmayacaktır. Tam tersine, bu durum Çin'in kendi

kararlarını ulusal çıkarlara göre alabildiği bağımsızlıkçı bir ekonomik gelişme modeli izlemiş olmasına bağlıdır. Dolayısıyla, Çin'in başarısının asıl sırrının, doğrudan dış yatırımlardan ziyade uzun vadede teknoloji transferini sağlayacak ve sosyalist sistemi güçlendirecek şekilde devlet gücünün kullanılmasında yattığı söylenebilir. Buna karşın bazıları, yine “dış yatırıma bağımlılık tezinden” yola çıkarak Çin'in sosyalizmi terk ettiği ve Batı merkezli küresel kapitalizmle bütünleştiği iddiasındadır. Bu söylence, “emperyalistleşme tezi” olarak da anılır. Ancak, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki “Yeni Soğuk Savaş” durumunun keskinleşmesi ile Çin'in sosyalizme ağırlık vermeye devam etmesi bu tezi boşa çıkarmaktadır (Gürçan, 2019).

Batı kapitalizminin tersine, Çin'in ekonomik mucizesinin zora dayalı birikimle, savaşlarla, sömürgecilikle ve kölecilikle herhangi bir ilgisi yoktur.

Benzer şekilde, Çin'in devlet gücünü kullanarak yabancı dış yatırımlar vasıtasıyla gerçekleştirdiği teknoloji transferini “teknoloji hırsızlığı” olarak nitelemek yanıltıcı olacaktır. “Teknoloji hırsızlığı tezi”, daha ziyade Çin'i (ve genel olarak Asya toplumlarını) aşağılamaya ve Çin korkusu yaymaya yönelik bir “stigma” (damga) olarak kullanılmaktadır. Hatta, tarihe bakıldığında teknoloji hırsızlığı ile ekonomik başarı yakalama modelinin patentinin asıl olarak ABD'ye ait olduğu görülecektir. Örneğin Doron S. Ben-Atar, Ticaret Sırları: Entelektüel Korsanlık ve Amerikan Sınai

Gücünün Kökenleri başlıklı kitabında ABD ekonomisinin başarısının, devlet destekli ve sistematik teknoloji hırsızlığı, kopyacılık ve casusluğu üzerine kurulu olduğunu belgelere dayanarak ortaya koymaktadır. Belgelere göre, Amerikan sanayi devriminde casusların başat bir rolü bulunmaktadır ve bu devrim “Avrupadan mekanik ve bilimsel yenilikleri yasa dışı yollarla elde ederek” gerçekleşmiştir (Macleod, 2005: XXI). Ben-Atar, Amerikan teknoloji hırsızlığını, “ABD'nin dünyanın lider sınaî gücü olarak yükselmesini sağlayan çalıntı teknolojilerin ele geçirilmesini destekleyen devlet siyasetlerine” bağlar (Macleod, 2005: XXI).

Son olarak, Çinli DMT'lerin küreselleşmesini Çin'in emperyalist bir güce dönüşmesine bağlayan görüşler mevcuttur. Esasında, kapitalizm ve emperyalist siyasetler kaçınılmaz olarak savaşlar üzerinden gelişmiştir. Batı kapitalizminin kendisi, 30 Yıl Savaşları, Napolyon Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı gibi küresel savaşlar üzerine kuruludur. Batının ekonomik başarısı esas olarak serbest piyasaların mucizesinden ziyade sömürgecilik ve kölecilik aracılığıyla edinilen zora dayalı sermaye birikimine borçludur (Wallerstein, 2002; Williams, 2021; Beckert, & Rockman, 2016). Batı kapitalizminin tersine, Çin'in ekonomik mucizesinin zora dayalı birikimle, savaşlarla, sömürgecilikle ve kölecilikle herhangi bir ilgisi yoktur. Bunlardan ziyade Çin mucizesi, barışçıl gelişme ve uluslararası işbirliğinin bir sonucudur. Hatta Çin'in takip ettiği modelin, sosyalist sistemin artan güncelliğini gösterdiği ve Batı kapitalizmine üstünlüğünün en canlı örneğini teşkil ettiği rahatlıkla söylenebilir. 🌸

Kaynakça

- Asia Society Policy Institute. (2021). State-Owned Enterprise: State-Owned Enterprise Policy Reform. <https://chinadashboard.gist.asiasociety.org/winter-2021/page/state-owned-enterprise> adresinden alındı.
- Beckert, S., & Rockman, S. (Eds.). (2016). Slavery's capitalism: A new history of American economic development. University of Pennsylvania Press.
- Borst, N. (2021). Party Committees in Chinese Companies. <https://www.seafarerfunds.com/prevaling-winds/party-committees-in-chinese-companies/> adresinden alındı.
- CGTN. (2020). Five-Year Plans map out China's future development. <https://news.cgtn.com/news/2020-05-15/Five-Year-Plans-map-out-China-s-future-development-QvANs2jxVS/index.html> adresinden alındı.
- Chan, J. (2018). Economic growth and labor security. The SAGE Handbook on Contemporary China. Thousand Oaks, CA: SAGE, 166-188.
- Chen, J., Dai, D., Pu, M., Hou, W., & Feng, Q. (2010). The trend of the Gini coefficient of China. Brooks World Poverty Institute Working Paper, (109).
- China Daily. (2011). The 10th Five-Year Plan (2001-2005). http://www.chinadaily.com.cn/china/2013npc/2011-02/23/content_16261366.htm adresinden alındı.
- China Daily. (2015). China Unveils 'Internet Plus' Action Plan to Fuel Growth. https://www.chinadaily.com.cn/business/tech/2015-07/04/content_21181256.htm adresinden alındı.
- China Research Center. (2012). The 18th Party Congress: A Turning Point in Chinese Politics? https://www.chinacenter.net/2012/china_currents/11-2/the-18th-party-congress-a-turningpoint-in-chinese-politics/ adresinden alındı.
- CSET. (2019). Outline of the National Innovation-Driven Development Strategy. [中共中央 国务院印发《国家创新驱动发展战略纲要》]. Xinhua News Agency. <https://cset.georgetown.edu/research/outline-of-the-national-innovation-driven-development-strategy/> adresinden alındı.
- Currie-Alder, B., Kanbur, R., Malone, D. M., & Medhora, R. (Eds.). (2014). International development: ideas, experience, and prospects. Oxford: Oxford University Press.
- ÇKP, Çin Komünist Partisi. (1991). Major Documents of the People's Republic of China (1978-1989). Foreign Languages Press.
- ÇKP, Çin Komünist Partisi. (2014). Decision of the Central Committee of the Communist Party of China on Some Major Issues Concerning Comprehensively Deepening the Reform, 19 May 2016. http://www.china.org.cn/china/third_plenary_session/2014-01/16/content_31212602_2.htm adresinden alındı.
- De Rambures, D. (2014). The China development model: between the state and the market. New York: Springer.
- Deng, X. (1984). Selected Works Vol. III. Peking: Foreign Languages Press.
- Deng, X. (1987). Fundamental Issues in President Day China. Beijing: Foreign Languages Press.
- Dollar, D., Huang, Y., & Yao, Y. (Eds.). (2020). China 2049: Economic challenges of a rising global power. Washington: Brookings Institution Press.
- Dorfman, Z. (2018). Botched CIA communications system helped blow cover of Chinese agents. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2018/08/15/botched-cia-communications-system-helped-blow-cover-chinese-agents-intelligence/> adresinden alındı.
- Gardner, D. K. (2018). Environmental Pollution in China: What Everyone Needs to Know. New York: Oxford University Press.
- Guluzade, A. (2020). How reform has made China's state-owned enterprises stronger. In World Economic Forum, May (Vol. 21). <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/how-reform-has-made-chinas-state-owned-enterprises-stronger/> adresinden alındı.
- Gürçan, E. C. (2008). Düşünce ve Eylemde Tarih Bilinci ile Tarih Bilimi. Bilim ve Ütopya, 14(168), 65-67.
- Gürçan, E. C. (2019). Multipolarization, outh-south cooperation and the rise of post-hegemonic governance. London: Routledge.
- Gürçan, E. C. (2021a). On the development of China's environmental policies towards an ecological civilization. Belt & Road Initiative Quarterly, 2(3): 7-25.
- Gürçan, E. C. (2021b). Towards a Cultural Political Economy: Contemporary Socialism with Chinese Characteristics. In (Ed. D. Pietzcker) Dragon Games: Historical and Contemporary Figurations in European-Chinese Relations (pp. 165-176). Würzburg: Ergon Verlag.
- Gürçan, E. C. 2020. Uluslararası işbirliğinde yeni bir döneme doğru paylaşılarak gelişme konsepti. http://www.medyatakip.com/medya_sistem/yb_kupurgoster.php?gnosif=AiQoEK-xZLimCVp7MjgTdw.&mnosif=4_8VEwskDKM.&st=2 adresinden alındı.
- Gürçan, E. C., & Mete, B. (2017). Neoliberalism and the changing face of unionism: the combined and uneven development of class capacities in Turkey. Springer.
- Gürçan, E. C., Kahraman, Ö. E. & Yanmaz, S. (2021). COVID-19 and the Future of Capitalism: Postcapitalist Horizons Beyond Neo-Liberalism. Nova Scotia: Fernwood Publishing.
- Harrison, G. (2020). Developmentalism: The Normative and Transformative Within Capitalism. Oxford: Oxford University Press.
- Hu, J. (2007). Hu Jintao's report at 17th Party Congress. <https://www.chinadaily.com.cn/> adresinden alındı.

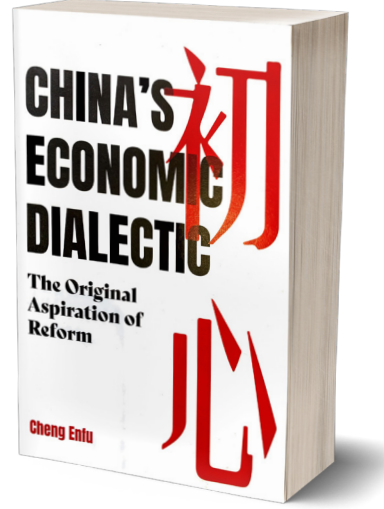
- Hu, X. (2020). Forecast of China's Average Annual Economic Growth Rate Based on BP Neural Network. *J. Phys.: Conf. Ser.* 1629 (1): 2040.
- Huimin, M., Wu, X., Yan, L., Huang, H., Wu, H., Xiong, J., & Zhang, J. (2018). Strategic Plan of "Made in China 2025" and Its Implementation. In *Analyzing the Impacts of Industry 4.0 in Modern Business Environments* (pp. 1-23). IGI Global.
- Ikenberry, G. J., & Lim, D. J. (2017). *China's Emerging Institutional Statecraft: The Asian Infrastructure Investment Bank and the Prospects for Counter-Hegemony*. Brookings.
- Jiang, Z. (2002). *On the "three Represents"*. Foreign Languages Press.
- Kiely, R. (2015). *The BRICs, US 'Decline' and Global Transformations*. Palgrave Macmillan.
- KOF Globalisation Index: World Data. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı.
- Lin, K. J., Lu, X., Zhang, J., & Zheng, Y. (2020). State-owned enterprises in China: A review of 40 years of research and practice. *China Journal of Accounting Research*, 13(1), 31-55.
- MacLeod, C. (2005). Trade Secrets: Intellectual Piracy and the Origins of American Industrial Power. *Technology and Culture*, 46(2), 443-444.
- Mao, Z., (1961). *Selected Works IV*. Peking: Foreign Languages Press.
- Mao, Z., (1967). *On New Democracy*. Peking: Foreign Languages Press.
- Mao, Z., (1971). *Selected Readings from the Works of Mao Tsetung*. Peking: Foreign Languages Press.
- Mao, Z., (1974). *Mao Tse-tung Unrehearsed: Talks and Letters, 1956-71*. Harmondsworth: Penguin.
- Mao, Z., (1977). *A Critique of Soviet Economics*. New York: Monthly Review Press.
- Marino, R. (2018). *Chinese Trade: Trade Deficits, State Subsidies and the Rise of China*. London: Routledge.
- Martin, P., Jacobs, J. & Wadhams, N. (2021). China Is Evading U.S. Spies — and the White House Is Worried. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-11-10/china-under-xi-is-tough-target-for-cia-spies-hurting-biden-s-beijing-policy> adresinden alındı.
- Ministry of Science and Technology. (2016). *Outline of the National Strategy of Innovation-Driven Development Background Briefing*. http://www.china.com.cn/zhibo/zhuant/ch-xinwen/2016-05/23/content_38515829.htm adresinden alındı.
- Morton, K. (2006). *International Aid and China's Environment: Taming the Yellow Dragon*. London: Routledge.
- Naughton, B.J. (2018). *The Chinese Economy: Adaptation and Growth* (second edition). Cambridge: MIT Press.
- Odell, J. S. (2001). Case study methods in international political economy. *International studies perspectives*, 2(2), 161-176.
- Pearson, M. M. (2015). State-owned business and party-state regulation in China's modern political economy. *State capitalism, institutional adaptation, and the Chinese miracle*, 27-45.
- PRC, People's Republic of China. (2006). 11th Five-Year Plan (2006-2010) for National Economic and Social Development. <https://policy.asiapacificenergy.org/node/1115> adresinden alındı.
- Qiao, L. (2020). China's Ruling Party Moves to Exert Control Over Private Sector. <https://www.rfa.org/english/news/china/control-09162020113349.html> adresinden alındı.
- Tay, S. S. (2013). Asian model of development: from crises to transformation. In *International development: ideas, experience, and prospects*. Currie-Alder, B., Kanbur, R., Malone, D. M., & Medhora, R. (Eds.). Oxford: Oxford University Press.
- US Chamber of Commerce. (2017). *Made in China 2025: Global Ambitions Build on Local Protections*. 23 May 2018. https://www.uschamber.com/assets/archived/images/final_made_in_china_2025_report_full.pdf adresinden alındı.
- Wallerstein, I. (2002). The itinerary of world-systems analysis; Or, how to resist becoming a theory. *New directions in contemporary sociological theory*, 358-376.
- Wang, Q. K. (2011). The Rise of Neoclassical Economics and China's WTO Agreement with the United States in 1999. *Journal of Contemporary China*, 20(70), 449-465.
- Williams, E. (2021). *Capitalism and Slavery*. UNC Press Books.
- Wilson, J. D. 2017. What does China want from the Asian Infrastructure Investment Bank? (Report). *USAsia Centre*. <https://researchrepository.murdoch.edu.au/id/eprint/37439/> Accessed 9 August 2021.
- Wu, J. (1996). *On Deng Xiaoping Thought*. Peking: Foreign Languages Press.
- Wu, J., & Fan, S. (2014). *China's Economic Reform—Processes, Issues, and Prospects (1978–2012)*. Routledge Handbook of the Chinese Economy, New York: Routledge.
- Wu, W., & Frazier, M. (Eds.). (2018). *The SAGE Handbook of Contemporary China*. SAGE.
- Xi, J. (2014a). *The governance of China*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Xi, J. (2014b). *The Chinese Dream of the great rejuvenation of the Chinese nation*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Yongding, Y. (2014). Macroeconomic management of the Chinese economy since the 1990s. In *Routledge handbook of the Chinese economy* (pp. 158-176). London: Routledge.
- Yueh, L. (2018). *Evolution of market reforms*. The SAGE Handbook of Contemporary China, 101.
- Zakaria, F. (2011). *The Post-American World: Release 2.0*. New York: W. W. Norton & Company.
- Zheng, S., Zhuang, Q., & Wang, Y. (2020). *China's Innovation Capacity in 2049. China 2049: Economic Challenges of a Rising Global Power*, Brookings Institution Press, 235.
- Zhu, R. (2001). Report on the Outline of the Tenth Five-Year Plan for National Economic and Social Development (2001). http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Special_11_5/2010-03/03/content_1690620.htm adresinden alındı.

Çin'in Ekonomik Diyalektiği: Reformun Asıl Amacı Üzerine Değerlendirme

Cheng, E. (2019).

Çin'in Ekonomik Diyalektiği: Reformun Asıl Amacı.

New York: International Publishers*

JOHN BELLAMY FOSTER**

Prof. Dr. Sosyoloji, Oregon Üniversitesi, ABD

BU İNCELEME, CHENG ENFU'NUN ÇİN'İN Ekonomik Diyalektiği adlı kitabını ve Batılı okuyucular için önemini ele almaktadır. Cheng Enfu'nun kitabına bakış açım, kitabın iki bölümden oluştuğu yönünde. Birinci kısım, aslında, onun Marksizm felsefesine ilişkin genel ifadesinden oluşan giriş bölümüdür. Girişin kendisi, Çin'deki Marksizm'in dogmatik olduğu, Çin'de meydana gelen dönüşümlerin basitçe bir kılıf haline geldiği düşüncesine sahip tüm Batılı okuyucuları şaşırtacaktır. Bu bakış açısı aslında kendi içinde yaratıcı veya yenilikçi bir bakış açısına sahip değildir.

Cheng Enfu'nun yazdığı girişi okursanız, temsil ettiği bakış açısının bundan tamamen farklı olduğunu görebilirsiniz. Enfu, Marksist düşünce içerisinde açık bir Marksizmi ve çeşitliliği vurgular. Sosyalizmin

gerçekten “yüz çiçeğin açmasına imkan veren... yüz düşünce okulunun rekabet etmesine ve Marksizm içindeki farklı düşünce okullarının güçlü bir şekilde gelişmesine izin veren” politikasını uygulaması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, dünyanın farklı yerlerindeki sosyalist düşüncenin farklı biçimlerinin değerini çok iyi kavrar.

Bu bölüme kadar olan açıklamalar kitabın giriş kısmı ile alakalıdır. Kitabın kendisi ise Çin'in getirdiği ekonomik diyalektik hakkındadır ve ekonomik alanla ilgili olarak Marksizm ilkelerinin pratik bir uygulamasına vurgu yapmaktadır. Bu anlamda kitabın asıl konusu, Çin'e özgü sosyalist ekonomidir. Öncelikle kitap; Batılı okuyucu için yazılmamıştır, esasen Çinli okuyucu için yazılmıştır. Ancak kitap muazzam bir netlikte-

* Bu inceleme, 18 Aralık 2021 tarihinde 15. Dünya Politik Ekonomi Derneği (WAPE) Forumu'nun kitap tanıtımları bölümü için yapılmış ve WAPE Genel Sekreterliği tarafından dergimize ulaştırılmıştır. Arda Tünçel tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

** John Bellamy Foster, Monthly Review dergisinin editörü ve Oregon Üniversitesi'nde sosyoloji profesörüdür. Politik ekonomi üzerine yazılar yazmış ve önemli bir çevre sosyoloğu olarak ün kazanmıştır. Marx'ın Ekolojisi: Materyalizm ve Doğa, Büyük Mali Kriz: Nedenler ve Sonuçlar, Tekelci Kapitalizmin Teorisi: Marksist Politik Ekonominin Değerlendirilmesi'nin aralarında bulunduğu birçok kitabın yazarıdır. E-posta: jfoster@uoregon.edu

dir. Kitap, strateji ve politikaya yönelik olup, Çin'e özgü sosyalizm ekonomisinin nasıl çalıştığına dair temel anlayışlar ve içgörüler sağlamaktadır.

Devrimle birlikte Çin, hiç vakit kaybetmeden kendi kaderini kontrol etmeye başladı. Batıda, Mao yönetimindeki Çin devriminin ilk 30 yılının ekonomik kalkınma açısından bir başarısızlık olduğuna sıklıkla inanılır. Cheng Enfu'nun kitabında bunun doğru olmadığı vurgulanmaktadır.

Batı ekonomileri durgunluk içindeyken Çin, 1978 ile 2015 arasında büyük ölçüde genişledi. Çin bu dönemde ekonomisini otuz kat büyüttü. 1978'de Çin'de kişi başına düşen gelir, Sahra Altı Afrika'dakinden daha azdı. Şimdi, Çin'in kişi başına düşen geliri dünya ölçeğinde orta seviyede ve yükselmeye devam ediyor, kendi sınırları içinde mutlak yoksulluğu azaltıyor. Aynı zamanda Çin, sadece endüstriyel çıktı açısından bakıldığında bile dünyanın önde gelen endüstriyel gücü haline gelmiştir.

Marksist Politik Ekonomi, Parti'nin, devletin ve şirketlerin yönetiminde hala merkezdedir. Çin'e rehberlik etmektedir ve bu, Çin'in gelişiminin her alanında görülebilir.

Bu dönüşüm olağanüstüdür. Böyle bir şey, dünya tarihinde ilk defa gerçekleşmektedir. Diğer ülkelerdeki/ gelişmiş diğer ülkelerdeki önceki sanayi devrimlerinin yerini tamamen Çin sanayi devrimi almıştır.

Gelişmiş kapitalist ülkeler, kapitalist dünyanın çekirdeği, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Japonya üçlüsü açısından bu çok tehlikeli bir gelişmedir. Çin ekonomisinin açılmasıyla Çin'in gelişeceğine, ancak ikinci kademe bir ekonomi olacağına, Batı ve kurumları tarafından kontrol edileceğine inanılıyordu. Bu olmadı.

Dolayısıyla bu analiz edilmesi gereken bir konudur. Ancak Batılıların analizi bu durumu açıklamakta tamamen başarısız olmuştur. Bunun sebeplerinden biri, sosyalizmin yenildiğini ilan etmeleridir. Kapitalizmin

tek geçerli ekonomik model ve tek yaşanabilir sistem olduğu ve kapitalizmin aşırı versiyonu olan neoliberalizmin tek olasılık olduğu tezi artık geçerliliğini yitirmiştir. Yine de Çin, tüm bunlara meydan okumaya devam etmektedir. Çin ekonomik olarak büyümenin yanı sıra diğer birçok alanda da önceki gelişim modellerinin rekorlarını kırmıştır. Bu nedenle Çin, sadece endüstriyel bir güç olarak ortaya çıkmamış, aynı zamanda teknolojinin önemli alanlarında da diğer ülkelerin önüne geçmiştir. Bu genişleme devam etmektedir.

Cheng Enfu'nun kitabı ise Çin ekonomisinin nasıl çalıştığını açıklamakta son derece faydalıdır. Çin'in hâlâ beş yıllık planları vardır, çünkü Çin, ekonomiyi düzenleyen ve işleyişini sağlayan bir parti tarafından yönetilmektedir. Bu durum, pazarın genişlemesine rağmen, sui generis adını verdiğimiz yeni bir gelişme modeli ekseninde Çin'in ekonomiyi oldukça benzersiz şekillerde yönlendirebilmesini sağlamaktadır. Bu, büyük ölçüde kamu sektörünün devam eden stratejik rolü nedeniyle, piyasa sektörünü önemli ölçüde kontrol edebilmesi ve batıda olmayan bir tür denge yaratabilmesi ile alakalıdır.

Bütün bunlar aslında tarihsel olarak Marksist ekonomi politiğin rehberliğinde olmuştur. Tüm bunlara rağmen -Çin'deki değişikliklere ve Batı'dan yeni fikir ve yöntemlerin getirilmesine, piyasanın kullanılmasına rağmen- Marksist Politik Ekonomi, Parti'nin, devletin ve şirketlerin yönetiminde hala merkezdedir. Çin'e rehberlik etmektedir ve bu, Çin'in gelişiminin her alanında görülebilir. Bu durum, Cheng Enfu'nun kitabında açıkça belirtilmiştir.

Çin'in yaratıcılığı olağanüstüdür. Ve bunu, Cheng Enfu'nun kitabında göreceğinizi düşünüyorum. Aslında şu anda Çin'de Marksist düşünce anlamında bir rönesans yaşanıyor. Ve bence Cheng Enfu bunun bir parçası. Ayrıca, bu kitapta temsil edilenin dışında tarihsel süreçler içerisindeki yaratıcılık dönemlerinde görebileceğimiz başka gelenekler de vardır. Ancak bunların tarihsel gelişmeler ve tarihsel eleştirel düşünce biçimleri (diyalektik ve materyalizm) olduğunu görmemek zordur. Ekonomi ve siyaset tarihi anlayışımız, halen devam etmekte olan Çin devriminde yeni bir şekil almaktadır.

Kamu Ekonomisinin Hâkim Konumu Çin Sosyalizminin Can Damarıdır

Dünya Marksist Ekonomi Ödülü Konuşması*

DING BING

Çin Başkent Ekonomi ve İşletme Üniversitesi profesörü, Çin Uluslararası Ekonomi Derneği Genel Danışmanı Prof. Ding Bing'in 18-19 Aralık 2021 tarihlerinde Şanghay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi'nde düzenlenen Dünya Politik Ekonomi Derneği (World Association of Political Economy, WAPE) 15. Forumu'nun 18 Aralık 2021'deki açılış oturumunda yaptığı ödül kabul konuşmasını dikkatinize sunuyoruz.

Çin Başkent Ekonomi ve İşletme Üniversitesi'nde profesörüm, aynı zamanda Çin Uluslararası Ekonomi Derneği'nin genel danışmanıyım. Birçok önemli ulusal dergi beni önde gelen “Çağdaş Marksist Ekonomist” olarak anıyor.

Bugünkü konferansta, “Dünya Politik Ekonomi Derneği”ne beni 2020'nin “Dünya Marksist Ekonomi Ödülü”ne layık gördüğü için teşekkür ediyorum.

Modern Marksist ekonomi teorisinin aydınlatıcı niteliğiyle dünyadaki tüm ülkelerin ekonomilerini inceleyen, kalkınma yasalarını

ve işleyiş mekanizmalarını ortaya çıkaran, toplumsal ilerlemenin yollarını araştıran ve insanlık için ortak geleceğe sahip bir toplum inşa etme yolunda adımlar atan Dünya Politik Ekonomi Derneği tarafından yürütülen bu anlamlı faaliyetlerin içinde bulunmak büyük bir onurdur.

1930 Nisan'ında doğdum, akademik hayatım ise 1954'te başladı. 1956'da, ekonomi alanında merkezi bir üniversite olan Sichuan Üniversitesi'ne girdim. 1959'da öğrenciyken, baş editörlerden biri olarak modern Çin'in ilk “dünya ekonomik tarihi” konusundaki çalışması olan “Uluslararası Ekonomi Tarihi Üzerine Akademik Notlar”ın ortak yazarlığını yaptım. Aynı yıl, bu kitap, yüksek öğretim basımevi tarafından basılmış ve bazı kolej ve üniversiteler tarafından öğretim materyali olarak seçilmiştir.

Temmuz 1961'de Sichuan Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra, Pekin Başkent Ekonomi ve İşletme Üniversitesi'nde ders vermek üzere görevlendirildim. O zamandan

*Bu konuşma metni WAPE Genel Sekreterliği tarafından dergimize ulaştırılmıştır. Çince'den Türkçeye Onurcan Balcı tarafından çevrilmiştir.

Başkent Ekonomi ve İşletme Üniversitesi'nden Profesör Ding Bing, 2021'de Marksist Ekonomi Ödülü'nü kazandı.
(Başkent Ekonomi ve İşletme Üniversitesi'nin internet sitesi, 2021)

beri, aralarında “Ding Bing’in Seçme Eserleri”nin de olduğu 15 bireysel bağımsız monografi, ortak yazar, baş editör veya baş editör yardımcısı olduğum toplam 104 eser ve 260 önemli akademik makale ve çeviri yayınladım. Bunların arasında yaklaşık 4 milyon kelime tarafımdan yazılmıştır.

Bağımsız monografilerim arasında: Sichuan ve Pekin’de il çapında “Üstün Akademik Başarı” ikincilik ödülü almış olan iki kitap -“Marksist Politik Ekonominin Kısa Tarihi” (1983) ve “Çağdaş Batı Ekonomisi Okulları” (1993)- bulunuyor. “Çağdaş Batı Ekonomisinin İlkeleri” (1988), 2000’de Başkent Ekonomi ve İşletme Üniversitesi’nin “En Başarılı Ders Kitabı” birincilik ödülünü, 2006’da ise Pekin’de “En Başarılı Ders Kitabı Ödülü”nü kazandı. Kitabın gözden geçirilmiş 7. baskısı (Eylül 2019) yayımlanmıştır. Baskı sayısı yaklaşık üç yüz bin olup, Çin’de en uzun dağıtım süresine sahip ve benzerleri arasın-

da en fazla baskı sayısına ulaşmış eserlerden biridir. 1995 yılında editörlüğünü yaptığım ve tarafımdan yayınlanan “Modern Batı İktisadi Teorisi” kitabı, Çin’de iktisadın lideri olarak kabul edilen Profesör Chen Daisun tarafından da övgüyle karşılanmıştır. Eserin Çin’in uluslararası ekonomi araştırmalarına büyük katkılar sağladığı düşünülmüştür. Buna bağlı olarak sosyal bilimler ve akademi camiasında güçlü yankılar yaratmıştır. 1996 ve 1998’de, Pekin bölgesi “Üstün Başarı” birincilik ödülü kazanmıştır. Eğitim Bakanlığı’na bağlı kolej ve üniversitelerde Beşeri Bilimler ve Sosyal Bilimler araştırmaları alanında “Ekonomide Üstün Başarı Ödülü” almıştır.

Akademik düşüncelerim ve görüşlerim, temel olarak aşağıdaki altı açıdan özetlenebilir:

Birincisi Batı ekonomisi hakkında:

“Bir İkiye Bölünür” bakış açısına bağlı olarak, Batı iktisadının teorik sistemini Marksizm rehberliğinde kapsamlı ve sistemli bir

şekilde bilimsel olarak değerlendirdim; Batı ekonomisinin özünü oluşturan “Ekonomik İnsan” hipotezini değerlendirdim ve göreceli rasyonelliğine sahip olmasına rağmen aslında ebedi kapitalist sistemi savunan kaba bir teori olduğuna dikkat çektim. Ayrıca, Marksist iktisadın değerini perdeleyen, Marksist iktisat ile Batı iktisadının aynı açıdan ele alınması şeklindeki yanlış yaklaşımı da eleştirdim.

“Kuşak ve Yol Girişimi”, eşitlik, paylaşım, karşılıklı yarar, işbirliği ve birlikte inşa etmeye dayalı yeni bir ekonomik küreselleşme yoludur.

İkinci olarak; Reform ve Dışa Açılma’nın dört temel ilkesini ve politikalarını bulandıran neoliberalizm, demokratik sosyalizm gibi ideolojik eğilimlere karşı durma:

Kamu mülkiyetinin hakim konumuna bağlı kalmanın, Çin’e özgü sosyalizme bağlı kalmanın can damarı olduğu vurgulanmalıdır. Mülkiyet haklarına ilişkin “Coase Teoremi”, sözde “Devlet Teşebbüslerinin Verimsizliği” gibi yanlış önermelere dayanarak bazılarının Çin’de “reform” adı altında özelleştirme politikalarını desteklemesi, tarafımdan açığa çıkarılıp eleştirilmiştir.

Üçüncüsü “Yeni Ekonomi” üzerine:

1990’lı yıllarda yüksek teknolojinin küresel çapta hızla gelişmesiyle birlikte akademik çevreler “Yeni Ekonomi” kavramını ortaya attılar. O dönemde, yeni ekonominin bilgi teknolojilerine dayalı, entelektüel faktörlerin temel olduğu bir ekonomi modeli olarak tanımlanmasına öncülük eden “Yeni Ekonominin Batı Ekonomi Teorisi ve Ekonomik Sistem

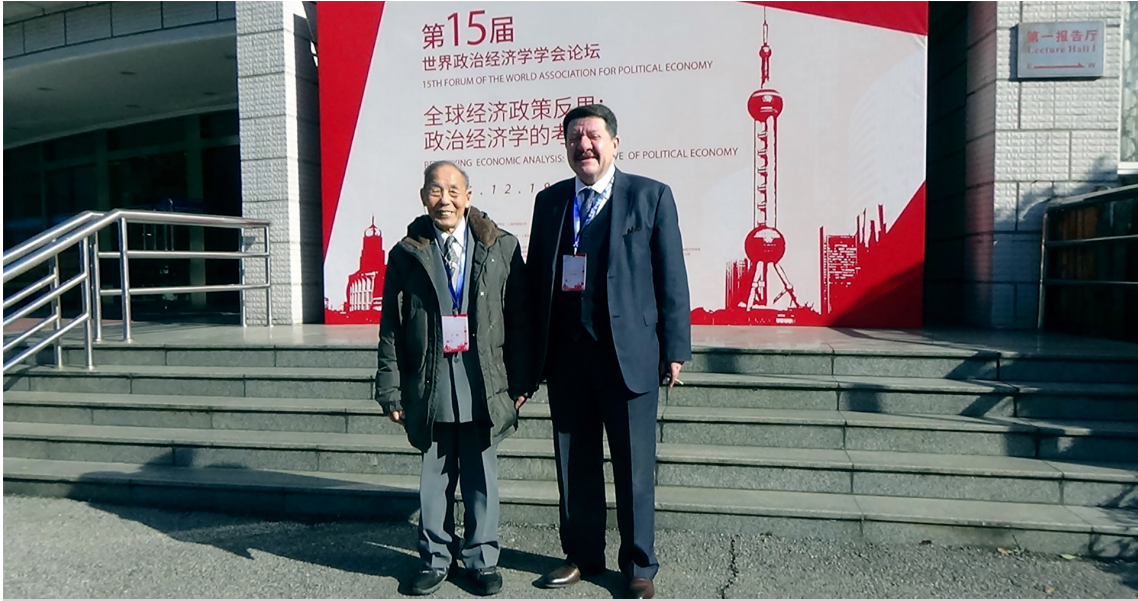
Üzerindeki Etkisi Üzerine Kısa Bir Tartışma” adlı bir makale yayınladım. Ve ekonominin dijitalleşme yönündeki gelişme modelini derinlemesine analiz ettiğimde tekrar anladım ki; Yeni Ekonomi’nin ortaya çıkışı ve gelişimi, Marx’ın insanlığın eninde sonunda kapitalizmi aşır sınıfsız topluma ulaşacağı yönündeki iddiasını daha da kanıtlamaktadır.

Dördüncüsü, 2008 uluslararası ekonomik krizi hakkında:

Aşırı üretim krizinin, 1970’ler ve 1980’lerden sonra Batılı gelişmiş ülkeler tarafından finansal liberalizasyon politikasının uzun vadeli uygulanmasının kaçınılmaz sonucu olduğuna açıkça işaret ettik. Değerlendirme sürecinde, 2008’deki aşırı üretim krizinin öncekinden farklı olduğunu, sadece ülke içi bir kriz olarak kalmadığını, aynı zamanda ulusötesi etkileri olduğunu saptadık. Bu, aşırı üretim krizinin dikkate değer bir özelliğidir.

Beşincisi, gelişme stratejileri ve “Dışarıya Açılma politikası” üzerine araştırmalar:

2008’deki uluslararası mali krizden sonra ABD hükümeti, “Asya’ya Dönüş” ve “Önce Amerika Birleşik Devletleri” gibi muhafazakâr fikirleri öne sürdü. ABD hükümetinin Çin’in barışçıl yükselişini engelleme girişimlerini teşhir etmek için, “Sıkı Kuşatmayı Kırma ve Geniş Yeni Dünya Yaratma” başlıklı ve Başkan Xi Jinping’in dış stratejik öngörülerini destekleyen ve öven bir dizi makale yayınladım. “Kuşak ve Yol Girişimi”, eşitlik, paylaşım, karşılıklı yarar, işbirliği ve birlikte inşa etmeye dayalı yeni bir ekonomik küreselleşme yoludur. Her şeyden önce, ABD’nin öncülük ettiği sömür, ayrımcılık ve hegemonya gibi olumsuz faktörlere dayalı olarak gelişen ekonomik küreselleşmeden kesin olarak ayrılmaktadır. Bu nedenle, başta

Prof. Ding Bing BRIQ Yönetim Kurulu Başkanı Adnan Akfırat ile 15.WAPE Forumu'nda.

gelişmekte olan ülkeler olmak üzere birçok ülke bu projeyi memnuniyetle karşılamışlardır ve ekonomik küreselleşmenin eski, yıkıcı tarzını değiştirmek için durdurulamaz bir işbirliği kurulmuştur. “Kuşak ve Yol” aynı zamanda önemli bir ekonomik temel ve diplomatik hat oluşturarak ve bizleri “Tüm İnsanlık için Ortak Gelecek Toplumu” fikrine bir adım daha yaklaştıracaktır.

Altıncı ve son olarak, bizi bekleyen parlak gelecek:

Çin’in kurumsal gücü, teknolojik gelişmelerdeki avantajları, bağımsızlığı ve çalışkanlığındaki kararlılığı göz önüne alındığında, Çin’in GSYİH’sinin 2028 yılına kadar Birleşik Devletleri’nkini geçeceği öngörülmüyor. Bu çalışmalar bazı bilim adamlarının, Çin ekonomisi büyüme hızının ülkenin büyüklüğü ve nüfusu nedeniyle yavaşlayacağı şeklindeki geleneksel görüşünü de çürütüyor. Küresel ekonomik döngüde beşinci uzun dalganın yükseliş döneminde olmamızın avantajlarını

da göz önüne alırsak; birlik olduğumuz ve çok çalıştığımız sürece -eğer hiçbir şey ters gitmezse- bu yüzyılın ortalarında Çin Rüyası’nın gerçekleşmesi, Çin ulusunun büyük şahlanması uzun vadeli bir başarı olacaktır.

Bu amaca gerçekten ulaşmak için önümüzde dikkat edilmesi gereken dört ana konu vardır:

İlk olarak, kamu ekonomisinin hakim konumuna bağlı kalmamız gerektiğini akılda tutmalıyız. İkincisi, eyaletlerin devlet borçlarının gizli tehlikesine dikkat etmeliyiz. Üçüncüsü, kendimizi yapay zeka teknolojisini bilgece kullanmaya hazırlamalıyız. Bu konuda yapay zeka teknolojisinden yararlanarak, kamu ekonomisinin hakim durumuna bağlı kalınarak çalışma saatlerinin haftada 4 iş gününe indirilmesi önerilmiştir. Dördüncü olarak, bölgemizdeki ülkelerin Çin’in gelişmesinden kaygıya kapılıp, karşı cephe oluşturmalarına yani “Tukidides Tuzağı”na düşmemek için çok dikkatli olmalıyız.

Herkese çok teşekkür ederim. 🌸

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kemalizm'in Ekonomi Politikası (1923-1938)

TOLGA DIŞÇI

İktisat Bölümü,
Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Tolga Dişçi, Ankara Atatürk Anadolu Lisesi'nde öğrenim gördükten sonra 2016 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü'ne girmiştir. Halen lisans eğitimine Hacettepe Üniversitesi İktisat (İngilizce) Bölümü'nde devam etmektedir. Ekonomi alanındaki yazıları Aydınlık gazetesi ve Teori dergisinin yanı sıra çeşitli ulusal ve uluslararası internet sitelerinde yayınlanmıştır.

E-posta: tolgadisci@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7686-4030>

Atıf: Dişçi, T. (2022). Erken cumhuriyet dönemi'nde Kemalizm'in ekonomi politikası (1923-1938). *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(2), 82-90.

ÖZ

1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Batılı sermayedarların çıkarları doğrultusunda düzenlenmiş bir pazar içinde, Ortaçağ'dan kalma yöntemlerle üretim yapan bir tarım ekonomisi üzerine inşa edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kurumsal ve toplumsal birikimini ve I. Meşrutiyet ile başlayan demokratikleşme ve millileşme tecrübelerini miras alan Cumhuriyet, bu tarım ekonomisini modern bir milli sanayi ekonomisine dönüştürme görevini üstlenmiştir. Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan II. Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede Kemalist hükümetin ekonomi politikaları ve “devletçilik” uygulamaları betimleyici analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı, bu politikaların hedefini ve doğrultusunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda İzmir İktisat Kongresi ile başlayan süreç ilk dönem, Büyük Buhran sonrası içine girilen süreç de ikinci dönem olarak ele alınmıştır. İlk dönemin hedefi, devlet teşvikleri yoluyla Türk özel sektörünün gelişmesine katkı sağlamak iken, kamu harcamaları altyapı yatırımlarına yöneltilmiştir. İkinci dönemde ise üretken yatırımların da doğrudan devlet eliyle yapılması modeli izlenmiştir. Büyük Buhran döneminde kamu yatırımlarının ağırlığı kademeli olarak artırılmıştır. Türkiye'ye özgü bir “devletçiliği” tanımlayan bu iki model aslında erken Cumhuriyet döneminde Kemalizm'in ekonomi politikasının farklı koşullardaki uygulama biçimleridir. Bu iki modelin ortak noktası olarak öne çıkan “millileşme” ve “sanayileşme” hedefleri, dönemin ekonomi politikasının özünü oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: devletçilik, ekonomik büyüme, Kemalizm, millileşme, sanayileşme.

Giriş

19. YÜZYIL, OSMANLI EKONOMİSİ AÇISINDAN iki özelliğiyle öne çıkmaktadır: Ticaretin Batılı ülkelere açılması ve büyük toprak sahiplerinin üretim ilişkilerindeki ağırlığının zirve yapması. Ticaretin Batı'ya açılması ağırlıklı olarak tek yönlüdür. Baltalimanı Ticaret Anlaşması (1838) ve Tanzimat Fermanı (1839) ile girilen süreç Osmanlı üreticisinin dış ticaretteki dezavantajına, iç ticarete de dezavantajlar ekledi. Osmanlı toprakları içinde yalnızca Osmanlı vatandaşlarının ticaret yapmasına izin veren yasa değiştirildi ve Osmanlı vatandaşlarının ödediği “iç gümrükler”, Batılı devletler için kaldırıldı (Pamuk, 2014: 216). Bu durum Osmanlı tüccarlarını Batılı devletlerle işbirliğine mecbur bıraktı. Zaten dış ticaretin büyük bölümünü elinde bulunduran ve

Osmanlı hukukundaki “millet sistemi” sayesinde iç örgütlenmesi kuvvetli olan Rum, Ermeni ve Yahudi tüccarlar Batı kapitalizminin genişlemesinden büyük faydalar sağladılar (Gürcan & Mete, 2017: 39-40). Ayrıca kapitülasyonların sağladığı diplomatik ve ticari avantajlar da (İnalçık & Seyitdanlıoğlu, 2020: 547) bu kesimlerin ticaret içindeki payını yükseltti.

1876'da Yeni Osmanlılar olarak bilinen bürokrat ve aydınların müdahalesiyle Osmanlı'da ilk meclis açılmış ve ilk anayasa hazırlanmıştır. Tarihe I. Meşrutiyet'in ilanı olarak geçen bu olay ile, demokratikleşme süreci kurumsal olarak başlamıştır. Türkiye, Cumhuriyet'in ilanı sırasında 50 yıllık demokratikleşme geleneğini ve altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun kurumsal ve toplumsal tecrübelerini barındırıyordu. Bunun yanında, Osmanlı'daki Türkler yaklaşık yüz

yıldır sürekli savaşa çağrılmak, kalan zamanlarda tarımda çalışmak dışında bir ekonomik faaliyete girişememişlerdi (Kuruç, 2018: 299).

Fransız Devrimi'nden, Doğu Avrupa Narodnizmi'nden ve Sovyet Devrimi'nden etkilenmesinin yanında Kemalizm, Türkiye'ye özgü bir yoldur.

19.Yüzyıl boyunca Batılı devletler Anadolu'da büyük altyapı yatırımları yaptılar (Pamuk, 2020: 104) ve pazar ekonomisinin gelişimini biçimlendirdi. Bu süreç Osmanlı'daki üretim ilişkilerini ya da araçlarını geliştirmede ancak Batı kapitalizminin pazar payını artırdı ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını Batılı devletlere bağladı (Pamuk, 2014: 216). Bununla birlikte, 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) hükümeti, milli bir burjuvazi yetiştirmek için girişimlerde bulunmuştur. 1913'te İTC'nin çıkarttığı Teşviki Sanayi Muvakkati, 1927'de Kemalist hükümetin çıkartacağı Teşviki Sanayi Kanunu'nun temelini oluşturmuştur (Kasalak, 2012: 73). I. Dünya Savaşı'nın başlamasından yararlanılarak kapitülasyonlar tek taraflı olarak kaldırılmış ve mali gelir sağlama amacı yerine, sektör korumasına yönelik gümrük tarifeleri uygulanmaya başlanmıştır (Pamuk, 2020: 164). Bunun yanında 1912'de başlayan Balkan Savaşları'ndan Türk Kurtuluş Savaşı'nın 1923'teki başarısına kadar kesintisiz süren savaşlar, milli sermayedarların inşası ve sanayileşme politikalarını sekteye uğratmıştır (Gürçan & Mete, 2017: 40-41). Bu açıdan, milli ellerde sanayileşme alanında politik bir tecrübeye yaslansa da, Türkiye Cumhuriyeti, içinde kapitalist gelişmeyi filizlendirecek tohumları barındırmayan bir devlet mirası almıştır.

1923'te Cumhuriyet'in kuruluşuyla, üretim ilişkilerindeki değişimin devlet eliyle gerçekleştirilmesi

ya da teşvik edilmesi gerekiyordu. Cumhuriyet'in kurucu kadroları bu durumu tahlil ettiler. Bu koşullarda hükümet sermaye birikiminin oluşturulması ve yerli ellerde toplanmasına yönelik çalışmalar yürütecekti (Kuruç, 2018: 309). Atatürk 1935'te Kemalizm'i "Cumhuriyet Halk Partisi'nin programına temel olan ana fikirler, Türk devriminin başlangıcından bugüne kadar yapılmış olan işlerle, yalın olarak, ortaya konulmuştur... Partinin güttüğü bütün bu esaslar, Kamalizm prensipleridir." (Yüceer, 2021: 1) şeklinde açıklar. Atatürk'ün altı temel ilkesine ek olarak, Türkiye hükümetinin o güne kadar yaptığı eylemler Kemalizm'i tanımlar. Fransız Devrimi'nden, Doğu Avrupa Narodnizmi'nden ve Sovyet Devrimi'nden etkilenmesinin yanında Kemalizm, Türkiye'ye özgü bir yoldur.

1931'de İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey, Türklerin durumunu "Bugün hududumuz dahilinde bulunan vatandaşlara iktisadiyatın yalnız rençberliği düşmüştü." sözleriyle ifade etti (Kuruç, 2018: 418). Aynı dönemde Sümerbank Genel Direktörü Nurullah E. Sümer durumu şöyle özetlemişti: "Türkiye'nin ampirik bir ekonomisi, bir Ortaçağ ekonomisi vardı. Ziraat kısır, ormanlar harap, madenler metruk, tezgahlar kırık ve memleket تنها idi... Cumhuriyet bunu bir hamlede yıktı. Türkiye'de organik ve planlı bir ekonominin yaratılmasını da bizzat devlet eline aldı" (Kuruç, 2018: 374).

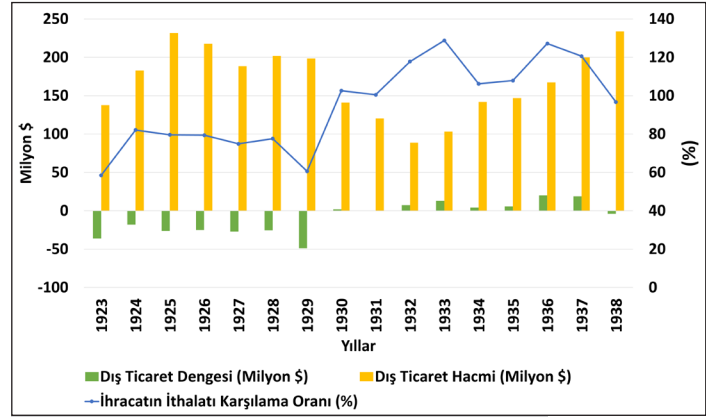
1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Batılı sermayedarların çıkarları doğrultusunda düzenlenmiş bir pazar içinde, Ortaçağ'dan kalma yöntemlerle üretim yapan bir tarım ekonomisi üzerine inşa edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kurumsal ve toplumsal birikimini ve I. Meşrutiyet ile başlayan demokratikleşme ve millileşme tecrübelerini miras alan Cumhuriyet, bu tarım ekonomisini modern bir milli sanayi ekonomisine dönüştürme görevini üstlenmiştir. Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan II. Dünya Savaşı'na kadar geçen

sürede Kemalist hükümetin ekonomi politikaları ve “devletçilik” uygulamaları, “bir olguyla ilgili oranların ve soruların dikkatle incelendiği ve başlangıçta dile getirildiği, odaklanmış ve ayrıntılı bir yöntem” (Tobin, 2010: 288) olarak bilinen betimleyici analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı, bu politikaların hedefini ve doğrultusunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda İzmir İktisat Kongresi ile başlayan süreç ilk dönem, Büyük Buhran sonrası içine girilen süreç de ikinci dönem olarak ele alınmıştır. İlk dönemin hedefi, devlet teşvikleri yoluyla Türk özel sektörünün gelişmesine katkı sağlamak iken, kamu harcamaları altyapı yatırımlarına yöneltilmiştir. İkinci dönemde ise üretken yatırımların da doğrudan devlet eliyle yapılması modeli izlenmiştir. Büyük Buhran döneminde kamu yatırımlarının ağırlığı kademeli olarak artırılmıştır. Türkiye’ye özgü bir “devletçiliği” tanımlayan bu iki model aslında erken Cumhuriyet döneminde Kemalizm’in ekonomi politikasının farklı koşullardaki uygulama biçimleridir. Bu iki modelin ortak noktası olarak öne çıkan “millileşme” ve “sanayileşme” hedefleri, dönemin ekonomi politikasının özünü oluşturmuştur.

İzmir İktisat Kongresi ve Sonrasındaki Uygulamalar

1923 İzmir İktisat Kongresi, Cumhuriyet’in kuruluşuna giden süreçte ekonomik bir çerçeve çizmek ve yöntemi belirlemek için toplanmıştır. Milleti çiftçi, tüccar, işçi ve sanayici grupları temsil etmiştir. Her sınıf kendi çıkarları doğrultusunda önerilerde bulunmuştur (Pamuk, 2020: 181). Bunun yanında, tüm grupların ortak tavrı “yabancılarla eşitliğe, yabancılara tercih edilmeye, yabancılara kapalılığa ve yerli malı kullanım ilkesine göre tanımlanan bir millilik ve korumacılıktır” (Kuruç, 2018: 306). Kongre’de oluşan genel çizgi, 1930’ların başına kadar Cumhuriyet’in iktisat politikasına hakim olmuştur (Boratav, 1994: 19; Pamuk, 2019: 181). İzmir İktisat Kongresi’nden sanayileşme ve millileşme

Şekil 1. 1923-1938 Türkiye Dış ticareti

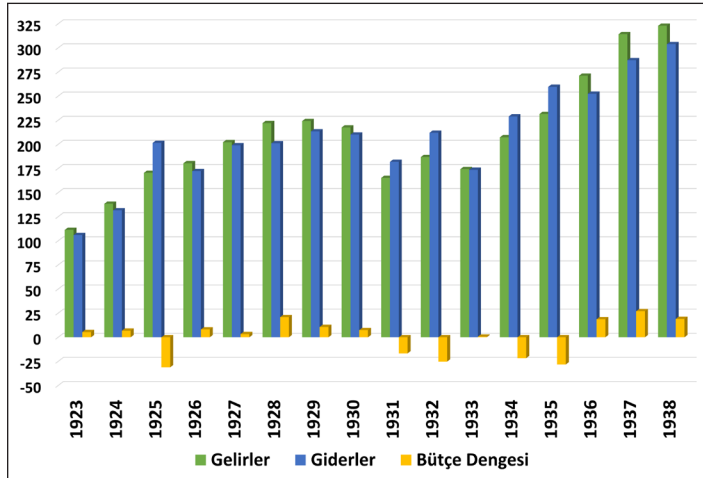

Kaynak: TÜİK, 2012.

yolunda ilk kararlar çıkmıştır. Üçte ikisi köylülerden oluşan ülkede kararlar, köylü üzerindeki vergi yükünü hafifletmek, tarımsal üretimi geliştirmek, yerli sanayi üretimini artırmak ve yeni demiryolu inşaatlarını acilen başlatmak noktalarına odaklanmıştır (Kuruç, 2018: 251).

Hükümetin tarımda ilk eylemi, bir Ortaçağ uygulaması olan ve köylüden ürünün %10'unun alınmasıyla toplanan aşar vergisinin kaldırılması olmuştur (Şenses, 2018: 238; Toprak, 2019: 243). Gelirlerin %25'ini oluşturan bu verginin kaldırılması toprak mülkiyetinin padişah'tan millete geçtiğini göstermekte (Kayra, 2018: 77) ve köylünün üretime devam edebilmesinin koşullarını oluşturmaktadır. Bunun yanında, Osmanlı döneminde kurulan Ziraat Bankası, tarımda şirketleşmeyi başlatmakla görevlendirilir (Kuruç, 2018: 453). Ayrıca, ayrı bir Ziraat Vekaleti kurularak bu çalışmaların başına getirilir. Bu koşullarda Türkiye tarımının en büyük kalemi olan buğday üretimi 1925'ten 1930'a kadar iki buçuk katına çıkarken, verim de üç katına çıkmıştır (Kuruç, 2018: 458). Bu süreçte hükümet toprak mülkiyetini yeniden düzenlemek için çalışmalarda bulunmuştur. Dönemin hükümeti, 1927'de doğuda aşiret örgütlenmelerinin yoğun olduğu bölgelerde ve Konya ile Muğla'da büyük toprak sahiplerini batıya zorunlu olarak göç ettirir ve bedelini ödemek karşılığında toprak-

Şekil 2. 1923-1938 Bütçe Dengesi (Yüz Bin TL)

Kaynak: DiE, İstatistik Göstergeler 1923-1990.

larına el koyarak topraksız köylüye dağıtır. Hükümet bununla köylüyü esaretten kurtarmayı ve ona çalışma şevki kazandırmayı hedeflediğini açıklar (Kuruç, 2018: 470-471).

Bu gelişme hızıyla ve üretimdeki ağırlığıyla tarım, 1925'ten sonra ekonominin lokomotifi işlevini üstlenir (Kuruç, 2018: 254). 1925'te şekerden alınan verginin kaldırılması, bu sayede kurulan fabrikayla 1926'da ilk Türk küp şekerinin üretilmesi tarımın lokomotif işlevi gösterdiği ilk örneklerdendir (Kayra, 2018: 211). Bunun yanında Cumhuriyet'in ilanından Büyük Buhran'a kadar geçen dönemde sanayi politikasında devlet esas olarak özel sermaye birikimini teşvik etme görevini üstlenmiştir (Boratav, 1994: 12). Bu açıdan karma bir ekonomi modeli benimsenmiştir ve bu ilk dönemde devletin ağırlığı, kriz sonrasına göre daha azdır. Sanayileşme ve millileşmeyi baz alan bu dönem "otomatik işleyecek kapitalizmi" arama dönemi değil, ölçüleri ve kalıbı olan, hedefli bir teşvik modelidir (Kuruç, 2018: 254). Devlet; demir yolları, limanlar ve su işleri gibi altyapı yatırımları yapmıştır (Kuruç, 2018: 297). Bu kapsamda, demir yollarının büyük bölümünün aynı deniz yolları gibi 19. yüzyılın ortalarından beri Batılı devletlerin kontrolünde olduğunu belirtmek gerekir. Fakat Cumhuriyet, alt-

yapı yatırımlarını bir "milli mesele" olarak görmüştür ve bu alandaki Batı etkisini zayıflatmıştır (Pamuk, 2019: 179). 1926 yılında Kabotaj Kanunu'nun çıkartılmasıyla deniz taşımacılığı da millileştirilmiştir.

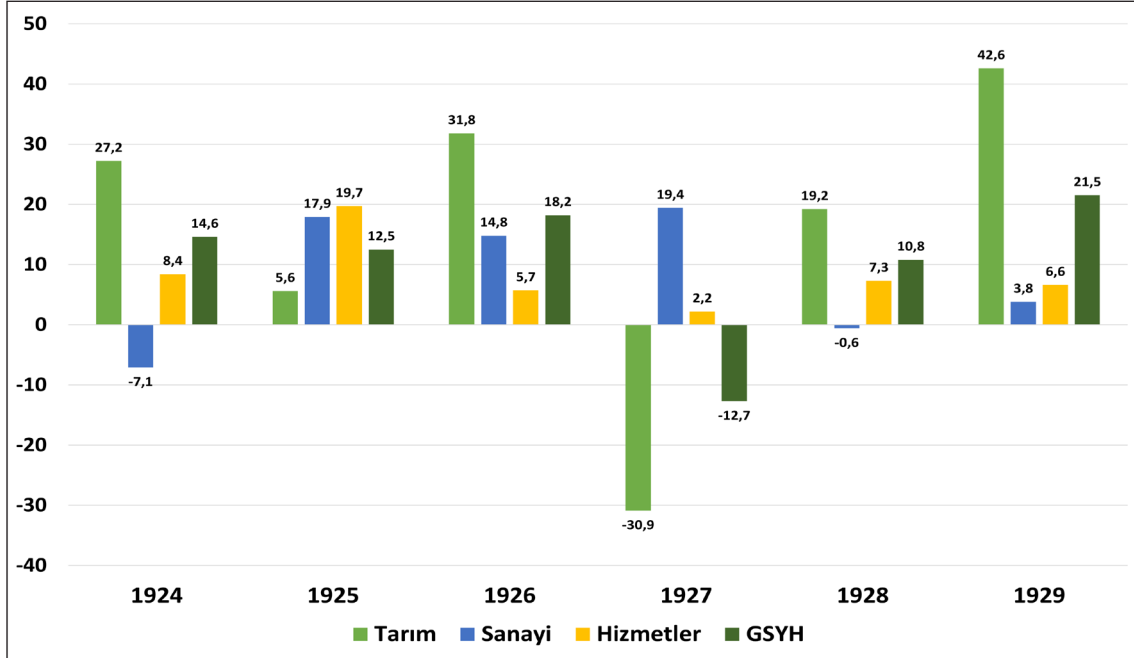
Cumhuriyet'in Ticaret ve Kambiyo Politikası

Osmanlı'da iç pazar ekonomisinin gelişmemesi, başkent İstanbul'un iâşesini önceleyen dış ticaret politikasının sürmesine sebep olmuştu. 19. yüzyılda Osmanlı büyük dış ticaret açıkları veriyordu. Bu durumun ve savaşların etkisiyle bütçe açığı da derinleşmiş, iç ve dış borçlar ödenemez duruma gelmişti. Buna karşın Cumhuriyet ise politikasını "denk bütçe" (Kuruç, 2018: 273) ve "dış açıklardan sakınmak" üzerine inşa etmiştir. Denk bütçe için Kemalist hükümet iki politika izlemiştir: a) bütçe açığını dış borçla kapatmamak, b) mali işleri mutlak anlamda Meclis denetimine vererek hükümetin bütçe genişletme olanağına son vermek. Dış açıklardan sakınmak için yine iki politika izlenmiştir: a) döviz ve dış ticaret kontrolünü yürütmek, b) vergi almak (Kuruç, 2018: 291).

1923-1938 arası ihracatın ithalatı karşılama oranı artış eğilimi göstermiştir. Devletin doğrudan sağladığı teşviklere ve yatırımlara rağmen, 16 yılın 11'inde bütçe fazla vermiştir (Şekil 2).

Kemalist hükümetin dış ticaret politikası da sanayileşme ve millileşmeye yöneliktir. Şeref Bey bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Bir millet üretim konusunda geri ise, o memleketin dengesini vücuda getirmeyi uluslararası piyasanın düzenleyişine terk etmek, memleketin yıkılışına göz yummak olur (Kuruç, 2018: 283)." Hükümet buradaki tavrını Lozan Barış Konferansı'nda somut olarak göstermiştir. Bu doğrultuda, o güne kadar Batılı devletlere hukuki ve ticari imtiyazlar veren kapitülasyonlar kaldırılacak, eğer kaldırılması reddedilirse barış görüşmelerine devam edilmeyecekti.

Lozan Barış Antlaşması'nda gümrük tarifelerinin 1916'da İttihat ve Terakki hükümetince belirlenen oranlara göre uygulanması üzerinde anlaşılması (Pamuk,

Şekil 3. 1924-1929 Ekonomik faaliyetlere göre büyüme oranları (%)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, 2015.

2020: 176), yeni gümrük politikası izlenmesini 1929'a kadar ertelemişti (Özkardeş, 2015: 2; Şenses, 2018: 238). 1929 yılı Büyük Buhran'ın başlamasının yanında, Türkiye için de gümrük tarifelerinin millileştirmesini ve sanayileşme politikası ekseninde düzenlenmesini temsil eder (Kuruç, 2018: 284). Bu iki gelişme Cumhuriyet devletçiliğinin yeni dönemini başlatmıştır. 1920'lerde yaşanan gelişmeler de eklendiğinde, ekonomide daha üstün nitelikli, daha büyük kapasiteli çözümler getiren bir yaklaşım şarttı (Kuruç, 2018: 509). O yüzden millileştirme ve sanayileşme politikasının liberalizme mi yoksa daha yoğun bir devletçiliğe mi evrileceği üzerine tartışmalar başlamıştır. Başbakan İsmet Paşa "devletçilikten büsbütün vazgeçip, her nimeti sermayedarların faaliyetlerinden" beklemenin söz konusu olamayacağını belirtirken (Kuruç, 2018: 312), Şeref Bey de özel kesimin "milli" olarak kalabilmesinin ekonomideki egemen noktaların devletin elinde olmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir, aksi durumda "insanın insan tarafından sömürülmesi" ortaya

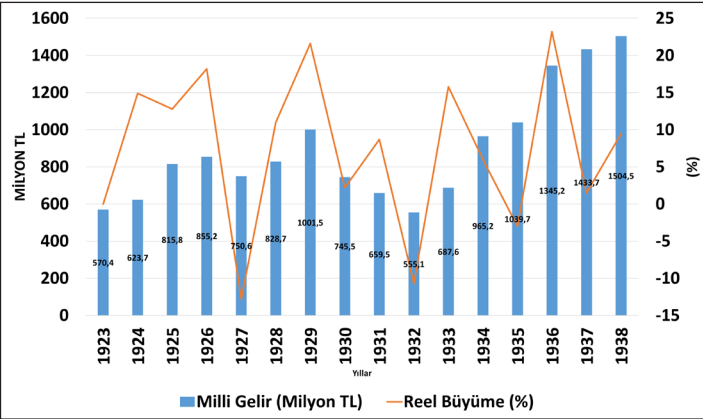
çıkacaktır (Kuruç, 2018: 313).

Büyük Buhran döneminde ticarete korumacılık başlar, dış ticaret "malımızı alanın malını almak" ilkesine bağlanır ve toplamda tüccarın iş alanının daralmasıyla dış açığa son verilir (Kuruç, 2018: 426). Bununla tutarlı olarak, "sağlam para" çizgisinde bir para politikasına geçilir. (Toprak, 2019: 246) Politikanın özü, hükümetin "kendi karar ve görüşleri haricinde milli paranın kıymeti gibi nazik bir mevzu üzerinde tesadüfi bir hal olmasına imkan bırakmamasıdır (Kuruç, 2018: 290)." İsmet Paşa ekonomide yalnızca iktisadi tedbirlerin yeterli olmadığını "daima doğal olmayan bir vaziyet arz eden" borsa üzerinden Türkiye ekonomisine müdahaleler olabileceğini belirtmiştir ve 1930'da Türk Parasını Koruma Kanunu ile kambiyo kontrolü uygulanmaya başlanmıştır (Boratav, 1994: 125; Kuruç, 2018: 425).

Sanayi ve Bankacılık İlişkileri

Cumhuriyet kurulduğunda sanayide 110 bin civarında işçi çalışmaktaydı. Sayı, 1927'ye gelindiğinde 250

Şekil 4. 1923-1938 Milli Gelir ve Reel Büyüme

Kaynak: Eğilmez & Kumcu, 2000.

bini aşmıştı ancak işletmelerin %70'inden fazlası üç ya da daha az işçi çalıştırmaktaydı. Devlet teşvikiyle yerli özel sektörün büyütülmesi politikasının kurumsal örneği olan Teşvik-i Sanayi Kanunu, yerli sermayedarların bu küçüklüğü sebebiyle beklenen etkiyi yapamamıştır (Gürcan & Mete, 2017: 41-42). Yine de bu süreçte Kayseri ve Eskişehir Uçak Fabrikaları, Kayaş Kapsül Fabrikası, Elmadağ Barut Fabrikası ve Sanayii ve Maadin Bankası (Gürcan & Mete, 2017: 41) gibi ana sanayi kuruluşları ve sanayi hedefli bankalar kurulmuştur. Ayrıca 1884'te Osmanlı topraklarında tütün üretim ve ticaret hakkının yabancı bir şirkete devredilmesiyle kurulan Tütün Rejisi (Avcıoğlu, 2015: 94) 1925'te ve Zonguldak Kömür İşletmesi 1924'te devletleştirilmiştir. Devlet demiryolu yatırımlarına yönelerek İstanbul, Ankara, Konya, Kayseri, Sivas, Samsun, Adana ve Mersin gibi şehirlerde yeni yollar inşa etmiş ve devletleştirmeler yapmıştır (Kayra, 2018: 443). Bu altı yılda Türkiye'nin GSYİH'si %79.1 büyümüştür (Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, 2015).

Büyük Buhran döneminde Cumhuriyet, bankacılık ve sanayi ilişkisi açısından yeni bir politika ihtiyacının da tespitini yaparak uygulamaya geçer. Şeref Bey, Buhran'ın sebeplerini tespit ettiği konuşmasında şöyle der: "Sanayi sermayesi de banka sermayesinin zora dayalı

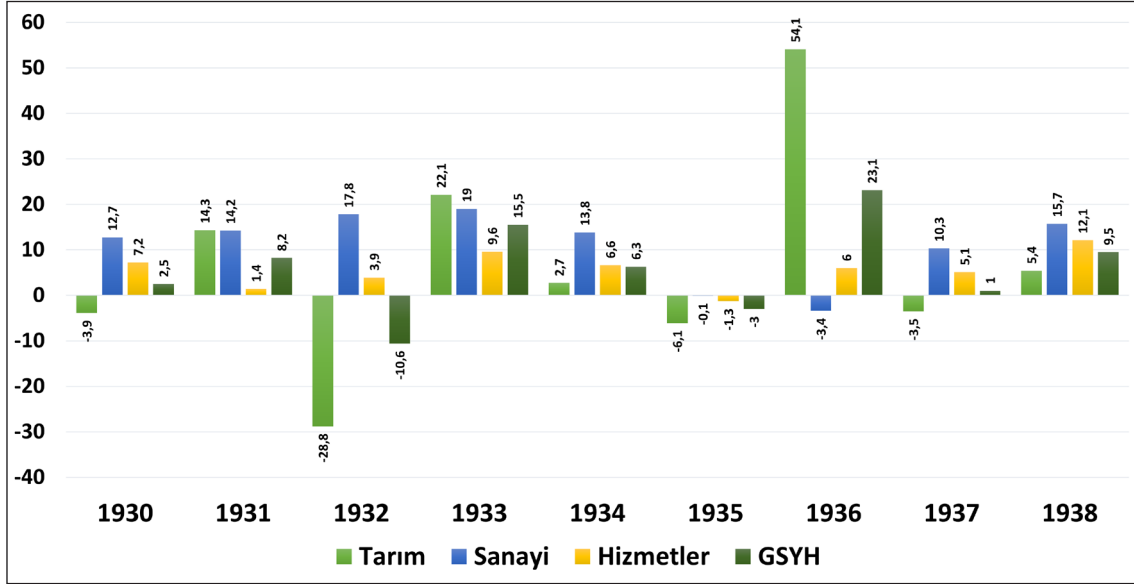
egemenliği altına girmiştir. Bunlar iktisadiyatta sahası genişleyen müşterek menfaatleri, bireyin bencilliğinden ilham alarak idare etmek vaziyetini yaratmışlardır. İşte, buhranın asıl sebebi budur (Kuruç, 2018: 354)." Ayrıca, kar faaliyeti açısından "bankacılıkla fabrika işletmek adeta birbirine ters düşer" bu yüzden 1920'lerin Sanayi ve Maadin Bankası ikiye ayrılır: bankacılık ve sanayi ile ayrı ayrı ilgilenen iki kurum kurulur (Kuruç, 2018: 355). Kurulan Türkiye Sanayi Kredi Bankası'na sanayiye kredi sağlama ve Devlet Sanayi Ofisi'ne, bağlı bulunan ve kurulacak tüm sanayi kuruluşlarının yönetimi ve geliştirilmesi görevleri verilir. Bu iki kurumun iç içe geçmiş dışlılar gibi işlemesi Kuruç'a göre "[Kemalist] devletçilik projesinin esasıdır."

Büyük Buhran'dan Çıkış

Krizden çıkış sürecinde iki temel ekonomi politikası izlenir: a) tarımda kooperatifleşme, b) sanayide ve ticarete doğrudan devlet müdahalesi. Hükümet ülkedeki hammadde, üretim ve pazarı birbirine bağlayan üçlü bir zincir kurmaya yönelik bir sanayileşme anlayışı izlemiş, yerli üreticiyi de bu çizgiye çekmeye çalışmıştır (Kuruç, 2018: 370). Buhran döneminde hükümet, tüccarların tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesinde rol oynadığına dikkat çekmiştir. Ayrıca tüccarların büyük köylülük ile I. Dünya Savaşı'nda kuvvetlenen ittifakları da Cumhuriyet politikalarının aleyhinedir. Bu doğrultuda hükümet, dış ticareti de örgütleme vizyonuyla, kooperatifleri kurmaya girişmiştir. Her çiftçi aileye çalışacağı toprağın mülkiyetinin verilmesi, oluşturulacak iki buçuk milyon mülkiyetin ilk etapta bin kombinaya bölünmesiyle hem verimin artırılması hem de devlet politikasıyla tutarlı üretim yöntemlerinin oturtulması amaçlanmıştır (Kıvılcımlı, 1965: 149; Kuruç, 2018: 475).

1929'dan sonra devletin ekonomideki işlevi, teşvik sağlayıcı ve yönlendirici olmanın ötesine geçip üretici güçleri genişletici ve geliştirici bir şekle bürünmüştür

Şekil 5. 1930-1939 Ekonomik faaliyetlere göre büyüme oranları (%)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, 2015.

(Boratav, 1994: 205). Türkiye ekonomisinde üretimin artırılması bolluk içinde değil, kriz içinde “devlet sanayisi” yöntemiyle bulunmuştur (Kuruç, 2018: 365). 1932’de Sovyetler’den alınan kredinin ve gelen teknik kurulların da katkısıyla I. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış (Boratav, 1994: 154) ve 1934’te uygulamaya konulmuştur. İthal ikamesini önceleyen bu plan kapsamında mensucat, maden, selüloz, seramik ve kimya alanlarında üretim tesisleri kurulacaktır (Kuruç, 2018: 375). Türkiye’de yaşanmış en hızlı sanayileşme hareketi olan planın beş yıldan önce tamamlanacağı belli olduktan sonra 1935’te ikinci planın hazırlıklarına başlanmıştır. II. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla sektöre uğrayacak olan II. Beş Yıllık Sanayi Planı, sanayileşmede demir-çelik, madenler ve elektrik sanayisine yönelmenin oluşturacağı yeni bir aşamaya geçiş amacıyla hazırlanmıştır ve uygulanmaya başlanmıştır. Devletçiliğin yeni biçimini temellendirirken dönemin İktisat Vekili Celal Bayar özel girişim ile devlet girişiminin ayrımını ve Buhran öncesi teşvik politikasının yetersizliğini şöyle

ifade etmiştir: “(Özel girişimlerin) bir tanesi gelip de devletin gösterdiği yerde fabrika kurmamıştır. Halbuki biz Kayseri’de, Ereğli’de fabrika kuruyoruz... Bunları İzmir’de kurmuş olsaydık, elbette daha çok kazanacaktık. Fakat (o bölgelere) gitmek mecburiyetindeydik.”

Önce özel sektöre teşvikler kapsamında kurulan ve ardından sanayi planları oluşturmasıyla ağırlığını artıran devletçilik Sümerbank’ın ve ardından İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin (İDT) kurulmasıyla doruk noktasına ulaşmıştır. Sümerbank’ın kuracağı tesislerin planlanmasıyla ilk kez “sermayesi tamamen devlete ait fabrikalar” terimi ortaya çıkmıştır. Yatırımcı-üretici devlet modelinin öne çıkmasıyla, devlet elinde sermaye birikiminin önü açılmıştır. Bu doğrultuda 1938 yılında işleyen, biriktiren ve biriktirdiğini değerlendirebilen bir yapıyla İDT’ler kurulur. İç pazarın bütünlüğü ve sanayinin bu sayede yaygınlık ve derinlik kazanmasını sağlayacak sürece bu tarihten itibaren devlet doğrudan dahil olmuştur (Kuruç, 2018: 413). Devletin dahliyle, sanayi büyümenin ana unsuru haline gelmiştir.

Sonuç

Cumhuriyet'in devraldığı miras, ağırlıklı olarak ortaçağ yöntemleriyle işleyen bir tarım ekonomisiydi. Bu tarım ekonomisi, Batılı sermayenin veya onların Osmanlı "millet" sistemi içindeki işbirlikçilerinin çıkarları doğrultusunda örgütlenen bir pazara hizmet etmekteydi. Ulaşım ve ticaretin yanında, ücretli işçi çalıştıran şirketler de Batılılara aitti. Osmanlı vatandaşı olan tüccarlar, büyük toprak sahipleri ve mali sermaye de büyük oranda Batılı devletlerle işbirliği içindeydi. Dolayısıyla, Osmanlı bürokrasisi ve aydın kesimi, erken Cumhuriyet döneminde Kemalist ekonomi politikalarına "millileştirme" ve "sanayileşme" konusunda ilham veren bir demokratikleşme ve milliyetçilik hareketine öncülük etmiştir.

1923 sonrası erken Cumhuriyet dönemindeki ekonomi politikaları iki başarılı dönem içinde incelenebilir. Büyük Buhran'a kadar süren ilk dönem, ticarete denk bütçe, ödemeler dengesi, sağlam para politikası, sanayileşmede karma model politikası izleyen bir süreç olarak şekillenmiştir. İkinci dönemde, 1929'a kadar özel sektörü teşvik etmeye odaklanmış olan Kemalist devletçilik, Büyük Buhran'dan sonra kademeli olarak devletin doğrudan etkin bir üretici konumuna geldiği bir ekonomi kurmuştur. Kemalist politikalar, topraksız köylüye toprak dağıtılması, tarımda kooperatifleşme, ticarete korumacılık ve mali alanda kambiyo kontrolü ile ekonominin güçlendirilmesine hizmet etmiştir. Bu gelişmeler, Cumhuriyet'in ortaçağ üretim ilişkilerinin ortada kaldırılmasıyla mücadele ettiğini de göstermektedir. Sonuçta, belirli bir ölçüde kurumları oturmuş, hızlı ve hedefli sanayi planları yapıp bunları uygulayabilen bir ülke konumuna gelmiştir. "Millileşme" ve "sanayileşme" doğrultusunda Kemalist politikalar, ülke ekonomisinde devlet müdahalesinin önemini ortaya koymuştur.

Kaynakça

- Boratav, K. (1994). 100 Soruda Türkiye'de Devletçilik. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- DEİ, Devlet İstatistik Enstitüsü. (1990). İstatistik göstergeleri. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Eğilmez, M., & Kumcu, E. (2000). Ekonomi politikası. İstanbul: Om Yayınevi.
- Gürçan, E. C. & Mete, B. (2017). Neoliberalism and the Changing Face of Unionism: The Combined and Uneven Development of Class Capacities in Turkey. New York: Palgrave Macmillan.
- İnalçık, H., & Seyitdanlıoğlu, M. (2020). Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kasalak, K. (2012). Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye'de Sanayileşmeye Etkileri. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (27), 65-79.
- Kayra, C. (2018). Cumhuriyet Ekonomisinin Öyküsü 1923-1950 Devletçilik Altın Yıllar (Cilt 1). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Kıvılcımlı, H. (1965). Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi. İstanbul: Tarihsel Maddecilik Yayınları.
- Kuruç, B. (2018). Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özkardeş, L. (2015). Cumhuriyetin İlk Yıllar ve 1929 Ekonomik Buhranında Dış Ticaretin Yönetimi. Gümrük & Ticaret Dergisi, (6).
- Pamuk, Ş. (2014). Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914. İstanbul: İletişim.
- Pamuk, Ş. (2020). Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şenses, F. (2018). İktisada (Farklı Bir) Giriş. İstanbul: İletişim.
- Tobin, R. (2010). Encyclopedia of case study research. Thousand Oaks: Sage. <https://archive.org/stream/encyclopediaOfCaseStudyResearch#page/n5/mode/2up> adresinden alındı.
- Toprak, Z. (2019). Türkiye'nin Ekonomik Gelişimi 1923-2018. Modern Türkiye Tarihi (ss. 240-258). Ankara: Pegem Akademi.
- TÜİK. (2012). İstatistik Göstergeler 1923-2011. <https://teyit.fra1.cdn.digitaloceanspaces.com/wp-content/uploads/2019/11/istatistikgostergeler.pdf> adresinden alındı.
- Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. (2015). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-2014. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf adresinden alındı.
- Yüceer, S. (2021). Kemalizm. Atatürk Ansiklopedisi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kemalizm/> adresinden alındı.

Aydınlık'sız kalmama

abone olmak için

egazete.aydinlik.com.tr

% 33 indirim
Aylık 50 TL

e-Aydinlik telefon-tablet uygulaması çıktı

GET IT ON
Google Play

Available on the
App Store

CEMİL ŞAHİN

Sultanahmet Camii Cuma Namazı

Tarih, mimari ve sanata olan büyük ilgim 1992 yılından sonra başladı. Tarihi minareleri, kubbeleri, köprüleri ve çeşmeleri kısacası geçmişin izlerini taşıyan eserleri ve ecdadın o eserlerindeki ihtişamı fotoğraflamak bende bir tutku haline geldi. Tarih medeniyet ve inanç dünyasının en somut örnekleri mimari eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Her birinde farklı bir mesaj, sitil ve tekniği gözlemleyebileceğimiz tarihi miraslar insanımızın manevi dünyasında önemli bir yer tutmaktadır. Gazetelerde, dergilerde, internet haberlerinde ve çıktığım canlı yayınlarda kubbe fotoğrafçılığını ve sanatını anlatmaya gayret gösterdim. İki önemli prestij eserim bulunmaktadır; Bunlardan biri “Fotoğraflarla İstanbul” diğeri ise “Mağlova Kitabı”dır. Bu eserlerin fotoğraflar üzerinden verdikleri sırrı aktarmak ve ufuk kazandırmak amacındayım. Geleceğe daha iyi eserler bırakmak gayreti içinde çalışmalarım devam etmektedir.

KAĞAN GÜNER

Kağan Güner, eğitimi Mimar Sinan Üniversitesi ve Chelsea College of Art and Design'da tamamladı. Kamusal sanat, resim, heykel ve çocuk kitapları illüstrasyonu alanlarında eserleri olan Kağan Güner, UNICEF ve UNESCO Asya Pasifik Kültür Merkezi'ndeki ulusal sanatçılarımızdandır. Uluslararası sanat konuklarında ödülleri alan eserleri, New York, Londra, Cardiff, Paris, Bolonya, Lizbon, Bratislava, İstanbul, Tahran, Tokyo, Seul gibi dünya başkentlerinde ve Londra Müzesi, Itabashi Müzesi ve Pompidou Merkezi gibi uluslararası merkezlerde sergilenmiştir. 20 yıllık Londra serüveninin ardından 2008 yılında, Gazimağusa'ya Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde tasarım eğitimi vermek için yerleşen sanatçı, sanat çalışmalarına Gazimağusa, İstanbul ve Londra üçgeninde devam ettirdi. 2011 yılında 3 yıldır mücadele ettiği kanser hastalığı nedeniyle hayata veda etti. Londra Üniversitesi-SOAS'ta üzerinde çalıştığı "Modern Türk Sanatının Doğuşu" başlıklı doktora tezi vefatından sonra kardeşi Oğın Güner tarafından kitaplaştırılmıştır.

Anadolu büyülleri de tıpkı Anadolu'nun kendisi gibi üzerindeki medeniyetlerin bir karışımıdır. Hititlerden Sümerlere, Şamanizmden tasavvufa ve binyıldır Uzak Doğu, Hindistan, Kafkaslar, Sibiry, Orta Doğu coğrafyalarından gelen göçmen dalgalarının getirdiği her şeyin birleşimidir.

TURHAN SELÇUK

Turhan Selçuk 1922 yılında Milas-Muğla'da dünyaya gelmiştir. İlk karikatürleri 1941'de Türk Sözü gazetesinde yayınlanmıştır. Çizimleri daha sonra Akbaba, Milliyet Akşam, Yön, Yeni İstanbul, Il Travaso (İtalyan mizah dergisi) gibi gazete ve dergilerde yer almıştır. 1957'de Abdülcanbaz adlı ünlü çizgi roman kahramanını yaratmıştır. Karikatürleri insanlar arasındaki çelişkilere, dayanışmalara ve yanlış anlamalara dayanmaktadır. Selçuk, bir yandan eleştirirken diğer yandan insanları iyiye ve doğruya yönlendirmeye çalışmıştır. Karikatürlerinin temelinde düşünce yatar ve güldürmek ikinci plandadır. Az çizgiyle çok şey söylemeye; mesajı kısa, öz, açık ama çarpıcı biçimde vermeye özen göstermiştir. Selçuk, 1992'de 50. sanat yılını bir sergiyle kutlamıştır. 1993-1997 arasında "İnsan Hakları" adlı karikatür sergisi, dünyanın en önemli kentlerini gezmiş, 2005'te ise yapıtları özgün baskılarından yapılmış bir seçki çeşitli Alman kentlerini dolaşmıştır. 2010 yılında İstanbul'da hayata gözlerini yummuştur. Çok sayıda ödül sahibi olan Selçuk aynı zamanda Türkiye Karikatürcüler Derneği'nin kurucularından biri olmuştur.

SETLERİMİZ YENİLENDİ!

Eski sayılarımızdan konularına göre sınıflandırılan
her set 5 dergiden oluşmaktadır.

- 1-ATEİZM VE MATERİYALİZM SETİ
- 2-BİLİM TARİHİ SETİ
- 3-EVRİM SETİ
- 4-FELSEFE SETİ
- 5-FİZİK SETİ
- 6-İNSAN EVRİMİ SETİ
- 7-İNSAN VE GENETİK SETİ
- 8-İSLAM FELSEFESİ SETİ
- 9-PSİKOLOJİ-PSİKİYATRİ SETİ
- 10-BİLİM DÜŞMANLIĞIYLA MÜCADELE SETİ
- 11-TOPLUMSAL MÜCADELE SETİ
- 12-UYGARLIK TARİHİ SETİ

Her bir set
KARGO DAHİL
60 TL!

magaza.bilimveutopya.com.tr'den
sipariş verebilirsiniz!

